

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ให้คุณประโยชน์ให้แก่สังคมและครอบครัวมาช้านาน หากผู้สูงอายุในแต่ละประเทศได้รับการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จะสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น อังกฤษ คือ มีแนวโน้มประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์ และการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (2546) คาดว่าในปี 2568 ผู้สูงอายุจะมีประชากรสูงขึ้นไปถึง 14.6 ล้านคนหรือ ร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มที่ประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นอีกประมาณ ร้อยละ 40 ในอีกประมาณ 20-30 ปี ข้างหน้า และจำนวนวันที่ผู้สูงอายุจะใช้ในการพักรักษาตัวในสถานพยาบาลจะเพิ่มสูงเกือบถึงร้อยละ 80 (นภาพร ชโยวรรณ, 2535 อ้างใน วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 16)

ในขณะที่สังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุน้อย ผู้สูงอายุจำนวนมากมีฐานะยากจน จึงขาดการได้รับการดูแลสุขภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อย่างเหมาะสม ทำให้ไม่สามารถหารายได้ และมีอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ซึ่งต้องใช้เวลาและทุนทรัพย์ในการรักษาพยาบาลอย่างมาก ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นกลุ่มบุคลากรที่เป็นภาระของสังคมและครอบครัว ในขณะที่ผู้สูงอายุและครอบครัวส่วนใหญ่ยังขาดการเรียนรู้เพื่อเตรียมรับสภาพปัญหาดังกล่าว ประกอบกับรัฐมีข้อจำกัดทั้งด้านการจัดสวัสดิการสังคม การสงเคราะห์ การบริการสุขภาพ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์และสถานที่ จึงทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ส่วนผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพสามารถช่วยเหลือตนเองและมีความรู้ประสบการณ์ทำหน้าที่เป็นคลังสมองแก่สังคมได้ ก็ยังขาดการบริหารจัดการที่จะส่งเสริมให้มีโอกาสได้ดำเนินกิจกรรมอันส่งผลประโยชน์เพื่อสังคม

การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนประเด็นทางนโยบาย และสังคม การสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ จึงจำเป็นอย่างมาก ในสื่อทุกประเภท กล่าวได้ว่าสื่อสำหรับผู้สูงอายุไทยนั้นยังขาดแคลนอยู่มากทั้งใน

เมืองและชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน รายการที่เผยแพร่ผ่านสื่อหลัก เช่น รายการวิทยุ และ รายการโทรทัศน์ต่างๆ ยังมีน้อยและขาดความน่าสนใจ เช่น รายการสุขภาพไม่สามารถสร้างความดึงดูดใจ หรือขาดการถ่ายทอดแบบอย่างที่ดีของผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์เพื่อสังคม นอกจากนี้การจัดทำสื่อสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบันยังไม่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ และยังไม่ครอบคลุมข้อมูลในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสวัสดิการที่ผู้สูงอายุจะได้รับ การพัฒนาทางกายภาพ การจัดกลุ่มสัมมนาเพื่อสอบถามเกี่ยวกับความต้องการสื่อของผู้สูงอายุ สื่อทุกประเภทจัดว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนผู้สูงอายุในเชิงคุณภาพ ให้มีศักยภาพและทัศนคติที่ดีต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่มีหลากหลายในปัจจุบัน

การสื่อสารเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และยังเป็นการขยายมุมมอง การดูแลผู้สูงอายุ ให้มีลักษณะเป็นองค์รวมมากขึ้น คือ ครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยสร้างความตระหนักว่า การดูแลสุขภาพ และด้านอื่นๆ ของผู้สูงอายุ นั้น มิใช่เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรทางวิชาชีพเท่านั้น หากแต่เป็นของประชาชนทุกคน รวมทั้งผู้สูงอายุและครอบครัวด้วย

การสื่อสารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และควรต้องดำเนินการควบคู่ ร่วมกับมาตรการอื่นๆ ดังที่แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ได้กำหนดมาตรการ ข้อที่ 5 ไว้อย่างชัดเจนว่า รัฐจะต้องมีมาตรการในการส่งเสริมให้สื่อทุกประเภทมีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ ซึ่งมีรายละเอียดในมาตรการย่อยดังนี้ คือ 5.1 ส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภท ให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ 5.2 ส่งเสริมการผลิตและการเข้าถึงสื่อและข่าวสารที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้สูงอายุ 5.3 ดำเนินการให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

จากยุทธศาสตร์และมาตรการดังกล่าว ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ พบว่า สื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุยังมีอยู่น้อยมาก และยังคงขาดแคลนทั้งการผลิต การเข้าถึง นอกจากนี้สื่อมวลชนด้านวิทยุและโทรทัศน์ส่วนใหญ่ยังขาดการจัดรายการ โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายนี้จะมีบ้างเล็กน้อย อยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น

ดังนั้นการวิจัยด้านการพัฒนาสื่อเพื่อให้ความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งดำเนินการ และเพื่อให้งานวิจัยได้มีส่วนในการกระตุ้นให้ภาครัฐและเอกชนได้ผลิต สนับสนุนการจัดทำรายการเพื่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั้งเชิงปริมาณและ

คุณภาพ ทั้งนี้ในกระบวนการวิจัยจะศึกษาที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ คือ จะศึกษาโดยเจาะจงไปที่สื่อมวลชนคือ รายการวิทยุ และรายการโทรทัศน์ และวิทยุชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ที่ผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่าย และงานวิจัยนี้ไม่เพียงศึกษาความต้องการและพฤติกรรมของผู้รับสารเพียงด้านเดียว ซึ่งมีผู้ทำวิจัยไว้บ้างแล้ว แต่ในงานวิจัยนี้จะศึกษา เจาะลึกในด้านของผู้ส่งสารรวมทั้งช่องทางในการสื่อสารในการผลิตและจัดทำรายการในสื่อดังกล่าว เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสื่อ ประสิทธิภาพ ความเพียงพอ การเข้าถึง ในขณะที่เดียวกันก็วิเคราะห์ว่า สื่อได้รับการตอบสนองจากผู้สูงอายุอย่างไร มีความสมดุลระหว่างทั้งสองส่วนหรือไม่ อย่างไร เรื่องใดที่ยังขาดและถูกมองข้ามไป มีความเข้าใจผิดหรือไม่ว่า สื่อที่มีอยู่สามารถใช้ร่วมกัน ได้อยู่แล้วของทุกเพศวัย ไม่จำเป็นต้องมีรายการสำหรับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะหรือไม่ เพราะเหตุใด ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง “การพัฒนาสื่อให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่” ในการศึกษาเชิงลึกครั้งนี้จะทำให้ ได้ข้อมูลทั้งในส่วนผู้สูงอายุที่เป็นผู้อาศัยในเมืองใหญ่และในพื้นที่ชนบท ในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจ การสื่อสารที่มีผลต่อผู้รับ และพฤติกรรมการรับสื่อ ความต้องการสื่อในมิติต่างๆ ของผู้รับสาร ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางพัฒนาสื่อที่มีความเหมาะสมต่อผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้เน้นไปที่การวิจัยสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยม คือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการสื่อวิทยุชุมชนและ รายการโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมสูง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างประเด็นวาระทางสังคมและนโยบาย อันส่งผลต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ ครอบครัวยุ สังคมและประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษารายการสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อ ประเภทของสื่อ ความต้องการสื่อของสื่อ รายการวิทยุ วิทยุชุมชนและ โทรทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด (กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่) และการตอบสนองของสื่อ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการโทรทัศน์ ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และการพัฒนาสื่อตัวอย่างที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คำถามงานวิจัย

1. สภาพการณ์ของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่เป็นอย่างไร รายการสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรมีลักษณะอย่างไร

2. ผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ มีพฤติกรรมในการรับสื่ออย่างไร และมีความต้องการสื่อวิทยุ-โทรทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างไร มีความเหมือนและแตกต่างกันในแต่ละจังหวัดหรือไม่ ในด้านใด ปัจจุบันผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองจากสื่อต่างๆ อย่างไร

3. แนวทางในการพัฒนาสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร การพัฒนาสื่อตัวอย่างของรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วม มีความเป็นไปได้หรือไม่ และจะทำให้เกิดการพัฒนาลักษณะสื่อตัวอย่างที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นได้อย่างไร

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการทำวิจัยในพื้นที่ 2 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ โดยในกรุงเทพมหานคร เลือกเฉพาะเขตจตุจักรซึ่งเป็นพื้นที่หลักที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมรับผิดชอบด้านการพัฒนางานวิชาการชุมชน และงานวิจัย จำนวน 15 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหลัง วค.จันทรเกษม ชุมชนหลังโรงเจ ชุมชนนครหลวง ชุมชนเสนา 2 และชุมชนหมู่บ้านรุ่งเจริญ และพื้นที่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ใน 5 ตำบล คือ ตำบลเด่นชัย ตำบลแม่จิวะ ตำบลไทรย้อย ตำบลห้วยไร่ และตำบลปงป่าห้วย ซึ่งเป็นพื้นที่ๆผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพในการวิจัยอาศัยอยู่ มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนความคิดของผู้สูงอายุในเชิงปริมาณเป็นจำนวนมาก บางพื้นที่มีกรณีตัวอย่าง รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และมีศักยภาพในการพัฒนาต่อขยายการวิจัยต่อเนื่องในระยะยาวได้

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้เน้นศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ สำหรับขอบเขตด้านรายการสื่อ ใช้การเลือกแบบเจาะจง รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และรายการโทรทัศน์บางรายการ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและครอบครัว ให้มีความหลากหลายประเภทของบางรายการ เพื่อนำมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้จัดทำรายการ และแบบสอบถามผู้สูงอายุในฐานะผู้รับสาร ตลอดจนนำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาลักษณะสื่อรายการนั้นๆ

3. ขอบเขตด้านประชากร ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ จาก 5 ตำบลจำนวน 200 คน และประชากรที่เป็น ผู้สูงอายุจาก 15 ชุมชนในเขตจตุจักรจำนวน 200 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำคัญมีหลายกลุ่ม ทั้งผู้สูงอายุ ผู้บริหารและผู้จัดการสื่อ ตัวแทนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ตัวแทนภาคธุรกิจเอกชน และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์

สื่อ หมายถึง สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการจัดรายการโดย ภาครัฐ และชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เหมาะสม หมายถึง มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมมารับสื่อและความต้องการสื่อในด้าน ต่างๆ ของผู้สูงอายุ รวมทั้งอายุ เพศ ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุด้วย

พัฒนา ในที่นี้ให้ความหมายตามจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง การทำให้เจริญ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

คุณภาพชีวิต ในที่นี้ให้ความหมายตามความหมายของยูเนสโกว่า เป็นความรู้สึกของการอยู่ อย่างพอใจ (มีความสุข ความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิตซึ่งเป็นส่วนสำคัญมากที่สุดของ บุคคล) และให้ความหมายตามที่ นิพนธ์ คันธเสวี ให้คำนิยามว่า คุณภาพชีวิตคือระดับของการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิต อันได้แก่ ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และ จิตใจ

โดยในงานวิจัยนี้ใช้เกณฑ์ประเมินคุณภาพของคนไทยขั้นพื้นฐานในด้านต่างๆ มาวิเคราะห์ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านต่างๆ คือ

- 1) กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ
- 2) มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- 3) มีงานทำอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- 4) ได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็น
- 5) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 6) มีการผลิตที่พอเพียง
- 7) มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น
- 8) สามารถควบคุมช่วงเวลาการมีบุตรและจำนวนบุตร

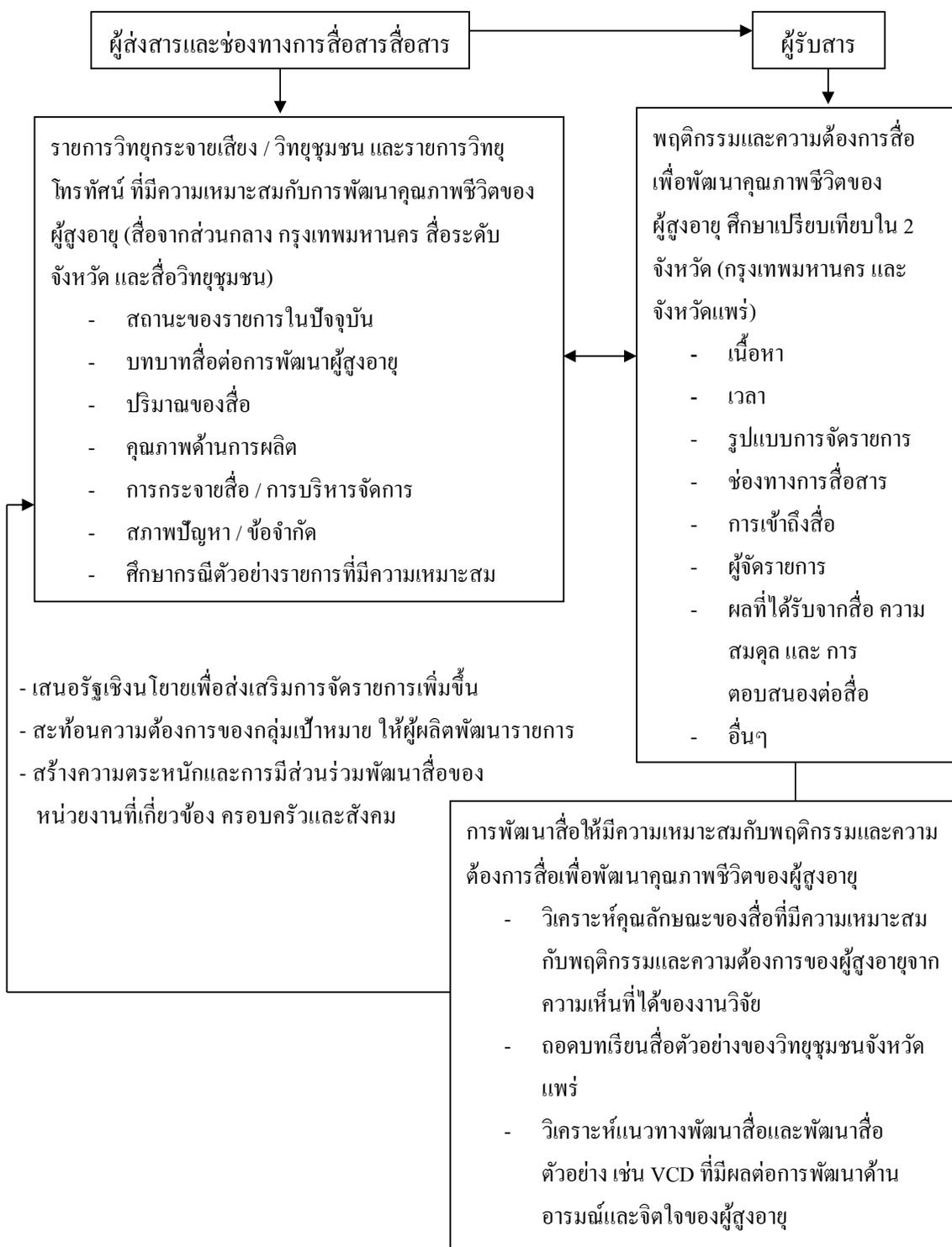
9) ประพฤติตามขนบธรรมเนียมประเพณีหลักธรรมศาสนา และรักษาส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม

รวมทั้งใช้การประเมินคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ที่ วอลแลนซ์ (Wallance.1974) เขียนไว้ในหนังสือ “Identific of Quality of Life Indicators for Use in Family Planning Programs” ประกอบการวิจัยโดยนำเกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิตมาใช้กับผู้สูงอายุ ดังนี้

- 1) มีสุขภาพและสวัสดิการ
- 2) มีการติดต่อสื่อสารกันในสภาพสิ่งแวดล้อมของตน
- 3) เป็นทรัพยากรมนุษย์
- 4) สามารถติดต่อกับบุคคลได้ทุกคน
- 5) มีสติปัญญา ร่างกายและอารมณ์ดี
- 6) มีการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 7) มีความมั่นคงปลอดภัย

ผู้สูงอายุ ในงานวิจัยนี้หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้มีสัญชาติไทย อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่

กรอบแนวความคิดของงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ได้นำผลจากการศึกษา ไปใช้ในการพัฒนาสื่อและพัฒนางานผู้สูงอายุทั้งในระดับภาพรวมและระดับชุมชน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน ได้เกิดความตระหนัก และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ด้านการจัดรายการสื่อสำหรับผู้สูงอายุ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้กับความเป็นจริงในพื้นที่
3. ผู้สูงอายุได้มีโอกาสสะท้อนความต้องการของตนแก่ภาครัฐ เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และเป็นการส่งเสริมการรวมตัวเป็นเครือข่ายของผู้สูงอายุในระดับต่างๆ
4. ผลที่ได้จากการวิจัย หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดทำรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ ให้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมการรับสื่อ เกิดความตระหนักตลอดจนนำไปสู่พัฒนาสื่อ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุที่แท้จริงมากขึ้น
5. ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ต่อหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่นำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำผลวิจัยไปใช้ในการบูรณาการดำเนินงานของสื่อเพื่อสนับสนุนแก่หน่วยงานอื่นๆ
2. กรมประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์ เช่น รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีส่วนร่วมในงานวิจัย มีความตระหนักในประเด็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและจะนำผลวิจัยไปใช้ในการผลักดันผังรายการวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลเด่นชัย และอื่นๆ สามารถนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปเผยแพร่และเกิดกำลังใจในการพัฒนาสื่อสำหรับผู้สูงอายุที่ดำเนินอยู่ ให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
4. หน่วยงานภาคเอกชนเกิดขวัญกำลังใจและได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาสื่อและข้อเสนอแนะต่อภาครัฐทั้งด้านนโยบายและงบประมาณ
5. องค์กรด้านสื่อ เช่น ไทยพีบีเอส ผู้บริหารระดับประธานกรรมการนโยบายตระหนักความสำคัญของประเด็นผู้สูงอายุ และจะร่วมผลักดันให้มีรายการเกี่ยวกับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น
6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น สถาบันการศึกษาต่างๆ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ได้นำผลจากการนำเสนอบทความวิชาการของผู้วิจัยไปใช้ในการเผยแพร่ในการ

ประชุมวิชาการ Thailand Research Symposium 2011 และเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ
อีกด้วย

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสื่อที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครและ จังหวัดแพร่ การศึกษาอาศัยกรอบแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค เบลโล

2.2 แนวคิดและทฤษฎีสำนึกหน้าที่นิยม (Functionalism)

2.3 ทฤษฎีอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อสังคม

2.3.1 ทฤษฎี บทบาทของสื่อมวลชน

2.3.2 แนวคิดการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting Theory)

2.3.3 แนวคิดการเรียกร้องผ่านสื่อมวลชน (Media Advocacy)

2.3.4 ตัวแปรเรื่อง “การเข้าถึง” (Accessibility)

2.3.5 แนวคิดการใช้และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบกระแสทางเลือก

2.5 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

2.6 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในสื่อแบบประชาธิปไตย (Democratic-participant Media Theory)

2.7 คนในยุควัฒนธรรมโทรทัศน์สร้างโลกเชิงสัญลักษณ์/โลกทางสังคมแวดล้อมตัวเอง

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 งานวิจัยเรื่อง การศึกษาการวัดทัศนคติของเกษตรกร อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี เกี่ยวกับการทำนาหว่านน้ำตามแผนใหม่

2.8.2 งานวิจัยด้านรายการโทรทัศน์

2.8.3 งานวิจัยเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างประเด็นศึกษาเรื่องสื่อมวลชนกับศาสนา

2.8.4 สื่อที่ใช้ควรเป็นสื่อผสม (Mixed media)

2.8.5 งานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน ของวิทยุชุมชน จ.น่าน

2.8.6 งานวิจัย แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

2.8.7 งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

2.8.8 งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิดิทัศน์เรื่อง “การดูแลและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ”
สำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราวาระนครฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.8.9 การศึกษาเรื่อง กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

2.8.10 การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย

2.9 ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

2.9.1 สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย 2552

2.9.2 ข้อมูลสถิติประชากรของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.9.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรยังส่งผลให้อัตราส่วนภาวะพึ่งพิงหรือ
ภาวะโดยรวม

2.9.4 เปรียบเทียบสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง

2.1 แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการสื่อสาร

ในงานวิจัยนี้ ได้ย้ถึงความสำคัญของการสื่อสารที่มีผลต่อการเชื่อมโยงคนในสังคมกลุ่ม
ต่างๆ ให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือกันและกัน ทั้งนี้ในงานวิจัยมุ่งให้คนในสังคมได้ร่วมกัน
ตระหนักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ผู้สูงอายุทั้งในเชิงภาพรวมและ
ระดับชุมชน ทั้งในเชิงเนื้อหา รูปแบบ วิธีการต่างๆ และมีมิติอื่นๆ ซึ่งยังขาดแคลนอยู่มากทั้งเชิง
ปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังความหมายนี้ คือ

“การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัย
กระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์
ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้คือ การเข้าใจ
ร่วมกัน การร่วมมือ การตกลงเห็นพ้องต่อกัน การผสมผสาน ประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมา
ซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์”

ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้
ความเข้าใจและทัศนะร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่นๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของ
ชุมชน โดยยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารจึงเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทาง
สังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่ม หรือชุมชน (Collective Action) ที่
กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง (กิตติ กันภัย, 2543)

ในงานวิจัยนี้ให้ความหมายของกระบวนการสื่อสารว่า (Communication) หมายความว่าถึง
กระบวนการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” (Source) ไปยังอีก

บุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง เป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดความหมาย และมีผลกระทบเกิดขึ้นทั้งต่อผู้ส่งสารและผู้รับสาร การสื่อสารเป็นเรื่องเฉพาะตัว และจำเป็นต้องมีการอธิบายความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อความเข้าใจทุกฝ่าย (รจิตลักษณ์ แสงอุไร, 2530: 7)

โดย เบอร์โล (Berlo) ได้เน้นความสำคัญเรื่องการเข้ารหัส การถอดรหัสในกระบวนการสื่อสาร เบอร์โล ได้อธิบายถึงปัจจัยเฉพาะตัวของผู้สื่อสารอีก 5 ประการ ที่มีผลกระทบต่อการสื่อสารด้วย ปัจจัยดังกล่าวคือ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นยังมีตัวแปรสำคัญในกระบวนการสื่อสารรวมกันคือ ตัวแปรด้านผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และผลของการสื่อสาร

ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดของ เบอร์โล มาประกอบการวิเคราะห์ทั้งกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสารซึ่งในที่นี้หมายถึง เจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย สื่อมวลชนทั้งระดับส่วนกลางและท้องถิ่น วิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุชุมชน สำหรับสารวิเคราะห์ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ วิธีการ ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และการเข้าถึงผู้รับสาร สำหรับผู้รับสารวิเคราะห์ทั้งด้านความรู้ ทักษะคิด ระบบสังคม และวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ทั้งในชนบทและในเมือง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อทั้งด้านที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีสำนึกหน้าที่นิยม (Functionalism)

ในการศึกษาวิจัยทั้งนี้ในการวิเคราะห์งานวิจัยผู้วิจัยจะศึกษาโดยใช้ ทฤษฎีสำนึกหน้าที่นิยม เนื่องจากเป็นทฤษฎีระดับกลาง (Middle-rang theory) ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างทฤษฎีสังคมขนาดใหญ่ (General Theory of social system) และทฤษฎีจุลภาค (Micro theory) และเป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายงานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนได้ดี ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับปรัชญาเบื้องหลังของทฤษฎีหน้าที่นิยม คือ เสรีนิยม และพหุนิยม (Liberalism Pluralism) ที่มีนิยามต่อมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล สามารถเลือกระหว่างความผิด/ถูก และสามารถแยกแยะระหว่างจริง/เท็จได้ หากคนเรามีข้อมูลพร้อมเพียงพอ เราจะตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ปรัชญาดังกล่าว เชื่อมโยงมาเป็นหน้าที่ของสถาบันสื่อมวลชนที่จะจัดหาข้อมูลมาให้ประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ และปรัชญาเสรีนิยม-พหุนิยม เชื่อว่ามีส่วนที่เรียกว่า “สัจจะ” ซึ่งสามารถตีความได้ด้วยการใช้เหตุผล อย่างไรก็ตาม การที่สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ จำเป็นต้องมีเงื่อนไขที่เหมาะสม นั่นก็คือ เสรีภาพ (Freedom) ควบคู่กับแนวคิดเรื่อง “ตลาดเสรีของเศรษฐกิจ” ในด้านการสื่อสารสื่อมวลชนก็ต้องทำหน้าที่เป็น “ตลาดเสรีทางความคิด” เป็นเวทีที่เปิดให้ข้อมูลและความคิดอันหลากหลายมาแลกเปลี่ยนกัน

(กาญจนา แก้วเทพ, 2544) ในงานวิจัยนี้จะวิเคราะห์ความคิดของสื่อมวลชนในประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุว่าจะสามารถประสานประเด็นของผู้สูงอายุซึ่งเป็นประเด็นทางสังคมเข้ากับตลาดเสรีทางเศรษฐกิจได้หรือไม่ อย่างไร ทำอย่างไรจึงจะสามารถผลักดันให้เป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจได้ สื่อมวลชนมีข้อมูลเพียงพอหรือไม่ อย่างไรในการนำเสนอเรื่องผู้สูงอายุ องค์กรใด เครือข่ายใด ควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนข้อมูลแก่สื่อมวลชน รวมทั้งองค์กรที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้แนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยม ที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้คือ การนำเอา Function ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ระบบย่อยต่างทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการ (Need) ของระบบและประสานกันและกันระหว่างระบบย่อยๆ ต่างๆ เพื่อแสดงออกเป็นกิจกรรมต่างๆ เช่น ในขณะที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือสังคม มีความต้องการสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งในการได้รับการตอบสนองสามารถได้รับหลายวิธีและช่องทาง แต่ในความเป็นจริงอาจไม่มีทางเลือกให้ เนื่องจากระบบใหญ่และระบบย่อยไม่ได้ตอบสนองความต้องการนั้น เช่นเดียวกับสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุในปัจจุบัน ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีปริมาณเพิ่มขึ้น ระบบการสื่อสารต่างๆ ยังไม่ได้เคลื่อนตัวอย่างมีพลังที่จะรับมือ ในขณะที่ต่างประเทศมีความตื่นตัวในเรื่องนี้อย่างมาก และเตรียมการโดยใช้การสื่อสารในการขับเคลื่อนทั้งที่เป็นสื่อสารมวลชนต่างๆ ภาพยนตร์โทรทัศน์ และอื่นๆ (วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 4 2549 หน้า 141) ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์หว่าสื่อเพื่อผู้สูงอายุมีเพียงพอและสามารถตอบสนองได้อย่างหลากหลายเพียงพอหรือไม่ หรือมีทางเลือกเพียงพอหรือไม่ ความเชื่อมโยงของหน่วยงานผู้ส่งสารในระดับต่างๆ ได้ตระหนักถึงภารกิจนี้เพียงพอหรือไม่

2.3 ทฤษฎีอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อสังคม ในงานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีดังนี้

2.3.1 แนวคิดด้านบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชน

การที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาสื่อมวลชนที่เป็นสื่อหลัก คือ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุชุมชนและสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากเห็นว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลและผลกระทบต่อสังคมสูง สามารถเปิดประเด็นทางสังคมได้อย่างมีพลังและสร้างกระแสสังคมทั้งด้านบวกและลบได้ โดยสื่อมวลชนในที่นี้หมายถึง สื่อที่นำสารจากผู้ส่งสาร ไปสู่ผู้รับสารซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก ไม่ได้อยู่ในสถานที่เดียวกัน มีความหลากหลาย มีลักษณะแตกต่างกัน และสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาที่ใกล้เคียงกันหรือในเวลาเดียวกัน เป็นการเพิ่มพูนความรู้แพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

ทั้งนี้การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนในปัจจุบันเป็นการให้ข่าวสารและความรู้ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสาร เนื่องจากผู้รับสารสามารถเลือกใช้สื่อมวลชน และ

ใช้สื่อมวลชนตามความต้องการ รสนิยม ทักษะคติเดิมของตน สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสารมากกว่าที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือ พฤติกรรมของผู้รับสาร ทั้งนี้พฤติกรรมของบุคคลต่อการเปิดรับสารจากสื่อมวลชนอยู่ที่ความ ต้องการ ความสนใจ ความจำเป็น หรือแรงจูงใจ ซึ่งมาจากปัจจัยทางกายภาพและจิตวิทยาของผู้ใช้ สื่อเพื่อที่จะสนองตอบความต้องการและการนำไปใช้ประโยชน์ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป บุคคล จะคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทสนองความพึงพอใจแตกต่างกัน มีการรับรู้ มีความเข้าใจ หรือ ตีความหมายแตกต่างกันออกไป มีจุดมุ่งหมายที่ต่างกันในการใช้สื่อมวลชน

ดังนั้นในการทำงานของสื่อมวลชน จึงอาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งที่สื่อตั้งเป้าหมายไว้ (Intended Consequence) หรือที่ไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Consequence) 4 ระดับ จากระดับย่อยไปสู่ ระดับใหญ่ คือ (1) ระดับปัจเจกบุคคล (2) ระดับกลุ่มหรือองค์กร (3) ระดับสถาบันทางสังคม และ (4) ระดับสังคมวัฒนธรรม (วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 4 2549: 142-144)

ดังเห็นได้จากกรณีตัวอย่างของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อเนื้อหาด้านการเกษตรนั้น ผลการวิจัยทุกชิ้นได้ให้ข้อสรุปตรงกันว่า สื่อมวลชนมีบทบาทน้อย มากหรือแทบไม่มีเลยต่อการพัฒนาด้านการเกษตร ทั้งๆ ที่เกษตรกรในชนบทมีการเปิดรับ สื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุ และโทรทัศน์มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ แต่เนื่องจากการเปิดรับนี้เป็นการ เปิดรับความบันเทิงมากกว่า (สมศักดิ์, 2526) และนอกเหนือจากปัจจัยด้านผู้รับสารแล้ว ปัจจัย ทางด้านตัวสื่อเองก็เป็นคำอธิบายด้วยส่วนหนึ่ง เพราะในสื่อมวลชนมีปริมาณเนื้อหาข่าวสารที่เป็น ความรู้ด้านการเกษตรอยู่น้อยมาก (ทับทิม, 2528) ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเฉพาะวิทยุท้องถิ่นที่สามารถเข้าถึง และสามารถจะมีอิทธิพลต่อประชาชนชนบทได้มากที่สุด ให้มีการจัดเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรให้เพิ่มมากขึ้น และควรเจาะจงให้ตรงกับลักษณะการเกษตร ของท้องถิ่นเลย โดยจัดทำเป็นรายการประจำเพื่อให้ติดตามได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และพัฒนา เทคนิควิธีการในการนำเสนอ เช่น นำเสนออย่างสั้นๆ แต่เผยแพร่บ่อยๆ เป็นต้น

ในงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสื่อมวลชนบางประเภท วิทยุกระจายเสียง วิทยุชุมชน และวิทยุ โทรทัศน์ โดยศึกษาทั้งบทบาทของสื่อที่มีต่อผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้รับสาร รวมทั้งให้ความสำคัญต่อเนื้อหาของสาร และเทคนิคในการเผยแพร่

ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในประเด็นที่ว่าสื่อทั้ง 3 ประเภทมีเนื้อหา ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุในเชิงปริมาณระดับใด มีความสม่ำเสมอหรือไม่ มีรายการประจำเกี่ยวกับผู้สูงอายุมากน้อย เพียงใด และรายการมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้สูงอายุ พฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุและ ครอบครัวมากน้อยเพียงใด

2.3.2 แนวคิดการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting Theory)

คือแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อผู้รับสาร โดยเห็นว่า หากสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับประเด็นหรือหัวข้อข่าวเรื่องใดๆ ก็จะมีส่วนทำให้ประชาชนได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นปัญหาดังกล่าวตามมาด้วย

หน้าที่ของสื่อมวลชนในการกำหนดหัวข้อข่าวหรือวาระข่าวสาร (The Agenda-setting function) หมายถึง ความสามารถของสื่อมวลชนในการเป็นผู้กำหนดประเด็นหรือหัวข้อปัญหาต่างๆ ในสังคม ให้ประชาชนผู้รับข่าวสารทั่วไปได้ทราบและเห็นความสำคัญจากการเสนอหรือไม่เสนอข่าวสารเรื่องใดเรื่องหนึ่งของสื่อมวลชน ซึ่งมีผลให้สาธารณชนมีความเห็นคล้อยตามว่าเรื่องนั้นเป็นหัวข้อหรือประเด็นที่มีความสำคัญหรือไม่มีความสำคัญที่จะนำมาคิดพิจารณาหรืออภิปรายพูดคุยกัน (พีระ จิร โสภณ, 2529: 62)

ทั้งนี้งานวิจัยคาดหวังให้ สื่อมวลชนเกิดความตระหนักและร่วมกันเผยแพร่ประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้เป็นวาระสำคัญแห่งชาติแก่สาธารณชนเพิ่มขึ้น จากการดำเนินการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ การจัดเสวนากลุ่ม การสังเกต และอื่นๆ จะมีผลให้สื่อมวลชนและผู้ส่งสารอื่นๆ ส่วนที่ดำเนินการอยู่แล้วมีกำลังใจ และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดำเนินการอยู่ สามารถเผยแพร่ ถอดบทเรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ส่วนอื่นๆ ดำเนินการตาม ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นการกระตุ้นให้สื่อมวลชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการเห็นความเป็นไปได้ในการดำเนินการ โดยอาศัยเครือข่าย และไม่เป็นภาระมากจนเกินไป

2.3.3 แนวคิดการเรียกร้องผ่านสื่อมวลชน (Media Advocacy)

การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อหรือการเรียกร้องประเด็นผ่านสื่อ เป็นการแสวงหาแนวทางการใช้สื่อมวลชนในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อผลักดันให้เกิดการริเริ่มใหม่ๆ ในเชิงนโยบายด้านสังคมหรือนโยบายสาธารณะ (Wallack et al, 1993) ซึ่งการชี้แนะประเด็นผ่านสื่อมวลชน ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนและระดับโครงสร้างส่วนบุคคล แต่เป็นปัญหาด้านความยุติธรรมในสังคม ดังนั้นแนวทางดังกล่าว จึงมองว่าการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องดำเนินการผ่านการชี้แนะประเด็นผ่านสื่อมวลชน ควบคู่ไปกับการกระตุ้นให้ชุมชนเข้าร่วมในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ในงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการกระตุ้นชุมชนให้มีส่วนร่วมในการผลักดันประเด็นผู้สูงอายุว่ามีระดับการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ผ่านช่องทางไหนบ้าง ให้ความสำคัญต่อประเด็นใดเป็นพิเศษ

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ (2548) สรุปไว้ว่า การชี้แนะประเด็นในสื่อ (Media advocacy) หมายถึงการกระทำใดๆ ที่ทำให้สื่อมวลชนให้ความสนใจกับข้อมูลหรือแหล่งข่าวต่างๆ อันส่งผลให้สื่อมวลชนให้ความสำคัญกับประเด็น และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโดยหลักปฏิบัติ การชี้แนะ

ประเด็นนิยมนำดำเนินการกับสื่อมวลชน โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องกรมีเรื่องราวที่น่าสนใจ มีคุณค่าด้านความเป็นข่าวหรือมีบุคคลที่น่าสนใจทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะประเด็น

อย่างไรก็ตาม การชี้แนะประเด็นจะประสบความสำเร็จ หากองค์กรต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์กระแสความสนใจของสาธารณชนและสื่อมวลชนและอาศัยช่วงจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการมอบหมายให้ตัวแทนขององค์กรทำหน้าที่ในการชี้แนะประเด็นที่องค์กรต้องการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน โดยอาจใช้กลวิธีต่างๆ อาทิ การเขียนบทความที่สอดคล้องกับกระแสความสนใจ การเข้าร่วมในรายการเสวนาทางสื่อต่างๆ หรือการจัดแถลงข่าว เป็นต้น ซึ่งการชี้แนะประเด็นในสื่อจะสำเร็จได้ หากมิใช่แค่เป็นข่าวในสื่อแต่สามารถทำให้การเป็นข่าวต่างๆ ขยายสู่การค้นพบพันธมิตรใหม่ๆ และการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มพันธมิตรที่หลากหลายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการผลักดันประเด็นที่ต้องการเรียกร้องให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้งานวิจัยนี้จะมุ่งอาศัยงานวิจัยเป็นสะพานเชื่อม เพื่อกระตุ้นให้เกิด การชี้แนะ ประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุผ่านสื่อ โดยร่วมสร้างกระแสแก่สาธารณชน โดยมีเรื่องราวที่น่าสนใจและดำเนินการควบคู่กับการกระตุ้นให้บุคคล ชุมชนและสังคมเข้าร่วมเสนอแนะประเด็น

2.3.4 ตัวแปรเรื่อง “การเข้าถึง” (Accessibility) ของสื่อ

ในการพิจารณาสื่อทั้ง 3 ประเภทนั้น เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างตัวแปรทั้ง 3 ในมิติเรื่อง “โอกาสในการเข้าถึง” โดยสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในท้องถิ่นจะมีโอกาสเข้าถึงสูงสุด รองลงมาคือสื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคลภายนอกก็จะมีโอกาสน้อยที่สุด

ดังนั้นในการวางแผนการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา ปัจจัยที่เป็นด่านแรกของการใช้สื่อนั้นก็คือโอกาสในการเข้าถึง เพราะหากไม่สามารถก้าวข้ามด่านแรกนี้เสียแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องไปพูดถึงตัวแปรอื่นๆ

การพิจารณาเรื่อง “การเข้าถึง” นั้นอาจจะแยกแยะออกได้เป็นหลายมิติ คือ

การเข้าถึงในด้านกายภาพ (Physical accessibility) มีปรากฏในงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวว่า ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้พบปะกับเจ้าหน้าที่การเกษตร เพราะระยะทางห่างไกล หรือไม่มีโอกาสได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งแจกไปไม่ถึง

การเข้าถึงในด้านเศรษฐกิจ (Economic accessibility) ได้แก่ พวกสื่อที่ต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งหลาย เช่น หนังสือพิมพ์ที่แม้จะเข้าไปถึงหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านไม่มีเงินจะไปซื้อหามาอ่านได้

การเข้าถึงทางวัฒนธรรม-สังคม (Social-culture Accessibility) ได้แก่ เครื่องคิด ขวางด้านวัฒนธรรม-สังคมที่ปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ ช่องว่างทางภาษา (จินตนา, 2530) จึงให้ข้อเสนอแนะว่า ในการอบรมเกษตรกรเรื่องสารเคมีนั้น เจ้าหน้าที่มักใช้

ศัพท์ที่มีลักษณะวิชาการเกินความสามารถที่เกษตรกรจะจดจำได้ เช่น คำว่า ระดับเศรษฐกิจ ศัตรูธรรมชาติ และชื่อสารเคมี ควรแก้ไขคำเหล่านี้ให้เป็นภาษาพื้นบ้านที่ชาวบ้านคุ้นเคย นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้วว่า เกษตรกรมักจะชอบซักถามเพื่อนบ้านเนื่องจากความเป็นกันเอง ซึ่งอาจจะหมายความว่า หากต้องไปนั่งประชุมอบรมที่อำเภอแล้ว ชาวบ้านอาจจะไม่กล้าลุกขึ้นซักถามเกษตรกรอำเภอเพราะมีช่องว่างทางวัฒนธรรม

ปัญหาทางเทคนิคในเรื่องการเข้าถึงนั้นมักเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังเช่น ในงานวิจัยของทับทิม (2528) ที่พบว่า เนื่องจากโครงการส่งเสริมการเลี้ยงกึ่งก้ามกรามนั้นเป็นโครงการของราชการ และเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายสินเชื่อของธกส. ที่ออกไปพบปะติดต่อกับเกษตรกรอยู่เป็นประจำ และเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงกึ่งเกษตรกรก็จะซักถามขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายนี้ แต่ทว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายนี้ไม่มีความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการเลี้ยงกึ่งมากพอที่จะให้คำปรึกษาได้

ในงานวิจัยนี้จะนำ การเข้าถึงสื่อของผู้สูงอายุมาใช้ในการวิเคราะห์ ทั้งด้าน การเข้าถึงทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม-สังคม และทางเทคนิค

2.3.5 แนวคิดการใช้และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)

แคทซ์ (Katz) ได้ศึกษาการใช้และความพึงพอใจที่เกี่ยวข้องกับสถานะของสังคมและจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความต้องการของบุคคล นำไปสู่การคาดคะเนเกี่ยวกับสื่อและแหล่งที่มาของสาร การคาดคะเนนี้ นำสู่ความแตกต่างกันในการใช้สื่อ และพฤติกรรมอื่นๆของแต่ละบุคคลยังผลให้เกิดความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อและผลอื่นๆ ที่บางครั้งมิได้คาดหมายมาก่อน (ยุบล เบญจรงค์กิจ, 2542, หน้า 61)

กาญจนา แก้วเทพ (2541, น.306-309) ได้อธิบายถึงแนวคิดหลักของการวิเคราะห์การใช้และความพึงพอใจของผู้รับสารที่มีต่อสื่อไว้ดังนี้ คือ โดยส่วนใหญ่ในการเปิดรับสารของผู้รับสารนั้น ผู้รับสารมีความตั้งใจที่จะแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เพื่ออาชีพการงาน เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อเพื่อควบคุมสถานการณ์ เพื่อเตรียมพร้อม สำหรับการลงมือกระทำ เมื่อมีความตั้งใจที่แน่นอนดังกล่าว การเข้าไปใช้สื่อจึงเป็นการกระทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายที่แน่นอน (Goal-oriented Activity) ในท่ามกลางสถานะการแสวงหาข่าวสารของผู้รับสาร สื่อมวลชนมิได้เป็นทางเลือกเดียวของบุคคล หากเป็นเพียงตัวหนึ่งท่ามกลางตัวเลือกอื่นๆ และสื่อมวลชนคงต้องพบว่าแหล่งข่าวสารอื่นๆมีฐานะเป็นคู่แข่งโดยปริยาย สำหรับทิศทางที่บุคคลจะเลือกแสวงหาและใช้สื่อประเภทใดนั้น จะเกิดจากความต้องการของบุคคลนั้นเป็นปฐมเหตุ จากนั้นความต้องการดังกล่าว ก็จะถูกแปรมาเป็นแรงจูงใจ (Motivation) ที่จะผลักดันให้บุคคลเคลื่อนไหวเข้าหาการใช้สื่อประเภทต่างๆ

ในงานวิจัยนี้ มุ่งหวังศึกษาการเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุ การใช้ประโยชน์ การกำหนดเป้าประสงค์ที่แน่นอนในการบริโภคสื่อเพื่อผู้สูงอายุ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ามาใช้สื่อเพิ่มขึ้นควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้การผลิตสื่อของหน่วยงานสื่อมวลชน มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้สูงอายุ สร้างความพึงพอใจและเกิดประโยชน์ในชีวิตที่เป็นจริงเพิ่มขึ้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบกระแสทางเลือก

ในงานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดหลักคือ การสื่อสารแบบกระแสทางเลือกเพื่อศึกษางานวิจัย เนื่องจากเห็นว่า เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างกว่าแนวคิดเดิม แนวคิดนี้ได้เริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ด้านการสื่อสารอย่างมากเช่นกัน และมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.4.1 การเปลี่ยนแบบจำลองจากแบบจำลองการเดิมที่มีการสื่อสารเชิงการถ่ายทอด มีเป้าหมายเพื่อการโน้มน้าวชักจูง มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว และเป็นการสื่อสารที่ถือเอาตัวผู้ส่งเป็นตัวตั้ง โดยได้มีการนำเสนอแบบจำลองใหม่ คือ แบบจำลองเชิงพิธีกรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างความเข้าใจ สร้างความหมาย สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมกัน เป็นการสื่อสารแบบสองทาง และไม่มีใครผูกขาดเป็นผู้รับ / ผู้ส่งอยู่ตลอดเวลา

แบบจำลองการสื่อสารอันใหม่นี้ ได้ทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่ๆ เช่น การจัดเวทีเสวนา (Dialogue) การจัดประชุมกลุ่ม (Forum) การทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) การจัดเวทีประชาคม ฯลฯ

2.4.2 การเปลี่ยนทิศทางของการสื่อสาร รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบเดิมนั้นจะเน้นทิศทางจากบนลงล่าง (Top-Down Flow) ที่สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนา คือ จากเจ้าหน้าที่สู่ประชาชน แต่ในกระบวนทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่ จะเป็นการสื่อสารแบบจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Flow) ดังนั้นในปัจจุบัน เราจึงเห็นกรณีตัวอย่างมากมายที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องไปเรียนรู้จากชุมชน

2.4.3 การเปลี่ยนแกนของการสื่อสาร ในกระบวนทัศน์เดิม แกนของการสื่อสารจะมีลักษณะเป็นแนวดิ่ง (Vertical) คือเป็นการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน โดยที่ในหมู่ประชาชนนั้นจะมีการติดต่อสื่อสารกันเองน้อยมาก แต่ในกระบวนทัศน์แบบใหม่นี้ จะเน้นแกนการติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนด้วยกัน (Horizontal) ดังนั้นเมื่อใดที่มีหมู่บ้านใดที่ทำงานประสบความสำเร็จก็จะมีแลกเปลี่ยนดูงานกันในระหว่างหมู่บ้านประชาชน

2.4.4 จากการสื่อสารจากศูนย์กลางสู่การสื่อสารแบบเครือข่าย การสื่อสารแบบเดิมจะเน้นการวางแผนจากส่วนกลาง เช่น การวางแผนการรณรงค์จะเริ่มจากกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ แล้วถ่ายทอดไปสู่ท้องถิ่น ในเรื่องการผลิตสื่อก็เช่นเดียวกัน แต่ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่นี้ จะไม่มีใครเป็นศูนย์กลาง ทุกหน่วยทุกกลุ่มของการพัฒนาจะเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผู้ผลิตสื่อและผู้ใช้สื่อจะมีลักษณะเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่มีรูปแบบการกระจายตัวอยู่ทั่วไป

2.4.5 การเปลี่ยนทัศนคติใหม่ต่อผู้รับสาร ในแบบจำลองการพัฒนาแบบเดิม จะมองเห็นว่าประชาชนนั้นว่างเปล่า และต้องถ่ายทอดความเข้าใจเรื่องการพัฒนาลงไปให้ ซึ่งก็สอดคล้องกันทัศนคติด้านการสื่อสารที่ต้องถ่ายทอดความรู้จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เนื่องจากผู้รับสารนั้นถูกมองว่าเป็นเพียง “ผู้คอยรอรับสาร” (Passive)

แต่ในแบบจำลองใหม่นั้น ในด้านการพัฒนา ก็เชื่อว่ามีภูมิปัญญาในหมู่ประชาชน เช่นเดียวกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เชื่อว่า ประชาชน / ผู้รับสารนั้น Active ดังนั้น ผู้รับสารไม่เพียงแต่จะ “เปิดรับ” สารเท่านั้น หากแต่ยังมีการตรวจสอบ การเลือกใช้ รวมทั้งการแสวงหาข่าวสารอีกด้วย (Information Seeker)

2.4.6 นิยามใหม่ของการสื่อสาร ในทัศนคติเดิมการสื่อสารจะถูกมองอย่างขาดลอยจากโครงสร้างเศรษฐกิจ / สังคม / การเมือง แต่ในทัศนคติใหม่นั้นจะพิจารณาว่า การสื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับเศรษฐกิจ / การเมือง / สังคม – วัฒนธรรมโดยตรง ตัวอย่างง่ายๆ ก็เช่น ผู้ที่มีเศรษฐกิจดีก็จะมีอำนาจ / โอกาสในการเข้าถึงข่าวสารมากกว่า ในทางกลับกัน คนที่มีข่าวสารมากกว่าก็จะย้อนกลับมาทรงรักษาอำนาจทางเศรษฐกิจ / การเมืองอีกต่อไป (กาญจนา แก้วเทพ สุรางค์นันทา และคณะ)

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัย สนใจศึกษาโดยใช้ การสื่อสารแบบจำลองใหม่ที่เป็นการสื่อสารทางเลือกโดยวิเคราะห์แบบจำลองการสื่อสาร 2 ทาง และการวิเคราะห์นั้นเป็นไปเพื่อสร้างเสริมโอกาสในการสื่อสารให้แก่ผู้สูงอายุที่มีฐานะเศรษฐกิจ สังคมด้อยกว่า ได้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเรียนรู้เพิ่มขึ้น สามารถเลือกใช้ ตรวจสอบ และแสวงหาข่าวสารด้วย ทั้งนี้จากการกำหนดพื้นที่ศึกษา

2.5 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกองค์ประกอบของการสื่อสารและทุกระดับ เช่น เป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบายการสื่อสาร เป็นผู้ส่งสาร เป็นผู้ผลิต เป็นผู้แสดง เป็นผู้รับสาร เป็นผู้ใช้สาร เป็นต้น นอกจากนี้เป้าหมายของการสื่อสารแบบนี้ ยังเป็นเป้าหมายที่ทำให้ชุมชนที่สร้างการสื่อสารขึ้นมา มีพลังอำนาจ เช่น มี

ความมั่นใจ มองเห็นคุณค่าตนเอง ได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ 2543: 54-57)

2.6 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในสื่อแบบประชาธิปไตย (Dimocratic-participant Media Theory)

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีได้แก่ ประชาชนแต่ละคนและแต่ละกลุ่มในสังคม มีสิทธิในการสื่อสาร มีสิทธิเข้าถึงสื่อ มีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์จากสื่อตามความต้องการของตนเอง สื่อตามทฤษฎีนี้ต้องมีความเป็นอิสระ สื่อดำรงอยู่และเป็นไปเพื่อประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีสื่อเป็นของตนเอง เป็นสื่อขนาดเล็ก สามารถมีส่วนร่วมได้ง่าย เป็นการสื่อสารสองทาง เป็นต้น (Denis McQuail 1987: 121-123)

2.7 คนในยุควัฒนธรรมโทรทัศน์สร้างโลกเชิงสัญลักษณ์/โลกทางสังคมแวดล้อมตัวเอง

จาก 2 แหล่งข้อมูล แหล่งข้อมูลแรกเป็นข้อมูลจากประสบการณ์ตรงที่เป็นโลกแห่งความจริง (Direct Experience) และอีกโลกหนึ่งเป็นโลกจากจอโทรทัศน์ ซึ่งเป็นข้อมูลแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง (Mass-Mediated Experience) คำถามหลักๆ ของสำนักการอบรมเพาะจากสื่อ ก็คือ ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวบุคคล ตัวแปรที่เกี่ยวข้องน่าจะ ได้แก่ คุณลักษณะด้านประชากร ลักษณะทางจิตและความเข้าใจ (Psychological/Cognition Factors) รวมทั้งปริมาณความถี่ในการเปิดรับชมโทรทัศน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับโทรทัศน์ ก็คือ ลักษณะ/ประเภทของเนื้อหาสาระที่อยู่ในโทรทัศน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับโลกที่เป็นจริง ได้แก่ข้อมูลทางสถิติต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา เช่น สถิติอาชญากรรม ปริมาณประชากรเพศหญิง/ชาย จำนวนผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เพื่อจะพิสูจน์ว่า บุคคลจะเลือกเอา “ความเป็นจริงในจอโทรทัศน์” หรือ “ความเป็นจริงที่แวดล้อมรอบๆ ตัว” มาสร้างเป็นโลกเชิงสัญลักษณ์ล้อมรอบตัวเอง จึงต้องเลือกดูในกรณีที่โลกทั้งสองนั้นขัดแย้งกัน และคว่าบุคคลตัดสินใจเลือกเชื่อถือโลกแบบใด

สำหรับรายละเอียดของการวิเคราะห์นั้นแบ่งได้เป็น 3 มิติคือ

- 1) การวิเคราะห์เนื้อหาในโทรทัศน์ (Content Analysis/Message-System Analysis)
- 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริง (Survey Social Reality Index)
- 3) การวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Survey) แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยคือ
  - พฤติกรรมการเปิดรับ (Viewing behavior)
  - การสำรวจระบบความเชื่อ/โลกทัศน์ของผู้ชม (Audience belief survey)

การวิเคราะห์เนื้อหาในโทรทัศน์ (Message-System Analysis)

นับเป็นจุดเด่นที่สุดของสำนักการอบรมบ่มเพาะจากสื่อที่ได้พัฒนาเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาในโทรทัศน์ออกมาอย่างละเอียด Gerbner (1978) กล่าวถึงความสำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหาว่า เราจำเป็นต้องรู้ก่อนว่า การอบรมบ่มเพาะแบบส่วนรวมที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ (Existence) การจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ค่านิยม (Value) และระบบความสัมพันธ์ (Relationship) ที่บรรจุอยู่ในระบบเนื้อหาข่าวสาร/ความรู้สาธารณะ (Public Message System) นั้นเป็นอย่างไร ก่อนที่จะก้าวไปถึงขั้นที่ว่า ประชาชนรับรู้เนื้อหาข่าวสารนั้นอย่างไร ตัวอย่างเช่น หากเราเห็นประโยคที่ว่า “John เชื่อว่ามีซานตาครอส” ประโยคนี้จะยังไม่มีความหมายอะไรเลย จนกว่าเราจะรู้ต่อไปว่า ประโยคดังกล่าวอยู่ในวัฒนธรรมแบบไหน อยู่ในระบบเนื้อหาข่าวร่วมอย่างไร เป็นต้น

ข้อแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์เนื้อหาของสำนักการอบรมบ่มเพาะจากสื่อกับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอื่นๆ (เช่น วรรณกรรมวิจารณ์/การวิเคราะห์เนื้อหาแบบเชิงปริมาณ) ดังนั้น ทฤษฎีการอบรมบ่มเพาะจากสื่อ จึงไม่สนใจว่าใครเป็นผู้แต่ง/เป็นผู้ส่งสาร (แบบที่วรรณกรรมวิจารณ์ต้องให้ความสนใจ) ไม่สนใจประเภทของข่าวสารว่ามีเป้าหมายเพื่อให้ข่าวสาร (เช่นรายการข่าวโทรทัศน์) หรือเพื่อให้ความบันเทิง (เช่น ละคร เกมโชว์) ไม่สนใจว่าเป็น high culture หรือ low culture รวมทั้งไม่สนใจรูปแบบวิธีการนำเสนอด้วย Gerbner กล่าวว่า หากจะมีความแตกต่างอยู่บ้างระหว่างเนื้อหาที่เป็นเรื่องจริง (Fact) กับเรื่องแต่ง (Fiction) ก็มีเพียงว่า เรื่องแต่งนั้นเป็นเรื่องที่ระบบการปลูกฝังนั้นจะทำงานได้ง่ายกว่านำเสนอได้ชัดเจนกว่า เนื่องจากไม่ต้องถูกหลักแห่งความเป็นจริงตีกรอบบังคับอยู่

ในขณะที่ไม่สนใจกับคุณลักษณะภายนอกที่กล่าวมาแล้วนั้น ทฤษฎีการอบรมบ่มเพาะจากสื่อจะให้ความสนใจกับสิ่งที่ฝังอยู่ในเนื้อในที่ผู้คนจะสัมผัสได้ และได้สร้างเกณฑ์ใหม่มาวัดคุณลักษณะที่ฝังอยู่ในเนื้อหาข่าวสารทุกประเภท 4 เกณฑ์ด้วยกันคือ

- 1) What is : มีอะไรปรากฏอยู่บ้างในเนื้อหาสาระ
- 2) What is important : อะไรที่ถูกบอกว่าเป็นสิ่งสำคัญ
- 3) What is right : อะไรที่สังคมบอกว่าเป็นสิ่งถูกต้อง (และอะไรที่ผิดด้วย)
- 4) What is related to what : อะไรที่สังคมอธิบายว่ามีความเกี่ยวพันกัน

ทั้งนี้ในการวิจัยนี้ได้ นำแนวคิดในการวิเคราะห์มวลชนใน ประเด็น เนื้อหาสาระของรายการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยพิจารณารายละเอียด ดังนี้คือ

- 1) ความสนใจ (Attention) เป็นผลมาจากการที่ปรากฏการณ์หนึ่งๆ ที่ถูกเลือกมาให้ ความสนใจ การวัดความสนใจนั้นจะดูได้จาก “การปรากฏ” และ “ความถี่” ที่หัวข้อนั้นถูกนำเสนอในระบบข่าวสารสาธารณะของสังคม

2) การเน้น (Emphasis) เป็นลักษณะการจัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นแต่ละประเด็นในระบบข่าวสารร่วมของสังคม

3) แนวโน้ม (Tendency) หลังจากที่ได้มีการนำเสนอแล้วว่า มีประเด็นอะไรเกิดขึ้นบ้างในสังคม (เช่น มีการรกร่วมเพศระหว่างหญิง/หญิง ชาย/ชาย เกิดขึ้นมากในสังคมไทยปัจจุบัน) หลังจากนั้นในระบบข่าวสารร่วมสาธารณะก็จะมีทิศทาง/ท่าทีต่อการปรากฏขึ้น ดังกล่าวในแง่ของการตัดสินใจประเมินผล เช่น ดี/เลว ถูก/ผิด ในเรื่องการวัดแนวโน้มนี้อาจจะมีได้อย่างหลากหลาย ทั้งแนวโน้มแบบอนุรักษ์นิยม แนวโน้มแบบวิพากษ์ (Critical) แนวโน้มแบบสายกลาง ฯลฯ

แนวโน้มการเสนอภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุในสื่อ นั้น เป็นแนวอนุรักษ์นิยมที่สะท้อนว่า ผู้สูงอายุไม่เปิดรับวิถีคิดใหม่ๆ ไม่ทันสมัย ไม่ทำทันสมัยปัจจุบัน

4) โครงสร้าง (Structure) เป็นคุณลักษณะของเนื้อหาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในระบบข่าวสารร่วม ความสัมพันธ์นี้อาจจะเกิดมาจาก “ความใกล้ชิด” หรืออาจจะเกิดจาก “การเป็นสาเหตุ-ผลลัพธ์” ของกันและกัน

5) การวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริง (Survey Social Reality Index) ได้แก่ การสำรวจดัชนีชีวิตสภาพความเป็นจริงต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยโดยทั่วไป ซึ่งแล้วแต่หัวข้อที่เรากำลังศึกษาวิจัย เช่น หากต้องการศึกษาเรื่อง “อาชีพของผู้หญิงในโลกที่เป็นจริงและในละครโทรทัศน์” การวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริงก็ได้แก่ การค้นหาตัวเลขสถิติว่า มีผู้หญิงทำงานอยู่เป็นปริมาณเท่าใด อยู่ในอาชีพอะไรบ้าง มีระดับรายได้เฉลี่ยเท่าใด เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2549)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 งานวิจัยเรื่อง การศึกษาการวัดทัศนคติของเกษตรกร อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี เกี่ยวกับการทำนาหว่านน้ำตามแผนใหม่ (วัชรภรณ์ , 2525) งานวิจัยที่วัดขึ้นการลงมือปฏิบัติในการยอมรับการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เป็นพันธุ์ข้าวส่งเสริมของราษฎร อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (รัตนาวดี, 2525) ซึ่งต้องการวัดทั้งมิติความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติตามคำแนะนำของเกษตรกร อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร ที่มีต่อเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช (สุมาลี สังข์ศรี, 2528) ซึ่งผลงานวิจัยพบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวกับมิติของผลกระทบที่เกิดขึ้น K-A-P ในงานวิจัยแต่ละชิ้น จะตั้งเป้าหมายการวัดระดับผลกระทบที่คาดหวังให้เกิดขึ้นแตกต่างกัน เช่น ในขณะที่งานวิจัยทุกชิ้นสนใจวัดประสิทธิภาพของสื่อแต่ละประเภทที่มีต่อการให้ความรู้ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการนำไปปฏิบัติ K-A-P (Knowledge – Attitude- Practice) ดังกล่าว ผลของการวิจัยที่สามารถจะสรุปเป็นแบบแผนได้ และเป็นแบบแผนเดียวกับงานวิจัยเรื่องการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาที่พบในประเทศโลกที่สามอื่นๆ ก็คือ สำหรับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน นั้นสามารถจะให้ผลได้อย่างมากที่สุดก็คือ

การเพิ่มพูนความรู้เท่านั้น (K) และ ไม่อาจจะเปลี่ยนทัศนคติได้มากนัก (A) และแทบจะไม่มีผลต่อ ด้านการลงมือปฏิบัติเลย (P)

สำหรับสื่อเฉพาะกิจ ประเภทต่างๆ นั้น มีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดผลกระทบทั้ง K-A-P ได้ หากแต่ศักยภาพดังกล่าวจะเป็นจริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับ “กลยุทธ์ในการใช้สื่อแต่ละประเภท”

ในส่วนของสื่อบุคคล เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมาสื่อบุคคลจะมีอิทธิพล มากที่สุดทั้งในแง่การให้ความรู้ การเปลี่ยนทัศนคติและด้านการลงมือปฏิบัติ จิตจำคคของสื่อบุคคล ที่จะมีก็คือ ขอบเขตของความรอบรู้ (ในกรณีที่เป็นบุคคลในท้องถิ่น) หรือปริมาณของเจ้าหน้าที่ เกษตรกรรมที่มีอยู่น้อย

ในงานวิจัยนี้ ได้พิจารณาผลของสื่อว่ามีผลต่อการการเปลี่ยนทัศนคติและเกิดการลงมือ ปฏิบัติตามของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุหรือไม่ อย่างไร หรือทำได้เพียงการให้ความรู้ หาก ต้องการให้สื่อมีผลเพิ่มขึ้นต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ จะต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงสื่อไปในทิศทางอย่างไร ด้วยปัจจัยใดที่เกี่ยวข้อง

2.8.2 งานวิจัยด้านรายการโทรทัศน์ เนื่องจากงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับสื่อโทรทัศน์ ผู้วิจัย จึงได้ทบทวนงานวิจัยที่มีความแตกต่างในเรื่องที่เล่า แม้ว่า โทรทัศน์และศาสนาจะทำหน้าที่ต่อ สังคมเหมือนกันคือ มีการเล่าเรื่องปรัมปราคติต่างๆ (myth) แต่ทว่าเรื่องที่น่ามาเล่านั้นแตกต่างกัน รวบรวมกับคำ W.F.Fore (1993) วิเคราะห์ปรัมปราคติที่เล่าผ่านรายการต่างๆของโทรทัศน์พบว่า มี ลักษณะดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) โทรทัศน์เล่าว่า “สิบปากว่า ไม่เท่าตาเห็น สิ่งที่เห็นได้ เท่านั้นเป็นเรื่องจริง” (seeing is believing)

2.8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับกรณีตัวอย่างประเด็นศึกษาเรื่องสื่อมวลชนกับศาสนา (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) ซึ่งสามารถนำมาประกอบแนวทางการวิเคราะห์ในมิติอื่นๆ ได้ เนื่องจาก ผู้สูงอายุมิ ความสนใจด้านศาสนา หัวข้อที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนและศาสนาที่สามารถวิจัยได้นั้นอาจมีดังนี้

- 1) การศึกษาผู้รับสาร
- 2) การศึกษาเรื่องผลกระทบจากรายการศาสนาที่เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน
- 3) การศึกษาการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสองสถาบัน
- 4) การวิเคราะห์เนื้อหาและความหมายของรายการศาสนาในสื่อ
- 5) ปฏิบัติการและรูปแบบใหม่ๆ ทางศาสนากับบทบาทของสื่อมวลชน

ทั้งนี้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาถักกลงไปในรายละเอียดในด้านผู้รับสารในมิติที่กว้างกว่า ศาสนา และงานวิจัยนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามใน งานวิจัย คือ

1) การศึกษาผู้รับสาร (Audience study)

การศึกษาผู้รับสารเป็นวิธีการที่พื้นฐานและแพร่หลายที่สุดของการศึกษาด้านสื่อมวลชนที่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการศึกษาผู้รับสารของรายการทางสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เชนท์ที่ใช้ในการศึกษาผู้รับสาร โดยทั่วไปมี 3-4 เชนท์คือ

- ขนาดของผู้รับสาร (Size) อันได้แก่ จำนวนของผู้ชมรายการที่ต้องการจะศึกษา โดยเฉพาะหากเป็นผู้ชมที่รายการต้องการ

- คุณสมบัติ/องค์ประกอบของผู้ชม (Composition) ได้แก่ คุณลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และอาชีพ ในกรณีของเรื่องศาสนานั้น งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะใช้เกณฑ์ทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น ศาสนาที่นับถือความศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจ (ไปวัด สวดมนตร์ ตักบาตร ฯลฯ)

- แบบแผนการเปิดรับชม (Media Exposure) ได้แก่ วัน เวลา ช่วงระยะเวลาของการเปิดรับ ปริมาณความถี่ ฯลฯ หรือมีแบบแผนการเปิดรับแบบใด เช่น

- Ritualized viewing เป็นกลุ่มที่มีศรัทธาอย่างมาก ดังนั้นการมาเปิดรายการธรรมะทางโทรทัศน์ดู จึงเท่ากับเป็นการปฏิบัติศาสนกิจอย่างหนึ่ง
- Instrumental viewing อาจเป็นผู้ที่ดูเพื่อจะแสวงหาผลประโยชน์บางอย่าง เช่น คนที่ชอบอ่านคอลัมน์พระเครื่องก็เพื่อที่จะติดตามธุรกิจประเภทนี้ หรืออาจเป็นผู้ที่ต้องการซื้อเท็จจริงในเรื่องศาสนา
- Reactionary viewing ได้แก่ กลุ่มผู้ชมที่เบื่อรายการอื่นๆ จึงหันมาดูรายการศาสนาเป็นการทดแทน

- มุลเหตุจูงใจของการเปิดรับชม (Motive) ตัวอย่างเช่น การเปิดรับนั้นเป็นการเปิดรับอย่างตั้งใจหรือเป็นความเคยชิน มีการติดตามอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ การเปิดรับชมนั้นสามารถเป็นหนทาง/วิธีทางของการมีประสบการณ์ทางศาสนาได้หรือไม่/อย่างไร/มีความคาดหวังเอาไว้ต่อการเปิดรับชมหรือไม่อย่างไร หลังจากการเปิดรับชมแล้วได้รับอะไร ไปบ้างจากการเปิดรับนั้น

- ความคิดเห็น โดยทั่วไปของผู้ชมต่อรายการศาสนานั้นๆ เช่น ปริมาณรายการมีมากหรือน้อย ความน่าสนใจของรายการ ความถี่ของรายการ องค์ประกอบอื่นๆของรายการ เป็นต้น (สนใจงานศึกษาของไทย โปรดดู พวงทอง, 2538 / อรณี, 2638 / วันทา, 2538)

ในการศึกษาผู้รับสารนี้มีประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งคือเรื่องพฤติกรรมการรับชม (viewing behavior) ของเด็กรุ่นใหม่ที่มีประสบการณ์แตกต่างจากคนรุ่นผู้ใหญ่ตามหลักของสำนัก

เบอร์มิงแฮม (BCS) ซึ่งกล่าวว่า แบบแผนการดูชมโทรทัศน์จะเป็นปฏิกริยาร่วม (interaction) ระหว่างการดูชมตัวบทในปัจจุบันกับภูมิหลังประสบการณ์ของผู้ชม หากยึดตามหลักเกณฑ์นี้ สำหรับคนรุ่นผู้ใหญ่ ย่อมจะได้รับประสบการณ์ทางศาสนาโดยตรงมาก่อน (ได้ไปวัด ฟังเทศน์ ทำบุญ เข้าร่วมพิธีกรรม ฯลฯ) เมื่อคนรุ่นผู้ใหญ่มาดูรายการธรรมะทางโทรทัศน์ก็น่าจะนำเอา ประสบการณ์ทางศาสนา มาบวกผสมกับการดูโทรทัศน์ในครั้งปัจจุบัน เช่น ตำรวจเวลาพระเทศน์ รู้จักยกมือสาธุหลังจากพระเทศน์จบ เป็นต้น แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ที่เกิดโตมาในยุคของสื่อ โทรทัศน์และโตมากับวัฒนธรรมบริโภค โดยมีประสบการณ์โดยตรงกับศาสนาน้อยมาก ดังนั้น จึง น่าจะคาดการณ์ว่า กลุ่มคนเหล่านี้จะมีมุมมอง “ศาสนา” ที่ไม่แตกต่างไปจากสินค้าชนิดอื่นๆ และ อาจใช้เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของศาสนา เช่นเดียวกับการตัดสินสินค้าอื่นๆ เช่น คุณค่าขาย คุณภาพ ประชาสัมพันธ์ คุณการหีบห่อ ฯลฯ (อาจเป็นคำอธิบายส่วนหนึ่งของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อลัทธิศาสนาที่มี “รูปแบบ” ถูกตาต้องใจผู้รับสาร) แบบแผนการดูชมดังกล่าวนี้มีผลทำให้ “สังฆกรรม” ในศาสนา เปลี่ยนไป เนื่องจากสถาบันที่วางโปรแกรม/ใส่รหัสการอ่าน “ตัวบท” ต่างๆ แม้แต่ “ตัวบททาง ศาสนา” นั้น เป็นสถาบันสื่อมวลชน มิใช่สถาบันศาสนาเช่นแต่ก่อน

2) การศึกษาเรื่องผลกระทบของรายการศาสนาที่เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

การศึกษาเรื่องผลกระทบก็เป็นแนวทางการศึกษากระแสหลักของสื่อมวลชน เช่นเดียวกัน และเมื่อประสานกับแนวคิดเรื่อง “ศาสนา” เราอาจจะแบ่งระดับของผลกระทบจากการ ทำงานของสื่อในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาได้ 3 ระดับ คือ

- (1) ผลกระทบระดับบุคคล
- (2) ผลกระทบระดับองค์กร
- (3) ผลกระทบต่อสังคม

2.8.4 สื่อที่ใช้ควรเป็นสื่อผสม (Mixed media) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้สื่อผสมในการ วิเคราะห์ ดังเห็นได้จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อและสิ่งแวดลอม มักเป็นงานที่มีหลายมิติ มีคนหลายกลุ่มเกี่ยวข้อง มีหลายเป้าหมาย ดังนั้น การสื่อสารที่จะนำมาใช้ ในการบริหารจัดการสิ่งแวดลอม ก็จำเป็นต้องมีหลายๆ ประเภทเช่นเดียวกับ งานวิจัยป่าชุมชนสะ มะแก ที่ได้ลองประมวล “ประเภท” ของสื่อเฉพาะกิจที่ต้องใช้ในการจัดการป่าชุมชนก็คือ ป้ายแนว เขตป่าชุมชน ป้ายกฎระเบียบป่าชุมชน แผ่นพับ รายงานผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่า ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้งานวิจัยยะโคราชได้ประมวล “เป้าหมาย” ของการใช้การสื่อสารเพื่อ การจัดการปัญหาขยะเอาไว้ว่ามีอย่างหลากหลายมาก เช่น

- การสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

- การสื่อสารเพื่อการประสานงาน
- การสื่อสารเพื่อการเฝ้าระวัง
- การสื่อสารเพื่อการตัดสินใจให้กับกลุ่ม
- การสื่อสารเพื่อปรึกษาหารือ
- การสื่อสารเพื่อควบคุมติดตามการทำกิจกรรม (Communication for action control)
- การสื่อสารเพื่อการเจรจาต่อรอง

ในการผสมสื่อนี้มีหลักการสำคัญๆ ที่ควรคำนึงอยู่ 3 ประการคือ

1) จะผสมอย่างไรให้ออกมาได้ดีที่สุด นอกจากการเลือกตัวสื่อมาแล้ว “วิธีการ/กระบวนการผสม” นั้นก็สำคัญอย่างยิ่ง และต้องมีการค้นคิด / ประชุม / วางแผน ฯลฯ มิใช่การผสมตามยถากรรม

2) ต้องมีการสำรวจศักยภาพและข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภทอย่างถูกต้องและรอบด้านตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ตัดต่อเพื่อการผลิตวิดีโอทัศนของงานวิจัยป่าชุมชนห้วยแก้ว นั้น การเอาเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสื่อที่มีความซับซ้อนอย่างยิ่งในเชิงเทคนิคเข้าไปในชุมชนที่ไม่มีการสนับสนุน (เช่น ช่างซ่อม อุปกรณ์) นับว่าเป็นข้ออ่อนอย่างยิ่ง เป็นต้น

3) การตัดสินใจจะเลือกใช้สื่ออะไรต้องมาจากการตัดสินใจของชุมชน

2.8.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน ของวิทยุชุมชน จ.น่าน (กาญจนา แก้วเทพ, 2545) นั้นมีการจัดระบบระเบียบอย่างแน่นอน และเนื่องจากมีอาสาสมัครที่เป็นสมาชิกชมรมฯ จึงมีการกระจายงานและความรับผิดชอบออกไป เช่น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมว่ามี 3 บทบาทคือ

- 1) การเป็นผู้กำหนดเนื้อหารายการประจำวันและผลิตรายการ
- 2) การติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูล (มีฝ่ายงานรับผิดชอบ โดยเฉพาะ)
- 3) การประชาสัมพันธ์รายการ

รูปแบบและเนื้อหารายการ เริ่มจากในแง่ช่วงเวลาที่น่าสนใจวิทยุชุมชน จ.น่าน นำเสนอรายการทุกวันจันทร์-ศุกร์ในช่วงเวลา 13.00-15.00 น. โดยที่ช่วงเวลาดังกล่าวไม่ใช่ช่วงเวลาที่เหมาะสมนักสำหรับการรับฟัง ซึ่งทางสถานีเองก็อยากจะได้ช่วงเวลา 17.00-18.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่สะดวกสำหรับทุกคน แต่ทว่าช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงเวลาส่วนกลาง จึงเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างของราชการส่วนกลางยังเป็นอุปสรรคต่อการเป็นวิทยุชุมชนของท้องถิ่นจริงๆ

สำหรับรูปแบบรายการนั้น คณะวิจัยพบว่า มีอยู่ 4 รูปแบบ คือรูปแบบนิยายสารทางอากาศ (เป็นรายการลูกผสมของหลายๆ รูปแบบคือ การพูดคุยรายการข่าวสัมภาษณ์และสนทนา) รูปแบบรายการสัญจร (การออกไปจัดรายการนอกสถานที่) รูปแบบรายการเพลง และรูปแบบของโฆษณา

คั้นรายการ วีระวรรณและคณะได้วิเคราะห์ว่า รูปแบบรายการดังกล่าวนี้มีลักษณะที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (ซึ่งแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมนั้นเป็นหัวใจสำคัญของวิทยุชุมชน) เพราะรูปแบบการพูดคุย การสัมภาษณ์นั้น ผู้จัดรายการที่เป็นสมาชิกชมรมและคนในชุมชนเองย่อมเลือกเอาเรื่องใกล้ตัว (เรื่องในชุมชน) เรื่องที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจมาผลิตรายการ หรือการกำหนดช่วงต่างๆ ของรายการเป็น “เรียนรู้กับชุมชน” “เสียงจากชุมชน” ก็เป็นรูปแบบที่เปิดพื้นที่ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่แล้ว

เช่นเดียวกับช่วงของการสัมภาษณ์ ผู้ผลิตรายการที่เป็นสมาชิกของชมรมจะให้ความสำคัญกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หัวหน้าหน่วยราชการ จึงทำให้เนื้อหาการสัมภาษณ์เน้นไปที่ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม อย่างไรก็ตามการจัดรายการในลักษณะนี้จะกระทำได้อีกต้องมีปัจจัยเอื้ออำนวย คือบริบทของชุมชน / สังคมเองต้องมีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งมีการรวมตัวของประชาชนเป็นกลุ่มก้อน เช่น ใน จ.น่านมีถึง 404 กลุ่ม วิทยุชุมชนที่ทำงานภายใต้บริบทที่ชุมชน / สังคมมีความเข้มแข็งจึงจะสามารถดำเนินงานโดยใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีมากมายดังกล่าวได้

ส่วน วิสัยทัศน์ของวิทยุท้องถิ่นนั้น สะท้อนออกมาในรูปของการพยายามนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน แต่ก็มีเสียงสะท้อนของผู้ฟังถึงการแสดงบทบาทของวิทยุท้องถิ่น อย่างสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยมหาสารคามเองว่ามีสัดส่วนรายการบันเทิงมากกว่าเนื้อหาสาระ ส่วนผู้จัดรายการวิทยุท้องถิ่นก็มีเสียงสะท้อนเรื่องการเตรียมตัวไม่ทำการบ้าน ทั้งที่การวางกรอบเนื้อหาในผังรายการนั้นค่อนข้างหลากหลายในเนื้อหาและประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับ

ส่วนการทำหน้าที่ตามแนวคิด หน้าที่นิยาม ของ Merton นั้น จะพบว่า วิทยุท้องถิ่นต่างพยายามทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของสถานีและรายการ เช่น การนำเสนอข่าวสาร การสร้างความบันเทิงเดียว หรือเพื่อการศึกษา เพื่อความบันเทิงอันเป็นหน้าที่ที่เปิดเผย (Manifest Function) ส่วนหน้าที่ที่แฝงเร้น (Latent Function) ก็จะพบว่า สถานีวิทยุทหารอากาศ วิทยุกรมการรักษาดินแดน ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่ออุดมการณ์ความมั่นคงของรัฐกลับกลายเป็นสถานีวิทยุเพื่อความบันเทิงของบริษัทเอกชน เช่นเดียวกับวิทยุมหาวิทยาลัยที่เน้นความบันเทิงมากกว่าให้การศึกษา หรือการได้ประโยชน์จากการเป็นนักจัดรายการวิทยุเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่การเป็นนักการเมืองของนักจัดรายการวิทยุท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคามหลายคน

กล่าวได้ว่าการทำหน้าที่ของวิทยุท้องถิ่นนี้ได้ทำหน้าที่เพื่อตอบสนองทั้งความต้องการส่วนบุคคลในกรณีการจัดรายการเพื่อขายโฆษณา หรือตอบสนองการนำเสนอรายการที่ผู้จัดรายการมี

ความถนัดอยากจัดหรือเพื่อความต้องการคะแนนนิยม ขณะเดียวกัน การทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมเองก็มีออกมาในรูปของรายการวิทยุเพื่อชุมชน รายการสารณประโยชน์ รายการข่าวสาร

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับ ยุทธวิธีการสื่อสารของเสถียร เชย ประทับนั้น พบว่า แนวคิดของการผลิตรายการวิทยุท้องถิ่น ทั้ง 3 รายการ จาก 3 สถานี ในกรณีของรายการเสียงจากชุมชนคนสารคามนั้น ได้มีการวางแผนกำหนดเนื้อหารายการ เพื่อให้เกิดการตื่นตัว และมีส่วนร่วมของชุมชนและมีเป้าหมายของการผลิตรายการก็เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารและต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม ขณะที่รายการวิทยุชุมชน อ.ส.ม.ท. นั้นมีเป้าหมายในการผลิตรายการเพื่อสนองต่อความต้องการของสถานีที่ต้องการให้มีรายการวิทยุเพื่อเป็นบริการสารณประโยชน์ ส่วนรายการ ตลาดชุมชนคนรักบ้านเกิด นั้นมีเป้าหมายชัดเจน คือ เน้นการถ่ายทอดประสบการณ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนการวางแผนกำหนดช่วงเวลานั้น พบว่ารายการเสียงจากชุมชนคนสารคามและวิทยุชุมชน อ.ส.ม.ท. ได้กำหนดเนื้อหาของแต่ละวันไว้ชัดเจน เพียงแต่บางครั้งผู้จัดรายการขาดการเตรียมตัว ส่วนรายการตลาดชุมชนคนรักบ้านเกิดนั้นไม่ได้มีความหลากหลายในผังรายการแต่ละวัน เพียงแต่เนื้อหาของรายการจะเปลี่ยนไปทุกวันตามกลุ่มที่ถูกเชิญหรือถูกสัมภาษณ์ในรายการของวันนั้นๆ ส่วนกลุ่มผู้รับสารหรือผู้ฟังนั้น แต่ละรายการไม่ได้มีการวางกลยุทธ์ชัดเจน มีเพียงรายการ เสียงจากชุมชนคนสารคาม เท่านั้นที่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ฟังโทรศัพท์เข้าร่วมรายการ

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากนิยามความหมาย “วิทยุชุมชน” ของกาญจนา แก้วเทพและจุมพล รอดคำดี จะพบว่า รายการวิทยุท้องถิ่นนั้น รายการเสียงจากชุมชนคนสารคาม รายการวิทยุชุมชน อ.ส.ม.ท. และรายการตลาดชุมชนคนรักบ้านเกิดจะเป็นได้เพียงระดับ รายการวิทยุ “เพื่อชุมชน” เท่านั้น เพราะหากวิเคราะห์ในแง่การเข้าถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการ หรือแม้แต่การบริหารจัดการ ล้วนถูกกำหนดโดยสถานีหรือหากเป็นกรณีของผู้ผลิตได้มีส่วนร่วมกำหนด แต่กลุ่มผู้ผลิตนั้นก็เป็นผู้ถูกเลือกโดยสถานีวิทยุของรัฐ แต่ถึงกระนั้นก็อาจถือได้ว่า การมีรายการวิทยุท้องถิ่นทั้ง 3 รายการเป็นการสร้างรายการวิทยุทางเลือกให้ประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม

การประชุมวิทยุชุมชนระดับชาติ (The National Community Radio Forum) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 3-5 ธันวาคม ปี 1993 ที่ Orlando และ Soweto แอฟริกาใต้ (National Community Radio Forum. About NCRF, Online, 2001) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิทยุชุมชนไว้ว่า วิทยุชุมชนหมายถึงสื่อที่ใช้ในการสื่อสารพื้นฐานของคนในระดับล่าง (Grassroots) ที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบเป็นผู้กระทำ (Active) และเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิผลที่จะบ่งบอกและจัดลำดับความสำคัญความจำเป็นของการพัฒนาระดับท้องถิ่น และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวนั้น โดย

การเผยแพร่ การอภิปราย การโต้แย้ง หรือแม้กระทั่งการกดดัน โดยชุมชนจะเป็นเจ้าของ มีการควบคุม และดำเนินการโดยชุมชนเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

2.8.6 งานวิจัย แนวทางการพัฒนาวิद्यุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ (เสกสรร พรหมพิทักษ์, 2549) โดยทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิद्यุชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ด้านรูปแบบและเนื้อหาการจัดรายการวิद्यุชุมชนพบว่า จังหวัดบุรีรัมย์ให้ความสำคัญกับการนำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ ซึ่งเป็นรายการที่มีความหลากหลาย ทั้งสาระและวิธีการนำเสนอรวมอยู่ในรายการเดียวกัน เช่น การสัมภาษณ์ การอภิปราย พุคคยสลับ การเปิดเพลง สนทนาข่าวสลับเพลง เป็นต้น และพบว่ามี การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริงของสังคมเป็นหลักโดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาในชุมชนมากที่สุด ในส่วนของเนื้อหาที่เป็นความบันเทิงนั้นจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเพลง

นอกจากนี้ ยังพบว่า การนำเสนอเนื้อหารายการไม่ได้ตอบสนองผู้ฟังที่อยู่ในภาคการเกษตรเท่าที่ควร รวมทั้งบทบาทหลักของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่ คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น ทำให้บทบาทที่มีลักษณะเป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down) มากกว่าการมีบทบาทที่เป็นการสื่อสารในแนวนอน (Horizontal) และการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom up) โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบ / เนื้อหารายการดังกล่าวส่วนหนึ่งมีผลมาจากโครงสร้างการดำเนินงานที่ยังคงให้รัฐเป็นเจ้าของ และดูแลควบคุมทั้งระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น หรือระดับสถานี

ดังนั้นในงานวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาท รูปแบบ เนื้อหารายการ ตลอดจน รูปแบบการสื่อของวิद्यุชุมชนในพื้นที่วิจัยที่มีต่อการจัดรายการสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุว่าเป็นอย่างไร และมีมากน้อยเพียงใด และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้หรือไม่ ระดับใด

นอกจากนี้ในงานวิจัยดังกล่าวยังพบว่า ชุมชนมีการเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 97.65 รองลงมาคือสื่อวิทยุกระจายเสียงคิดเป็นร้อยละ 69.48

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รู้จักวิद्यุชุมชนคิดเป็นร้อยละ 51.17 และติดตามรับฟังคิดเป็นร้อยละ 46.48 ด้านความต้องการนั้น กลุ่มตัวอย่างต้องการให้รายการนำเสนอในช่วงเวลาและความยาวรายการเท่าเดิมคิดเป็นร้อยละ 45.07 และ ต้องการให้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 30.52 อีกทั้งควรใช้ภาษาในการสื่อสารมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.63

ในประเด็นความคาดหวังที่ชุมชนมีต่อวิद्यุชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้วิद्यุชุมชนเป็นสื่อที่ช่วยเหลือพวกเขาได้เวลามีปัญหามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 45 กล่าวคือ วิद्यุชุมชนสามารถช่วยเหลือเมื่อประสบอัคคีภัย อุทกภัย และ วาตภัย วิद्यุชุมชนจะช่วยในการประสานงาน

กับหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ทันทีที่มีการร้องเรียน วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น สำหรับความคาดหวังในระดับน้อยคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ระดับต่างๆ รวมทั้งการเข้าเป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุหรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 15

จากผลงานวิจัยในส่วนนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ใช้สื่อวิทยุชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ คาดหวังต่อประโยชน์เร่งด่วนเฉพาะหน้า แต่ยังคงขาดความตระหนักในการใช้สื่อนี้ในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว (รูปแบบ และเนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ หน้า 50)

สำหรับในงานวิจัยสื่อสำหรับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงคาดหวังว่างานวิจัยในครั้งนี้จะส่งผลกระทบต่อกระตุ้นให้ผู้ผลิตรายการและสถานีวิทยุชุมชนในพื้นที่วิจัยจะเกิดความตระหนักต่อการผลิตรายการสำหรับผู้สูงอายุ และประชาชนในชุมชนจะได้รับการตอบสนองสื่อสำหรับผู้สูงอายุในเนื้อหาและรูปแบบที่หลากหลายกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น

2.8.7 งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านห้วยแก้วกิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ (ศรีธรรม์ โรจนสุพจน์และคณะ, 2551) ซึ่งงานวิจัยเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารที่ชาวบ้านสร้างขึ้น ในงานวิจัยนี้ได้แก่ การผลิตสื่อสมัยใหม่ 3 สื่อคือ สื่อสไลด์ สื่อวีดิทัศน์ และการจัดรายการวิทยุชุมชน แม้เป็นการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยพบว่า การผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วม สื่อสไลด์ 1 ชุด ได้สร้างความสนุกสนาน ความสัมพันธ์ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนสารไปมา มีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร และการผลิตสื่อทำให้ผู้ใหญ่ได้มีโอกาสเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับป่าให้แก่เด็กและประชาชน ตัวผลงานไม่น่าสนใจแต่กระบวนการผลิตสร้างการสืบทอดภูมิปัญญาและมิตรภาพ สื่อวีดิทัศน์ผลิต 2 ชุด ชุดแรกเรื่องหน่อไม้ป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว ความยาว 9 นาที มีนักเรียน ครู กลุ่มเยาวชนเข้าร่วม กระบวนการผลิตวีดิทัศน์ชุดนี้พบว่า กลุ่มผู้ผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนเริ่มเรียนรู้การผลิต มีการวางแผนเลือกกลุ่มเป้าหมาย เลือกรายการ เนื้อหา เขียนบท ลงมือถ่ายทำ ตัดต่อและบันทึกเสียง มีการแลกเปลี่ยนความคิด และคู่มือระบบมากกว่าสื่อสไลด์ กลุ่มผู้ผลิตดำเนินงานทั้งกระบวนการ โดยมีคณะวิจัยเป็นผู้ให้คำปรึกษา วีดิทัศน์ชุดนี้มีบทบาทสานสายสัมพันธ์ภายในชุมชน สื่อวีดิทัศน์ชุดที่สองผลิตเรื่องป่าชุมชนห้วยแก้ว ความยาว 14 นาที งานวิจัยนี้พบว่า วีดิทัศน์ชุดนี้มีบทบาทเปิดพื้นที่เป็นสะพานและสร้างความเห็นร่วม โดยกลุ่มผู้ผลิตได้เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า การผลิตรายการวิทยุชุมชนโดยชาวบ้านห้วยแก้ว เป็นผู้กำหนดเนื้อหาและดำเนินรายการเอง จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่หนึ่ง เนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของป่าชุมชนห้วยแก้วและการจัดการป่า ครั้งที่สองมีเนื้อหาเกี่ยวกับสมุนไพรจากป่าชุมชน การที่ชาวบ้านได้จัดรายการวิทยุด้วยตนเอง ทำให้สามารถสื่อสารเรื่องราวได้ละเอียด หลากมิติ การสื่อสารแบบนี้ เป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจอย่างหนึ่งของชุมชน ชุมชนสามารถสื่อสารได้โดยไม่ต้องให้นักวิชาการหรือนักพัฒนาพูดแทน สำหรับเยาวชนที่มีส่วนร่วมผลิตมีความภาคภูมิใจ

ทั้งนี้การผลิตสื่อสมัยใหม่ทั้ง 3 สื่อ ออกแบบให้เป็นการผลิตที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ในทุกองค์ประกอบของการสื่อสาร และทุกระดับของการมีส่วนร่วม เป็นการผลิตสื่อที่อยู่ภายใต้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ ใช้แนวคิด การพัฒนาสื่อแบบมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ในการพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ผู้ใช้สื่อให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เลือกประเภทของสื่อ เนื้อหา และร่วมแสดงในการผลิต ร่วมเสนอแนะเพื่อพัฒนาสื่อ และบางสื่อที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานต่างๆดำเนินการอยู่แล้ว ได้ทำการวิเคราะห์ถอดบทเรียน

2.8.8 งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิดิทัศน์เรื่อง “การดูแลและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ” สำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราวาสนะเวศน์ฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์, 2549) งานวิจัยพบว่า ในส่วนของวิธีการให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลแก่ผู้สูงอายุนั้น วิธีการศึกษาทางไกลหรือวิธีการให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ นับเป็นวิธีที่ผู้สูงอายุต้องการ ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุยังต้องการให้มีการให้ความรู้โดยบุคคล หรือวิทยากรบ้างก็ตาม และวิธีการศึกษาทางไกลที่ผู้สูงอายุต้องการนั้นเป็นการศึกษาทางไกลในรูปแบบของสื่อประสม คือ ให้ความรู้ผ่านสื่อชนิดต่างๆ หลายๆ ชนิด ซึ่งสื่อที่ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้อีกมากที่สุด คือ สื่อโทรทัศน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกันทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงสื่อหรือวิธีการที่ต้องการรับความรู้เป็นรายด้าน เช่นด้านสุขภาพ ด้านศาสนาและประเพณี ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ ฯลฯ ปรากฏว่า ได้รับคำตอบที่คล้ายคลึงกันทุกด้าน กล่าวคือผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการความรู้ ข้อมูลข่าวสารในแต่ละด้านจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาเป็นสื่อบุคคลหรือสื่อสิ่งพิมพ์สลับกันและวิทยุ ตามลำดับ (สุมาลี สังข์ศรี, 2540 : 75) แต่ในปัจจุบันรายการโทรทัศน์สำหรับกลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้สูงอายุน้อยมาก โดยเฉพาะรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุโดยตรง อีกทั้งผู้ชมรายการโทรทัศน์ก็ไม่สามารถกำหนดเวลาที่จะรับชมรายการได้เองตามความสะดวก วิดิทัศน์เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความรู้ทั้งภาพและเสียงได้เช่นเดียวกับรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศ อีกทั้งยังมีคุณสมบัติที่เหนือกว่ารายการโทรทัศน์ คือ ผู้ชมสามารถเปิดชมได้ในเวลาที่

ต้องการและสามารถเปิดชมซ้ำได้ หากมีการนำเรื่องราวความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุมาถ่ายทอดเป็นรายการวิทยุทัศน์ที่มีเนื้อหาและรูปแบบเหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ก็น่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราได้ในระดับหนึ่งของผู้สูงอายุจากรายการวิทยุทัศน์ที่ผลิตขึ้น และรายการวิทยุทัศน์ที่ผู้วิจัยผลิตขึ้นนี้ เมื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมแล้วจะสามารถนำไปใช้กับสถานสงเคราะห์คนชราและศูนย์บริการคนชราที่อื่นๆ ได้ งานวิจัยนี้จะศึกษาเพื่อสนับสนุนให้รายการโทรทัศน์ เพื่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

2.8.9 การศึกษาเรื่อง กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย (ภูมิ โขกเหมาะและคณะ, 2552) ผลการศึกษาจากภาคทฤษฎีและการวิเคราะห์แบบสอบถามผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป แบบสัมภาษณ์ในภาพรวมและผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ พบว่า ผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องต้องกันในเรื่องความต้องการให้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้ดีขึ้น และมีความต้องการให้กฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่จะมีในอนาคต ควรมีหลักการสำคัญๆ เรียงตามลำดับกล่าวคือ ลำดับที่ 1 ต้องการให้มีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพอนามัยทางกายและจิตใจของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสำคัญมากที่สุด และควรมีการกำหนดไว้ในกฎหมาย ลำดับที่ 2 ต้องการให้มีการจัดสวัสดิการและสภาพแวดล้อมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้จะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจในอนาคต ลำดับที่ 3 คือ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้เกิดความมั่นใจและมีกำลังใจที่ดี มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทำให้รู้สึกกว่าตัวเองมีคุณค่าและมีขวัญกำลังใจที่จะต่อสู้ชีวิตต่อไป ลำดับที่ 4 เป็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุควรจะมีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่ดี มีการคบหาสมาคม การจัดกิจกรรมต่างๆ จะทำให้ผู้สูงอายุไม่โดดเดี่ยว มีสุขภาพจิตที่ดี และเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม ลำดับที่ 5 ผู้สูงอายุเห็นว่า การเงินและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุมีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากในปัจจุบันผู้สูงอายุจะมีอายุเฉลี่ยที่สูงขึ้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานแล้ว หากรัฐช่วยผู้สูงอายุให้มีการเงินและเศรษฐกิจที่ดีก็จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลำดับที่ 6 ได้แก่ การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนและสามารถดำรงชีวิตได้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและรู้สึกกว่าตนเองมีคุณค่ามากขึ้นด้วย

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของประเทศไทย คือ ควรมีกฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยเร็ว เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สูงอายุโดยตรง ทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งการมีกฎหมายดังกล่าวจะสามารถช่วยผู้สูงอายุให้ได้รับการดูแลอย่างเป็นธรรม

นอกจากนี้ยังเป็นหลักประกันให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการที่ดี จึงมีการเสนอให้รัฐออกกฎหมายในการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และกองทุนนี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น

อีกทั้งควรให้กฎหมายกำหนดการประกันสุขภาพทางกายและการประกันสุขภาพทางจิตใจ โดยอาจเป็นทางการแพทย์ การรักษาพยาบาล ซึ่งอาจจะให้รักษาพยาบาลฟรี หรือที่อยู่อาศัย และควรมีการเสริมรายได้หลักให้ผู้สูงอายุและมีเบี้ยยังชีพให้ รวมทั้งต้องการให้มีกฎหมายกำหนดสิทธิพิเศษกับผู้สูงอายุเพื่อให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คือ ให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลฟรีและอย่างเต็มที่ โดยไม่มีระเบียบที่ยุ่งยาก ทำให้ติดต่อหลายช่องทาง และมีเบี้ยยังชีพที่ได้รับทั่วถึงและตลอดไปและสม่ำเสมอ และควรมีการบัญญัติในกฎหมายให้มีบทลงโทษผู้ที่เนรคุณต่อบุพการี นอกจากนี้กฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ควรเป็นกฎหมายที่ส่งผลต่อผู้สูงอายุ โดยมีการคุ้มครองประโยชน์อย่างแท้จริง รวมทั้งสามารถบังคับใช้ได้จริงและทั่วถึง เป็นต้น

2.8.10 การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย (กำจร หลุยยะพงศ์, 2554) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผู้สูงอายุไทยที่สังคมกำหนด อัตลักษณ์ผู้สูงอายุไทยที่ผู้สูงอายุ 2 กลุ่มกำหนดและความสัมพันธ์ของวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุไทย ผลการวิจัยพบว่า อำนาจของสถาบันที่ประกอบสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ เป็นตัวกำหนดค่านิยมและปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม อัตลักษณ์ผู้สูงอายุมีความหลากหลายไม่ต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลง ขัดแย้ง-ซ้อนแย้ง แต่โยงโยย เครือข่ายอำนาจที่กำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ ได้แก่ สถาบันทางการแพทย์ สถาบันรัฐ สถาบันเศรษฐกิจ การสื่อสาร ศาสนา ในงานวิจัยนี้ยังพบว่า นอกจากผู้สูงอายุจะถูกเครือข่ายอำนาจของวาทกรรมที่สะท้อนความ”อ่อนแอ”ของผู้สูงอายุ เครือข่ายอำนาจนั้นก็ยังมีวาทกรรม”กตัญญู”ต่อผู้สูงอายุด้วย ในส่วนของผู้สูงอายุมีการใช้วาทกรรม ความเชี่ยวชาญของผู้สูงอายุเพื่อต่อต้านอำนาจและวาทกรรมความอ่อนแอ

นอกจากนี้ยังพบว่า เจื้อนใจอัตลักษณ์ผู้สูงอายุไทยที่เข้มแข็งและมีคุณภาพจะต้องมีองค์ประกอบเหล่านี้คือมีองค์ประกอบเกี่ยวกับสุขภาวะที่ดี มีการรวมกลุ่ม มีชุมชนสนับสนุน มีทุน (เงิน/ ความรู้) ปฏิเสธทัศนคติ “อ่อนแอและพึ่งพิง” รวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลัง (Network of Power) การสร้างเนื้อหาอัตลักษณ์ด้านบวกด้วยวิธีสาดิต และสื่อสารกับผู้สูงอายุด้วยกัน สื่อสารกับคนอื่นและลูกหลาน โดยการเลือกสื่อที่เหมาะสมกับตน

งานวิจัยพบว่า สถาบันต่างๆ พากันกำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุนับตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบัน ตั้งแต่กาย สังคม จิตวิญญาณ และแม้กระทั่งระดับเซลล์ ผู้สูงอายุจึงกลายเป็น “จำเลย” ที่ถูกอำนาจครอบงำ นอกจากอัตลักษณ์ที่เป็นผลจากอำนาจที่กำหนดผ่านวาทกรรมแล้ว ยังพบ “ความรู้” ที่สร้างขึ้นเพื่อทำให้ผู้สูงอายุรับอัตลักษณ์ที่กำหนดได้ง่ายหรือทำให้ “ยอมจำนน” ได้ง่ายขึ้น นับตั้งแต่

ธรรมชาติผู้สูงอายุ (ชุดแรก) เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ สังคมวิทยาผู้สูงอายุ การตลาดสีเทา (ยุคสอง) เวชศาสตร์อายุวัฒน์ (anti aging medicine) นโยบายผู้สูงอายุแนวใหม่ การตลาดสีเทา (ยุคสาม) เป็นต้น ผู้กำหนดความหมายส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ ผู้รู้ มากกว่าตัวผู้สูงอายุเอง แสดงถึงการลดอำนาจ แม้สถาบันต่างๆ จะประสานการทำงานเป็นพลังเครือข่าย (Network of Power) แต่ก็มีวาทกรรมที่แตกต่างไป เช่น ชมรมผู้สูงอายุที่ต่อต้านความหมายด้านลบของสังคมแต่ผู้กำหนดยังเป็นผู้มีอำนาจ ในเหรียญอีกด้านถึงแม้จะมีอำนาจที่ถูกกำหนดแต่ผู้สูงอายุเองก็พยายามต่อสู้ต่อรองความหมายได้ การต่อสู้ต่อรองความหมายได้นั้น วางอยู่บนเงื่อนไขการที่ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง ดังเช่น กลุ่ม OPPY และชมรมผู้สูงอายุ ต.โพธิ์ไทยงาม จ.พิจิตร และทั้งสองก็ต่อสู้แตกต่างไป แม้ผู้สูงอายุจะมีอำนาจ แต่ทว่า ผู้สูงอายุก็ยังคงตกอยู่ภายใต้อำนาจของสถาบันที่กำหนดความหมาย และต่อสู้ต่อรองทำให้ความสัมพันธ์มีถึง 6 แบบ คือ การยอมรับ (หรือการครอบงำ) การปฏิเสธ-สร้างใหม่ การผสม-การต่อรอง และการประสานโยงใน (บนยุคที่สาม คือ ข้อมูลข่าวสารที่พึ่งตนเอง)

เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิด Articulated Self เพิ่มเติมก็พบว่า ด้านหนึ่ง ผู้สูงอายุยอมรับอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่สังคมกำหนด ด้านที่สอง จะหยาบเข้ม คัดเลือก อัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่สังคมกำหนด และเหมาะสมกับตน รวมถึงด้านที่สาม จะนำอัตลักษณ์อื่นๆ ของตน เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น มาประสานเป็นตัวตนของผู้สูงอายุ อัตลักษณ์จึงเป็นการประกอบจากหลากหลายที่หลากหลายแห่ง ยิ่งไปกว่านั้น อัตลักษณ์ผู้สูงอายุยังขึ้นอยู่กับบริบท และเงื่อนไข เช่น ในบางครั้งอาจจะอ่อนแอ แต่ก็ใช้เพื่อเป้าหมายบางอย่าง หรือในปัจจุบันอาจจะเข้มแข็งแต่ในอนาคตก็อาจอ่อนแอได้เช่นกัน ดังนั้น อัตลักษณ์ผู้สูงอายุจึงเป็นอัตลักษณ์ที่ไม่หยุดนิ่ง ไม่จบสิ้น ขึ้นอยู่กับอำนาจของสถาบัน อำนาจอื่นๆ ในสังคม และตัวผู้สูงอายุที่จะประกอบสร้างมันขึ้นมา

อนึ่ง การจะก้าวไปสู่ผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพได้ ต้องวางอยู่บนเงื่อนไข 4 ด้าน คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหา ช่องทาง และผู้รับสาร โดยส่วนสำคัญก็คือ การปฏิเสธวิธีคิดเบื้องต้นว่า “อ่อนแอ และพึ่งพิง” และสร้างเนื้อหาเชิงบวก สื่อสารออกไปในวงกว้าง และมุ่งผู้รับสารทั้งผู้สูงอายุและคนทั่วไป จุดที่น่าสังเกตก็คือ การต่อสู้ในสังคมไทยอาจไม่รุนแรงมากนักเนื่องจากสังคมไทยยังไม่กดดันมากเท่ากับสังคมตะวันตก อีกทั้ง ผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มยังสนใจ Public มากกว่าจึงยังได้รับการยอมรับ และผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มเป็นผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ในสังคมที่สุขภาพเริ่มอ่อนแอ จึงต้องรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ หากภาคสังคม โดยเฉพาะนโยบายรัฐให้ความสนใจก็จะทำให้กลุ่มดังกล่าวทำงานเพื่อสังคมไม่เป็นภาระในอนาคต

จากการทบทวนงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ว่าผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัยทั้งสองจังหวัด สะท้อนแนวคิด วาทกรรมในการมองอัตลักษณ์ของตนเอง และถูกอำนาจเชิง

สถาบันต่างๆกำหนดอย่างไร และวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ

ทั้งนี้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและมีความหลากหลายดังกล่าวข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยได้หลักคิดในการวิเคราะห์ผลงานวิจัย สามารถศึกษาต่อยอด และนำไปอภิปรายผลงานวิจัยในบทสรุป และเสนอแนะอย่างมีทิศทางต่อไป

2.9 ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

2.9.1 สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย 2552 เมื่อโลกมีการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะสาขาการแพทย์และสาธารณสุขที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก จึงส่งผลให้อัตราการเกิดลดลง ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น และสัดส่วนของผู้สูงอายุมิมากขึ้นตามไปด้วย

สถานการณ์ของประเทศไทยก็ดำเนินไปเช่นเดียวกับนานาประเทศ กล่าวคือ การดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จ ตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดี มีอายุยืนยาวขึ้น และมีโอกาสได้รับการศึกษา ที่สูงขึ้น มีความรู้และทักษะในการป้องกันและดูแลสุขภาพ ตลอดจนการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลสำเร็จดังกล่าวทำให้ภาวะเจริญพันธุ์และอัตราการเกิดมีแนวโน้มลดลง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร กล่าวคือ ประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2542-2559 ของคณะทำงานคาดประมาณประชากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีที่คาดประมาณว่า ประชากรในวัยสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ดังตาราง 2.1 โดยใช้เกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ได้นิยามว่า ประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกิน 10% หรืออายุ 65 ปีขึ้นไป เกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 20% และอายุ 65 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 14% โดยประเทศไทย ได้นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้ใน พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ว่า หมายถึง “ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป”

ตาราง 2.1 การคาดประมาณประชากรอายุ 60 ขึ้นไปของประเทศไทย พ.ศ. 2542-2559

พ.ศ.	กลุ่มอายุ (ปี)						ผู้สูงอายุ	ประชากร	% ของ (1)/(2)
	60-64		65-69		70+		รวม	รวม	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	(1)	(2)	
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society)									10
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)									<u>20</u>
2542	987	914	783	698	1,247	996	5,625	61,644	9.12
2543	997	922	813	722	1,320	1,048	5,822	62,320	9.34
2544	1,006	928	840	743	1,397	1,102	6,016	62,968	9.55
2545	1,016	936	863	761	1,476	1,158	6,210	63,589	9.77
2546	1,030	947	881	775	1,557	1,213	6,403	64,185	9.98
2547	1,048	962	895	786	1,640	1,271	6,602	64,754	10.20
2548	1,069	979	905	793	1,726	1,330	6,802	65,299	10.42
2549	1,098	1,003	914	800	1,812	1,388	7,015	65,821	10.66
2550	1,139	1,036	924	808	1,897	1,445	7,249	66,319	10.93
2551	1,193	1,080	938	818	1,980	1,499	7,508	66,794	11.24
2552	1,262	1,138	955	832	2,061	1,552	7,800	67,248	11.60
2553	1,344	1,206	976	848	2,141	1,603	8,118	67,681	11.99
2554	1,434	1,281	1,004	869	2,221	1,654	8,463	68,094	12.43
2555	1,524	1,359	1,042	899	2,301	1,705	8,830	68,489	12.89
2556	1,610	1,435	1,093	940	2,383	1,757	9,218	68,865	13.39
2557	1,690	1,508	1,158	991	2,467	1,809	9,623	69,224	13.90
2558	1,766	1,579	1,235	1,051	2,553	1,864	10,048	69,567	14.44
2559	1,839	1,650	1,319	1,119	2,646	1,922	10,495	69,896	15.02

ที่มา : คณะทำงานคาดประมาณประชากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

2.9.2 ข้อมูลสถิติประชากรของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ตาราง 2.2) ซึ่งประมวลผลจากฐานข้อมูล “ทะเบียนราษฎร์” ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง พบเช่นเดียวกันว่าจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกปี และมีความสอดคล้องกับข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย กล่าวคือ ประเทศไทยได้เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ตั้งแต่ พ.ศ.2547 โดยข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย คาดว่า พ.ศ.2547 จะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ต่อประชากรทั้งหมดทุกช่วงอายุ คิดเป็นร้อยละ 10.20 ส่วนข้อมูลสถิติประชากร พบว่า พ.ศ.2547 ประเทศไทยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อประชากรทั้งหมดทุกช่วงอายุ คิดเป็นร้อยละ 10.18 ทั้งนี้ ได้มีการคาดประมาณกันไว้ว่า ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในปี พ.ศ. 2570

ตาราง 2.2 สถิติประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทย พ.ศ. 2542–2552

พ.ศ.	กลุ่มอายุ (ปี)			ผู้สูงอายุรวม (1)	ประชากรรวม (2)	% ของ (1)/(2)
	60-<65	65-<70	70+			
(พันคน)						
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society)						10
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)						<u>20</u>
2542	1,775,104	1,381,475	2,112,359	5,268,938	58,570,453	9.00
2543	1,802,902	1,418,505	2,200,592	5,421,999	58,875,950	9.21
2544	1,815,101	1,491,784	2,307,507	5,614,392	59,362,288	9.46
2545	1,872,448	1,523,598	2,449,643	5,845,689	59,887,912	9.76
2546	1,885,785	1,580,908	2,568,440	6,035,133	60,204,071	10.02
2547	1,879,491	1,613,819	2,667,862	6,161,172	60,549,324	10.18
2548	1,898,284	1,646,587	2,791,117	6,335,988	60,991,109	10.39
2549	1,952,959	1,654,158	2,926,353	6,533,470	61,395,496	10.64
2550	1,994,092	1,687,828	3,023,141	6,705,061	61,540,020	10.90
2551	2,109,501	1,661,719	3,133,378	6,904,598	61,828,099	11.17
2552	2,238,770	1,689,966	3,248,083	7,176,819	62,194,581	11.54

ที่มา : สถิติประชากร ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประมวลผลจากฐานข้อมูล “ทะเบียนราษฎร์” สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก

เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพของแรงงาน และระดับคุณภาพ ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้า เนื่องจากมาตรการต่างๆ หลายประการล้วนแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ กว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม

2.9.3 การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากรยังส่งผลให้อัตราส่วนภาวะพึ่งพิงหรือภาระโดยรวม ที่ประชากรวัยทำงานจะต้องเลี้ยงดูประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุเปลี่ยนแปลงไป โดยภาระพึ่งพิงของเด็กมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ภาระพึ่งพิงของผู้สูงอายุมิแนวโน้มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ภาระพึ่งพิงโดยรวมของทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มลดลง

ตาราง 2.3 อัตราส่วนการเป็นภาระของประชากรกลุ่มต่างๆ

พ.ศ.	อัตราส่วนต่อประชากรทั้งประเทศ (ร้อยละ)		
	วัยเด็ก	ผู้สูงอายุ	ภาพรวม
2547	32.68	15.03	47.71
2548	32.03	15.31	47.34
2549	31.38	15.65	47.03
2550	30.84	16.00	46.84
2551	30.24	16.37	46.61
2552	29.65	16.91	46.56

ที่มา : สถิติประชากร ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประมวลผลจากฐานข้อมูล “ทะเบียนราษฎร์” สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง)

สถานการณ์การอพยพย้ายถิ่นของประชากรวัยต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ อาทิ การอพยพของกำลังแรงงาน การย้ายที่อยู่เพื่อการศึกษา การโยกย้ายไปอาศัยอยู่กับญาติในต่างพื้นที่ ล้วนแล้วแต่

เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้โครงสร้างประชากรในภาพรวมของพื้นที่ และสัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรทุกช่วงอายุของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป

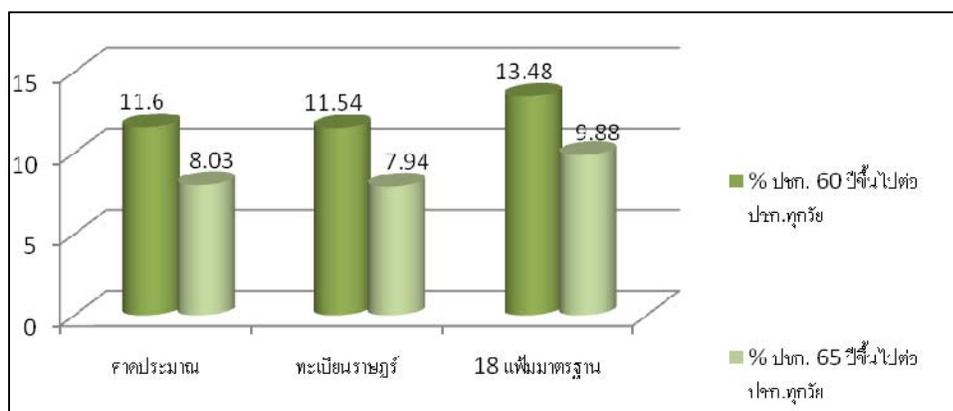
ด้วยเหตุผลดังกล่าว ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ศทส.) สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการนำเสนอข้อมูลประชากรผู้สูงอายุที่อยู่จริงในพื้นที่ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะระดับท้องถิ่นได้ทราบสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันของท้องถิ่นตน และสามารถเตรียมการรองรับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมในการดำเนินงาน ศทส. ได้ศึกษาแหล่งข้อมูลจากราชการที่มีการสำรวจ/สำมะโน/จัดทำทะเบียนประชากรที่อยู่จริง และเลือกใช้ข้อมูลของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ที่มีการจัดเก็บข้อมูลประชากรรายบุคคลที่อาศัยอยู่จริงในพื้นที่ และรวบรวมเป็นคลังข้อมูลสุขภาพระดับจังหวัด และได้ดำเนินการจัดส่ง/เชื่อมโยงเป็นฐานข้อมูลสถานีนามัยและศูนย์สุขภาพชุมชนระดับจังหวัดและส่วนกลาง ในรูปแบบ 18 แฟ้มมาตรฐาน ที่มีการปรับปรุงข้อมูลทุกปี (ซึ่งข้อจำกัดของแหล่งข้อมูลดังกล่าว คือ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลของกรุงเทพมหานครและข้อมูลของเทศบาลบางแห่ง)

2.9.4 เปรียบเทียบสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง

เมื่อนำข้อมูลจาก 3 แหล่ง ซึ่งมีแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการจัดทำข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) ข้อมูลการ “คาดประมาณ” ประชากรของประเทศไทย ของคณะกรรมการคาดประมาณประชากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2) สถิติประชากร พ.ศ.2552 ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งประมวลผลข้อมูลจากฐานข้อมูล “ทะเบียนราษฎร์” ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง และ (3) ข้อมูลจากการสำรวจและงานทะเบียนที่จัดเก็บข้อมูลรายบุคคลของประชากรที่อยู่จริงในเขตความรับผิดชอบของสถานีนามัยและศูนย์สุขภาพชุมชนระดับจังหวัดและส่วนกลาง ในรูปแบบ 18 แฟ้มมาตรฐานของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) มาเปรียบเทียบกันในรูปแบบของค่าร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ต่อประชากรทุกช่วงอายุ และประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป ต่อประชากรทุกช่วงอายุ ปรากฏผลดังแผนภูมิ 2.1 กล่าวคือ ข้อมูลจากทั้งสามแหล่งบ่งชี้และยืนยันสอดคล้องกันว่า ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) แล้ว โดยข้อมูลจากแหล่ง “คาดประมาณ” และ “ทะเบียนราษฎร์” มีค่าใกล้เคียงกันมากหรือแทบไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจหมายความว่า หากจะเลือกใช้ข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งในสองแหล่งนี้ เพื่อบ่งชี้สถานการณ์ประชากรก็ไม่แตกต่างกัน สำหรับข้อมูลจากแหล่ง “18 แฟ้มมาตรฐาน” ซึ่งจัดเก็บข้อมูลรายบุคคลของประชากรที่อยู่จริงในพื้นที่ จากการเปรียบเทียบ

พบว่า สัดส่วนร้อยละของผู้สูงอายุในทั้ง 2 ช่วงมีค่าสูงกว่าค่าที่คำนวณได้จากอีก 2 แหล่งข้อมูลประมาณ ร้อยละ 1-2

แผนภูมิ 2.1 เปรียบเทียบสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง

ตาราง 2.4 เปรียบเทียบสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง

แหล่งข้อมูล	ประชากรทุกวัย (คน)	อายุ 60 ปีขึ้นไป		อายุ 65 ปีขึ้นไป	
		จำนวน (คน)	% ต่อ ปชก.ทุกวัย	จำนวน (คน)	% ต่อ ปชก.ทุกวัย
คาดประมาณ	67,248,000	7,800,000	11.60	5,400,000	8.03
ทะเบียนราษฎร	62,194,581	7,176,819	11.54	4,938,049	7.94
18 แห่งมาตรฐาน	60,495,944	8,156,285	13.48	5,978,752	9.88

(ยกเว้น กทม.)

สำหรับสถานการณ์ในระดับจังหวัดเนื่องจากแหล่งข้อมูล “คาดประมาณ” ไม่มีข้อมูลในระดับจังหวัด ในรายงานสถานการณ์นี้จึงจะนำเสนอสถานการณ์ระดับภาคและจังหวัดในปี พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูลเพียง 2 แหล่ง คือ “ทะเบียนราษฎร” และ “18 แห่งมาตรฐาน” เพื่อให้ผู้สนใจเลือกใช้ตามความเหมาะสม

ตาราง 2.5 สถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ ปี 2552 จำแนกรายภาค

รายชื่อจังหวัด	ทะเบียนราษฎร (1)					18 เพิ่มมาตรฐาน (2)				
	ทุกช่วง อายุ	60 ปีขึ้นไป		65 ปีขึ้นไป		ทุกช่วง อายุ	60 ปีขึ้นไป		65 ปีขึ้นไป	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society)			10		7			10		7
เกณฑ์สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)			<u>20</u>		<u>14</u>			<u>20</u>		<u>14</u>
รวมทั้งประเทศ (ยกเว้น กทม.)	56,664,126	6,519,477	11.51	4,499,425	7.94	60,495,944	8,156,285	13.48	5,978,752	9.88
ปริมณฑล	4,471,051	474,799	10.62	321,833	7.20	3,504,423	445,006	12.70	322,417	9.20
ภาคกลาง	8,032,550	1,032,499	12.85	734,425	9.14	7,717,713	1,194,669	15.48	900,783	11.67
ภาคเหนือ	11,074,750	1,408,945	12.72	986,192	8.90	14,067,851	2,104,809	14.96	1,570,089	11.16
ภาคใต้	8,674,581	948,706	10.94	684,941	7.90	9,879,961	1,231,185	12.46	930,481	9.42
ภาคอีสาน	21,169,406	2,303,492	10.88	1,525,855	7.21	21,475,840	2,666,458	12.42	1,870,688	8.71
ภาคตะวันออก	3,241,788	351,036	10.83	246,179	7.59	3,850,156	514,158	13.35	384,294	9.98

แหล่งข้อมูล : 1. สถิติประชากร พ.ศ. 2552 ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งประมวลผลข้อมูลจากฐานข้อมูล “ทะเบียนราษฎร” ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

2. ประมวลผลจากฐานข้อมูลสถานีอนามัยและศูนย์สุขภาพชุมชนระดับจังหวัดและส่วนกลาง ในรูปแบบ 18 เพิ่มมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม 2553

จากตาราง 2.5 จะเห็นได้ว่า ทุกภาคของประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ครบทุกภาค โดยภาคกลางมีอัตราผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ต่อประชากรทุกกลุ่มอายุที่อยู่ในพื้นที่ทั้งกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป และกลุ่มอายุ 65 ปีขึ้นไปในอัตราสูงสุด

เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ผู้สูงอายุในระดับจังหวัดจาก 2 แหล่งข้อมูล คือ “ทะเบียนราษฎร” ของกรมการปกครองและ “18 เพิ่มมาตรฐาน” ของกระทรวงสาธารณสุขพบว่า สัดส่วนร้อยละของผู้สูงอายุทั้ง 2 ช่วงอายุจาก “18 เพิ่มมาตรฐาน” มีค่าสูงกว่าจาก “ทะเบียนราษฎร” ประมาณ 1-3% โดยสถานการณ์จากแหล่งข้อมูล “ทะเบียนราษฎร” มีระดับความรุนแรงของแต่ละจังหวัดน้อยกว่า กล่าวคือ สถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มี 58 จังหวัด (รวม กทม.) ที่เกินเกณฑ์ Aging Society โดยสิงห์บุรี เป็นจังหวัดที่มีค่าร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงที่สุด

เท่ากับ 16.24% สำหรับ 18 จังหวัด ที่ยังไม่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ พบว่า 11 จังหวัดมีค่าร้อยละของประชากรผู้สูงอายุสูงกว่า 9.50 โดยจังหวัดที่มีสถานการณ์ดีที่สุด คือ ภูเก็ต และกระบี่ มีค่าร้อยละของประชากรผู้สูงอายุเท่ากับ 7.75 และ 8.40 ตามลำดับ

สำหรับสถานการณ์ที่พบจากแหล่งข้อมูล “18 แฟ้มมาตรฐาน” มีเพียง 3 จังหวัดที่ยังไม่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้แก่ ภูเก็ต กระบี่ และระนอง โดยอีก 72 จังหวัด (ยกเว้น กทม.) ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ในจำนวนดังกล่าวมี 3 จังหวัด ได้แก่ สิงห์บุรี ชัยนาท และสมุทรสงคราม ที่สถานการณ์เข้าใกล้สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

ทั้งนี้ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารพบว่า ข้อมูลจาก “18 แฟ้มมาตรฐาน” พบว่า สถานการณ์โดยรวม และรายจังหวัด ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และ 65 ปีขึ้นไปมีค่าสูงกว่าแหล่งข้อมูล “ทะเบียนราษฎร” ประมาณ 1-3 % โดยมีเพียง 3 จังหวัดที่มีสถานการณ์ปกติ ได้แก่ ภูเก็ต กระบี่ และระนอง ที่เหลือ 72 จังหวัด (ยกเว้น กทม.) ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว และสถานการณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ 65 ปีขึ้นไปมี 4 จังหวัด ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว คือ สิงห์บุรี ชัยนาท สมุทรสงคราม และอ่างทอง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์ผลวิจัย โดยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในบทที่ 3 และ 4 ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อที่มีความเหมาะสมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method Reseach) ซึ่งเป็นการผสานวิธีคิดและระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล ดังนี้

3.1. การเลือกพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยโดยคำนึงถึงศักยภาพและความต่อเนื่องของการดำเนินการวิจัย โดยเลือกพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตภาคกลาง 1 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานครและพื้นที่ภาคเหนือ 1 จังหวัด คือ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก และเป็นพื้นที่นำร่องในการช่วยเหลือพัฒนาผู้สูงอายุหลายด้าน รวมทั้งการพัฒนาสื่อ การเลือกพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถใช้แหล่งข้อมูลการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ เอกสารที่เกี่ยวข้องในระดับภาพรวมของสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ภาครัฐ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการผลิตรายการที่ส่งผ่านไปยังจังหวัดต่างๆ ตลอดจนองค์กรภาครัฐที่เป็นหน่วยงานระดับนโยบาย สำหรับจังหวัดแพร่ซึ่งเป็นจังหวัดทางภาคเหนือนั้น เลือกเพราะเป็นจังหวัดที่มีกรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความตระหนักในประเด็นผู้สูงอายุ และมีสื่อเพื่อผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จเพื่อวิจัยถอดบทเรียน นอกจากนี้ การศึกษาเปรียบเทียบทั้งสองจังหวัด จะทำให้ได้รับรู้สภาพการณ์ ความต้องการสื่อของผู้สูงอายุทั้งในเมือง และชนบท ทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันทั้งด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนพฤติกรรมกรับสื่อ

3.2. ประชากรที่ศึกษา

แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรแบ่งเป็น 7 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คือ ตัวแทนแกนนำผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัยทั้ง 2 จังหวัดเป้าหมาย รวมจำนวน 80 คน

กลุ่มที่ 2 คือ ตัวแทนผู้บริหารและผู้จัดรายการสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุชุมชน และวิทยุโทรทัศน์ หน่วยงานสื่อภาครัฐและชุมชน จำนวน 12 คน

กลุ่มที่ 3 คือ ตัวแทนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล ประธานสภาเทศบาลตำบล สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัดแพร่ จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 4 คือ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สาธารณสุข และอื่นๆ ทั้ง 2 จังหวัด จำนวน 16 คน

กลุ่มที่ 5 คือ ตัวแทนภาคธุรกิจเอกชน ผู้สนับสนุนรายการ และทำธุรกิจสินค้าสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 6 คือ ตัวแทนชุมชน อสม. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานชุมชนทั้งสองจังหวัด ตัวแทนกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ ตัวแทนองค์กรผู้สูงอายุในระดับจังหวัด อำเภอ เทศบาลตำบล และตำบล จำนวน 30 คน

กลุ่มที่ 7 คือ ตัวแทนครอบครัวและผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 6 คน

ในส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ศึกษาเป็น กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทั้งสองจังหวัด จำนวนรวม 400 คน กลุ่มตัวอย่างกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน เป็นหญิง 120 คน ชาย 80 คน กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดแพร่ จำนวน 200 คน เป็นหญิง 104 คน ชาย 96 คน

3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3.3.1 ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยและคณะได้สร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การประเมินคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ที่ วอลแลนซ์ (Wallance,1974) เสนอไว้โดยนำเกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ คือ 1) มีสุขภาพและสวัสดิการ 2) มีการติดต่อสื่อสารกันในสภาพสิ่งแวดล้อมของตน 3) เป็นทรัพยากรมนุษย์ 4) สามารถติดต่อกับบุคคลได้ทุกคน 5) มีสติปัญญา ร่างกายและอารมณ์ดี 6) มีการพัฒนาเศรษฐกิจ 7) มีความมั่นคงปลอดภัย นำมาจัดทำแบบสอบถาม โดยข้อคำถามที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัยมี 2 ประเภทคือ คำถามแบบปลายปิด ซึ่งมีทั้งให้เลือกตอบ และคำถามที่เป็นการประเมินค่า (Rating Scale) ตามตัวแปรเพื่อให้ได้ประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ และคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งเป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะได้อย่างเสรี และสร้างเครื่องมือวิจัย โดยมีคณะผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม โดยคณะผู้เชี่ยวชาญ คือ รศ.ดร.วัลย์ทิพย์ สาขลวิจารณ์ อาจารย์ ฐเนศ ต่วนชะเอม ดร.กนกรัตน์ ยศไกร ได้พิจารณา ตรวจสอบเครื่องมือ แบบสอบถาม และแก้ไขให้มีความถูกต้อง เพื่อให้แบบสอบถาม มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) รวมทั้ง

ร่วมติดตามให้ข้อเสนอแนะต่อรายงานความก้าวหน้างานวิจัยอย่างต่อเนื่อง จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทำการทดลองเก็บข้อมูลและนำมาพัฒนาเครื่องมือ เพื่อให้ได้ข้อมูลวิจัย ที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ทั้งด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และสื่อที่เหมาะสม รวมทั้งพฤติกรรมมารับสื่อของผู้สูงอายุในพื้นที่ 2 จังหวัด

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือในการวิจัยหลายประเภทแบบผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และนำไปสู่การตอบปัญหาการวิจัยที่กำหนดไว้ได้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1) การสำรวจด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire Survey) ใช้สำหรับสำรวจเก็บข้อมูล การสำรวจด้วยแบบสอบถามเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งจะให้คำตอบในภาพรวมถึงสภาพในด้านต่างๆ ของการใช้สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พฤติกรรมในการรับสื่อ ความต้องการสื่อและได้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของสื่อต่อไปในอนาคตรวมทั้ง

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้ ดำเนินการออกแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก นำไปทดลองสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคแบบสามเส้า คือทดลองสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จาก 3 กลุ่มเมื่อพบว่าข้อมูลที่ได้ไม่เบี่ยงเบน จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในงานวิจัยโดยภาพรวม

3) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) เป็นการสำรวจพื้นที่ที่ทำการวิจัยเบื้องต้น ได้แก่ บริเวณแหล่งชุมชนที่มีผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ เป็นการเบื้องต้นเพื่อให้คณะผู้วิจัยได้รู้จักและคุ้นเคยกับบริบทที่จะทำการวิจัย รวมทั้งเพื่อให้เห็นสถานการณ์และสภาพการณ์ทั่วไป รวมทั้งเพื่อเอื้อต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ก่อนเข้าไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในลำดับต่อไป

4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เพื่อทำการสังเกตสภาพทั่วไปของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยคณะผู้วิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรมของการเรียนรู้ต่างๆ กิจกรรมกลุ่มอาชีพและอื่นๆ

5) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการสังเกตสภาพสื่อต่างๆ ที่มีการใช้ในปัจจุบัน แบบแผนการดำเนินงานสื่อต่างๆ แล้วทำการถ่ายภาพและจดบันทึกสภาพการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ไว้

6) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลรายละเอียดในเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ตามที่ได้ระบุไว้ในข้างต้น ในพื้นที่ 2 จังหวัด

7) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้สำหรับนำการวิเคราะห์ข้อมูลจากประเภทเอกสารต่างๆ ที่สำรวจรวบรวมมาได้เพื่อสังเคราะห์และตีความถึงระบบโครงสร้างและแนวทางการพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุที่ผ่านมาทั้งในอดีตและปัจจุบันของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปประกอบกับข้อมูลที่ได้จากภาคสนามต่อไป

8) การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เป็นการเลือกกรณีศึกษาจากหน่วยงาน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานที่ดี (Best Practices) แล้วมาทำการศึกษาเพิ่มเติมรายละเอียดในเชิงลึก เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพโครงสร้างและการดำเนินงานที่นำมาใช้แล้วทำให้ประสบความสำเร็จ

9) การจัดเวทีเสวนา (Forum) เป็นการระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการพัฒนาสื่อเพื่อการสื่อสารเพื่อผู้สูงอายุกับสถานการณ์ที่ผ่านมาและแนวทางการพัฒนาในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้ผลจากการระดมความคิดเห็นจากเวทีเสวนาเพื่อสำรวจความต้องการที่แท้จริง ซึ่งสามารถนำมาสร้างและพัฒนาสื่อได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

3.4. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพมาแล้ว ไปทำการเก็บรวบรวมภาคสนาม ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

- 1) มีหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่
- 2) ติดต่อประสานงานขอความร่วมมือพร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับทางด้านวิชาการ พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลาในการเก็บข้อมูล
- 3) ดำเนินการเก็บข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตามแผนงานที่กำหนดไว้
- 4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) Focus Group คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ถูกเลือกแล้วที่ระบุไว้ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ
- 5) การเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีระดมความคิดเห็น โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม

3.5 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data Collection)

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร (Document Data Collection) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งด้านคุณภาพชีวิต สื่อ พฤติกรรมการรับสื่อ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data Collecting) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ในส่วนที่เป็นเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการนัดหมาย ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) พร้อมทั้งขอเวลาในการสนทนาตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ โดยการขอสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสนทนาเป็นกลุ่มโดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ทั้งนี้ในกรุงเทพมหานครใช้สนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 8-10 คน ผู้เข้าร่วมเป็นประธานและกรรมการชุมชน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและแกนนำผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน และสนทนากลุ่มย่อย 2 ครั้งในชุมชนต่างๆ รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่เขตจตุจักร แพทย์ ตัวแทนสื่อ องค์กรภาครัฐและเอกชนต่างๆที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยจัดสนทนากลุ่มที่จังหวัดแพร่ 5 ครั้ง

ครั้งที่ 1 การสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วม ได้แก่ แกนนำของผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สื่อชุมชน พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชเด่นชัย รัฐบาลผู้สูงอายุในชุมชน ประธานอสม.ตำบลเด่นชัยและคณะกรรมการ อาสาสมัครสาธารณสุขตำบลเด่นชัย และคณะกรรมการประสานจังหวัด ประธานผู้สูงอายุตำบลเด่นชัย ข้าราชการบำนาญ เลขานุการผู้สูงอายุตำบลเด่นชัยและกรรมการประสานงานผู้สูงอายุจังหวัดแพร่ ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัย และประธานอำเภอเด่นชัย ตัวแทนนักจัดรายการสถานีวิทยุชุมชน คลื่น 88.0 ดำเนินรายการเกี่ยวกับคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุ ประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัย จำนวนรวม 14 คน ณ ห้องประชุมสำนักงานเทศบาลตำบลเด่นชัย

ครั้งที่ 2 ตัวแทนผู้สูงอายุ ตัวแทนครอบครัว ตัวแทนสาธารณสุข ตัวแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนสื่อท้องถิ่น จาก 5 ตำบล ของอำเภอเด่นชัย จำนวนรวม 27 คน ณ ห้องประชุมสำนักงานเทศบาลตำบลเด่นชัย

ครั้งที่ 3 เวทีระดมความคิดจากแกนนำผู้สูงอายุองค์กรต่างๆระดับจังหวัดแพร่ เช่น ชมรมคลังสมองจังหวัดแพร่ ตัวแทนนักการเมืองท้องถิ่น อบจ. ตัวแทนสื่อท้องถิ่น ตัวแทน

ผู้สูงอายุด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตัวแทนผู้สูงอายุด้านกฎหมาย ตัวแทนข้าราชการบำนาญ และอื่นๆ ณ ห้องประชุมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแพร่ จำนวน 15 คน

ครั้งที่ 4 เป็นการเสวนากลุ่มย่อย ผู้เข้าร่วม คือเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ตัวแทนผู้ดำเนินรายการวิทยุผู้สูงอายุ ตัวแทนชมรมคลังสมองจังหวัดแพร่ จำนวน 6 คน

ครั้งที่ 5 สันทนาการกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ ผู้เข้าร่วมคือ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลเด่นชัย ประธานกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ สมาชิกสภาเทศบาล แกนนำกลุ่มอาชีพ จำนวน 6 คน

นอกจากนี้ได้ใช้การสนทนากลุ่มเล็ก (Small Group) เสริมในบางประเด็น จำนวนผู้เข้าร่วมกลุ่มละ 3-6 คน โดยผู้วิจัยเป็นผู้ถาม มีผู้ช่วยเป็นผู้จดบันทึกอัดเทป ถ่ายภาพ ถอดเทป อำนวยความสะดวก และจัดเวทีระดมความคิดที่ สำนักงานเทศบาลตำบลเด่นชัย ใน 3 เนื้อหา ได้แก่

(1) วิเคราะห์สื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและสื่อโทรทัศน์ ที่มีความเหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านผู้ผลิต กระบวนการผลิต เนื้อหา การเข้าถึง การบริหารจัดการ ข้อจำกัดและช่องทางการสื่อสาร

(2) วิเคราะห์พฤติกรรมการรับสื่อและความต้องการสื่อของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ 2 จังหวัด โดยทั้งวิเคราะห์ภาพรวมของสื่อแต่ละประเภท ผลที่ได้รับจากสื่อ วิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ และสนทนากลุ่มเจาะลึกในบางรายการ เพื่อได้แนวทางพัฒนาสื่อให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

(3) เสนอแนวทางในการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และศึกษาถอดบทเรียนสื่อตัวอย่างที่เหมาะสมที่มีอยู่และแนวทางการพัฒนา

3.6 การวิเคราะห์และประมวลข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และประมวลผลดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงลึก ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกออกตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ และสรุปในภาพรวม รวมทั้งทำการสังเคราะห์ในประเด็นที่สำคัญๆ เป็นรายบุคคล โดยใช้หลักตรรกะวิทยาในการอธิบาย

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาสนับสนุนงานเชิงปริมาณ พบว่า บางส่วนมีความสอดคล้อง บางส่วนมีความแตกต่าง และนำข้อมูลเชิงคุณภาพจากหน่วยงานภายนอกมาวิเคราะห์ผล กับเชิงปริมาณว่ามีความสอดคล้องกัน หรือไม่ อย่างไร

3) วิธีเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างจากฐานข้อมูลของเขตในกรุงเทพมหานคร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด และเครือข่ายสมาคมผู้สูงอายุในแต่ละจังหวัดเป้าหมาย โดยใช้ส่งแบบสอบถามผ่านหน่วยงาน ควบคู่กับการเดินทางร่วมกับคณะไปสัมภาษณ์โดยตรง ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและลึกซึ้งขึ้นกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดพื้นที่เป้าหมาย ที่มีรายชื่ออยู่ในข้อมูล รวมทั้งสิ้นจำนวนไม่น้อยกว่า 400 ตัวอย่าง

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 400 ชุด โดยแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครจำนวน 200 ชุด และกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดแพร่จำนวน 200 ชุด และได้ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว คณะผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ โดยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) ทำการลงรหัส (Coding) ในแบบสอบถามทุกฉบับ
- 2) คัดลอกรหัสที่ลงรหัสไว้เรียบร้อยแล้วในแบบฟอร์มการลงรหัส เพื่อบันทึกลงบนแผ่นบันทึกข้อมูล
- 3) นำข้อมูลที่บันทึกไว้มาประมวลผล ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ
- 4) นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ (Print-out) มาแปลความหมายแล้วบันทึกข้อมูล

3.7.2 การวิเคราะห์และประมวลข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีระดมสมอง คณะผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกออกตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ และสรุปในภาพรวม รวมทั้งทำการตั้งวิเคราะห์ในประเด็นที่สำคัญๆ เป็นรายบุคคล โดยใช้หลักตรรกวิทยาในการอภิปราย รวมทั้งนำข้อมูลเชิงคุณภาพไปเปรียบเทียบกับเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนให้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์มีความชัดเจนและหนักแน่นเพิ่มขึ้น

3.8 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะนำมาประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ใช้ในการบรรยายข้อมูลในรูปแบบ

จำนวนความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ เนื่องจากเป็นการศึกษาเปรียบเทียบ 2 จังหวัด การวิเคราะห์จึงวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณระดับจังหวัด และนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่าง รวมทั้งวิเคราะห์และนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนความเชื่อมั่น และทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความลึกและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการ โทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

การศึกษาและวิเคราะห์รายการสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ รวมทั้งพัฒนาสื่อตัวอย่าง คณะวิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุใน 2 จังหวัดคือ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร และกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ โดยวิเคราะห์ในหลายมิติ และเพื่อให้การวิเคราะห์รายการสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ 2 จังหวัดมีความชัดเจน มีความลึกเพิ่มขึ้น ในงานวิจัยจึงได้วิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 2 พื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1 ที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบ รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและสื่อโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้นเป็นอย่างไร

กระบวนการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ดำเนินการใน 2 พื้นที่จังหวัด โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่ได้เชิงปริมาณคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

สำหรับการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามในเชิงปริมาณที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงวุฒิแล้วทำการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและคณะ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านการประสานงานกับเขตจตุจักร ทำการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุที่มารับเบี้ยยังชีพที่สำนักงานเขตจตุจักร รวมทั้งใช้รูปแบบการเก็บข้อมูลโดยกระจายลงพื้นที่ตามชุมชนต่างๆ ในเขตจตุจักร นำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามจำนวน 200 ชุด โดยสุ่มจากผู้สูงอายุจำนวน

15 ชุมชน จากจำนวนรวม 31 ชุมชน ในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ชุมชนเสนานิคม 1 ชุมชนเสนานิคม 2 ชุมชนวัดบางบัว ชุมชนวังหิน ชุมชนริมคลองลาดพร้าวภาวนา ชุมชนหลังตลาดสุภาพงษ์ ชุมชนประชาร่วมใจ 1 ชุมชนประชาร่วมใจ 2 ชุมชนสวนผัก ชุมชนเคหะสถานเจริญชัย ชุมชนชอยภักดี ชุมชนหลังว.จันทรเกษม ชุมชนพหลโยธิน 46 ชุมชนนครหลวง ชุมชนประดิษฐ์ ไทรการ

ส่วนการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ ดำเนินการโดยคณะวิจัยเก็บข้อมูลโดยตรงในโอกาสที่ผู้สูงอายุมารวมตัวกันเพื่อรับเบี้ยยังชีพที่เทศบาลตำบลเด่นชัย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ โดยการประสานงานกับเทศบาลตำบลเด่นชัย รวมทั้งการอาศัยการมีส่วนร่วมจากตัวแทน เครือข่าย อสม. รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชนและแกนนำผู้สูงอายุ ที่ผ่านการเสวนากลุ่มและเวทีระดมสมองในประเด็นงานวิจัย จนมีความเข้าใจในเป้าประสงค์ของแบบสอบถามแล้ว นำแบบสอบถาม 200 ชุด ถามความเห็นของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเด่นชัย ซึ่งมีพื้นที่ 5 ตำบล คือ เทศบาลตำบลเด่นชัย จำนวน 11 หมู่บ้าน ตำบลแม่จ๊ะ จำนวน 10 หมู่บ้าน ตำบลไทรย้อย จำนวน 12 หมู่บ้าน ตำบลห้วยไร่ จำนวน 9 หมู่บ้าน และตำบลปงป่าห้วย จำนวน 10 หมู่บ้าน ทั้งนี้ในบทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยจัดหมวดหมู่การวิเคราะห์ดังนี้

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

4.1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยศึกษาเปรียบเทียบ สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบรายการ ผู้ดำเนินรายการ เวลา บทบาทของสื่อ รวมทั้ง การใช้ประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสื่อให้มีความเหมาะสมต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

4.2 ผลการวิเคราะห์การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ในประเด็นสำคัญ คือ

4.2.1 ศึกษาเชิงคุณภาพเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ มีความสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ หรือไม่ ส่วนที่แตกต่างกัน คือส่วนใด

4.2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ เพื่อเข้าใจความเหมือน และแตกต่างกันระหว่างผลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

ทั้งนี้เพื่อให้การนำเสนอผลวิจัย ซึ่งต้องวิเคราะห์เปรียบเทียบใน 2 จังหวัด กรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยจึงจัดลำดับการนำเสนอข้อมูลตาม แนวทางที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นสำคัญ ดังนี้

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

สรุปความเหมือนและความแตกต่างของคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในด้านลักษณะทางประชากร ซึ่งแสดงผลเป็นจำนวนความถี่ และร้อยละ

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามเพศ

เพศ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	80	40.0	96	48.0
หญิง	120	60.0	104	52.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด (กรุงเทพฯ ร้อยละ 60.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 52.0)

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามอายุ

อายุ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
60-70 ปี	103	51.5	95	47.5
70-80 ปี	82	41.0	91	45.5
80-90 ปี	13	6.5	14	7.0
90-100 ปี	2	1.0	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามอายุ พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี (กรุงเทพฯ ร้อยละ 51.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 47.5) รองลงมาคือ

ระหว่าง 70-80 ปี (กรุงเทพฯ ร้อยละ 41.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 45.5) และระหว่าง 80-90 ปี (กรุงเทพฯ ร้อยละ 6.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 7.0)

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามศาสนา

ศาสนา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พุทธ	199	99.5	197	98.5
อิสลาม	1	.5	-	-
คริสต์	-	-	3	1.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามศาสนา พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด โดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 99.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 98.5)

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภาคเหนือ	8	4.0	192	96.0
ภาคกลาง	164	82.0	3	1.5
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	18	9.0	2	1.0
ภาคใต้	8	4.0	2	1.0
อื่นๆ	2	1.0	1	.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามภูมิลำเนา พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง ร้อยละ 82.0 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 9.0 และลำดับต่อมามีจำนวนเท่ากันทั้ง 2 ภาค คือ ภาคเหนือและภาคใต้ ร้อยละ 4.0 สำหรับ

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ ร้อยละ 96.0 รองลงมาคือ ภาคกลาง ร้อยละ 1.5 และลำดับต่อมามีจำนวนเท่ากันทั้ง 2 ภาค คือ ภาคเหนือและภาคใต้ ร้อยละ 1.0

ตารางที่ 4.5 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมต้น	154	77.0	165	82.5
มัธยมต้น	14	7.0	10	5.0
มัธยมปลาย	17	8.5	7	3.5
ปริญญาตรี	4	2.0	-	-
ปริญญาโท	1	.5	-	-
อื่นๆ	10	5.0	18	9.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า มีความเหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมต้น (กรุงเทพฯ ร้อยละ 77.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 82.5) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือ มัธยมปลาย ร้อยละ 8.5 และมัธยมต้น ร้อยละ 7.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ รองลงมาคือ อื่นๆ ร้อยละ 9.0 และมัธยมต้น ร้อยละ 5.0

ตารางที่ 4. 6 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามตาม รายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0-1,000 บาท	73	36.5	103	51.5
1,001-2,000 บาท	50	25.0	47	23.5
2,001-3,000 บาท	34	17.0	17	8.5
3,001-4,000 บาท	24	12.0	9	4.5
มากกว่า 4,001 บาท	19	9.5	24	12.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างใน กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่มีความเหมือนกันใน 2 อันดับแรก คือ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 0-1,000 บาท (กรุงเทพฯ ร้อยละ 36.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 51.5) รองลงมาคือ 1,001-2,000 บาท (กรุงเทพฯ ร้อยละ 25.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 23.5) สำหรับในอันดับที่สามของกรุงเทพฯ คือ 2,001-3,000 บาท 17.0 คิดเป็นร้อยละ ส่วนในจังหวัดแพร่คือ มากกว่า 4,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 12.0

ตารางที่ 4.7 สรุปผลการเปรียบเทียบลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่เชิงปริมาณ

ลักษณะทางประชากรศาสตร์	กรุงเทพฯ	แพร่	การเปรียบเทียบ
1. เพศ	หญิง	หญิง	เหมือนกัน
2. อายุ	60-70 ปี	60-70 ปี	เหมือนกัน
3. ศาสนา	พุทธ	พุทธ	เหมือนกัน
4. ภูมิลำเนา	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	แตกต่างกัน
5. ระดับการศึกษา	ประถมต้น	ประถมต้น	เหมือนกัน

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ (ตารางที่ 4.8- 4.35)

ตารางที่ 4. 8 เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามสุขภาพร่างกาย

สุขภาพร่างกาย	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
แข็งแรงไม่มีโรคประจำตัว	31	15.5	55	27.5
ป่วยบ้างนานๆ ครั้ง	36	18.0	40	20.0
มีโรคประจำตัว	96	48.0	80	40.0
มีหลายโรค	31	15.5	18	9.0
สุขภาพไม่ดี	6	3.0	7	3.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามสุขภาพร่างกาย พบว่า เหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 48.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 40.0) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือ ป่วยบ้างนานๆ ครั้ง ร้อยละ 18.0 และแข็งแรงไม่มีโรคประจำตัว กับ มีหลายโรค ร้อยละ 15.5 ส่วนของจังหวัดแพร่อันดับรองลงมาคือ แข็งแรงไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 27.5 และป่วยบ้างนานๆ ครั้ง ร้อยละ 12.0

ตารางที่ 4. 9 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามแหล่งที่มาค่ารักษาพยาบาล

แหล่งที่มาค่ารักษาพยาบาล	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เบิกราชการ	19	9.5	55	27.5
มีประกันสังคม	10	5.0	31	15.5
มีกองทุนอื่นๆ	10	5.0	30	15.0
ครอบครัวรับผิดชอบเอง	25	12.5	65	32.5
บัตร 30 บาท	136	68.0	19	9.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามแหล่งที่มาค่ารักษาพยาบาล พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ บัตร 30 บาท ร้อยละ 68.0 รองลงมาคือ ครอบครัวรับผิดชอบ ร้อยละ 12.5 และเบิกราชการ ร้อยละ 9.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ครอบครัวรับผิดชอบ ร้อยละ 32.5 รองลงมาคือ เบิกราชการ ร้อยละ 27.5 และมีประกันสังคม ร้อยละ 15.5

ตารางที่ 4.10 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามสถานที่ในการรักษา

สถานที่ในการรักษา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานีนอนมัย	13	6.5	37	18.5
โรงพยาบาลรัฐ	161	80.5	159	79.5
คลินิก โรงพยาบาลเอกชน	20	10.0	2	1.0
ซื้อยาที่ร้านขายยา	4	2.0	-	-
หมอพื้นบ้าน	-	-	2	1.0
อื่นๆ	2	1.0	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามสถานที่ในการรักษา พบว่า มีความเหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ โรงพยาบาลรัฐ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 80.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.5) และรองลงมาของกรุงเทพฯ คือ คลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชน ร้อยละ 10.0 และสถานีนอนมัย ร้อยละ 6.5 ส่วนจังหวัดแพร่รองลงมาคือ สถานีนอนมัย ร้อยละ 18.5 และคลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชน รวมทั้งหมอพื้นบ้าน ร้อยละ 1.0 เท่ากัน

ตารางที่ 4.11 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการเคลื่อนไหวร่างกาย

การเคลื่อนไหวร่างกาย	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใช้ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง	140	70.0	140	70.0
ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือเล็กน้อย	46	23.0	47	23.5
ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือมาก	14	7.0	13	6.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการเคลื่อนไหวร่างกาย พบว่า มีความเหมือนกันในทุกๆ อันดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 80.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.5) รองลงมาคือ ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือเล็กน้อย (กรุงเทพฯ ร้อยละ 23.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 23.5) และอาศัยผู้อื่นช่วยมาก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 7.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 6.5) ซึ่งมีความใกล้เคียงกันมาก

ตารางที่ 4.12 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับอาหารที่ได้รับ

ระดับอาหารที่ได้รับ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพียงพอครบหมู่	116	58.0	91	45.5
เพียงพอแต่ไม่ครบ	75	37.5	86	43.0
ไม่เพียงพอ	8	4.0	13	6.5
ขาดแคลน	-	-	3	1.5
ไม่สอดคล้องกับวัย	1	.5	7	3.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับอาหารที่ได้รับ พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วนใหญ่ได้รับอาหารเพียงพอครบหมู่ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 58.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ

45.5) รองลงมาคือ เพียงพอแต่ไม่ครบหมู่ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 37.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 43.0) และไม่เพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 4.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 6.5)

ผลเชิงปริมาณที่ได้มีความสอดคล้องกับความเห็นของการสัมภาษณ์เชิงลึกของแพร่ที่ว่า ผู้สูงอายุยังได้อาหารไม่ครบหมู่ จำเป็นต้องมีรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่สร้างความเข้าใจให้แก่ ผู้สูงอายุและครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับอาหารครบหมู่เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.13 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน

ผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลูกหลาน	108	54.0	151	75.5
เพื่อนบ้าน	4	2.0	14	7.0
ชุมชน	1	.5	3	1.5
สถานสงเคราะห์	2	1.0	2	1.0
ดูแลด้วยตนเอง	85	42.5	30	15.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วนใหญ่ ลูกหลาน เป็นผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.5) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุดูแลตนเอง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 42.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 15.0) และเพื่อนบ้าน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 2.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 7.0)

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายในการให้ความรู้ของสื่อ ควรรวมถึงครอบครัว และคนในชุมชนด้วย

ตารางที่ 4.14 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการได้พักผ่อนตามวัย

การได้พักผ่อนตามวัย	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ได้พักผ่อนเพียงพอ	134	67.0	110	54.5
ทำงานบ้างเล็กน้อย	59	29.5	71	35.5
ต้องทำงานหนัก	5	2.5	12	6.0
ไม่ได้พัก	2	1.0	7	3.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการได้พักผ่อนตามวัย พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด โดยส่วนใหญ่ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 67.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 54.5) รองลงมาคือ ทำงานบ้างเล็กน้อย (กรุงเทพฯ ร้อยละ 29.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 35.5) และมีผู้สูงอายุที่ต้องทำงานหนัก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 2.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 6.0)

ตารางที่ 4.15 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามเรื่องที่กระทบจิตใจ

เรื่องที่กระทบจิตใจ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลูกหลานไม่สนใจ	16	8.0	28	14.0
มีปัญหาเรื่องเงินใช้จ่าย	73	36.5	101	50.5
มีปัญหาเรื่องสุขภาพ	64	32.0	48	24.0
ขาดเพื่อน	1	.5	2	1.0
ลูกหลานมีปัญหา	27	13.5	13	6.5
อื่นๆ	19	9.5	19	4.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามเรื่องที่กระทบจิตใจ พบว่า มีความเหมือนกันใน 2 อันดับ

แรก คือ ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องเงินใช้จ่าย (กรุงเทพฯ ร้อยละ 36.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 50.5) รองลงมาคือ ปัญหาเรื่องสุขภาพ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 32.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 24.0) ส่วนในอันดับที่สามของกรุงเทพฯ คือ ลูกหลานมีปัญหา ร้อยละ 13.5 และจังหวัดแพร่คือ ลูกหลานไม่สนใจ ร้อยละ 14.0

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามเรื่องที่ทำให้มีความสุข

เรื่องที่ทำให้มีความสุข	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลูกหลานให้ความสนใจ	39	19.5	105	52.5
มีเงินใช้จ่าย	61	30.5	36	18.0
ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพ	42	21.0	19	9.5
มีเพื่อนมาก	13	6.5	12	6.0
ลูกหลานประสบความสำเร็จ	34	17.0	22	11.0
อื่นๆ	11	5.5	6	3.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามเรื่องที่ทำให้มีความสุข พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่คือ มีเงินใช้จ่าย ร้อยละ 30.5 รองลงมาคือ ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพ ร้อยละ 21.0 และลูกหลานให้ความสนใจ ร้อยละ 19.5 ส่วนในจังหวัดแพร่เรื่องที่ทำให้มีความสุขส่วนใหญ่คือ ลูกหลานให้ความสนใจ ร้อยละ 52.5 รองลงมาคือ มีเงินใช้จ่าย ร้อยละ 18.0 ลูกหลานประสบความสำเร็จ ร้อยละ 11.0

ตารางที่ 4.17 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามความรู้สึก

ความรู้สึก	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สบายใจ	139	69.5	110	55.0
อุ่นใจ	16	8.0	35	17.5
เหงา	23	11.5	34	17.0
อึดอัดขาดความเป็นส่วนตัว	4	2.0	5	2.5
รู้สึกโดดเดี่ยว	7	3.5	16	8.0
อื่นๆ	11	5.5	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความรู้สึก พบว่า มีความเหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ สบายใจ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 69.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 55.0) รองลงมาผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร มีความรู้สึก เหงา ร้อยละ 11.5 และอุ่นใจ ร้อยละ 8.0 ส่วนรองลงมาของจังหวัดแพร่มีความรู้สึก อุ่นใจ ร้อยละ 17.5 และ เหงา ร้อยละ 17.0

ตารางที่ 4.18 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามความชำนาญ

ความชำนาญ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทำขนม	25	12.5	30	15.0
ทำดอกไม้จัน	1	.5	14	7.0
ทอผ้า	1	.5	7	3.5
หัตถกรรม	17	8.5	13	6.5
การเกษตร	24	12.0	86	43.0
อื่นๆ	132	66.0	50	25.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความชำนาญ พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ใน กรุงเทพฯ มีความชำนาญที่หลากหลาย แต่ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 66.0 รองลงมาคือ การทำขนม ร้อยละ 12.5 และการเกษตร ร้อยละ 12.0 ส่วนของจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ การเกษตร ร้อยละ 43.0 รองลงมาคือ อื่นๆ ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 25.0 และทำขนม ร้อยละ 15.0

ตารางที่ 4.19 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ด้านความจำ

ความจำ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำทุกอย่างได้แม่นยำ	108	54.0	79	39.5
จำได้บ้าง	72	36.0	67	33.5
ลืมบ่อยๆ	11	5.5	27	13.5
หลงลืม	9	4.5	27	13.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความจำ พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วนใหญ่ จำทุกอย่างได้แม่นยำ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 39.5) รองลงมาคือ จำได้บ้าง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 36.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 33.5) และลืมบ่อยๆ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 5.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 13.5)

ตารางที่ 4.20 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามด้านอารมณ์

อารมณ์	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใจร้อน	22	11.0	34	17.0
วุ่นวายเป็นครั้งคราว	68	34.0	74	37.0
ใจเย็น	97	48.5	75	37.5
สุขสงบมาก	13	6.5	17	8.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามด้านอารมณ์ พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด คือส่วนใหญ่ใจเย็น (กรุงเทพฯ ร้อยละ 48.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 37.5) รองลงมาคือ วุ่นวายเป็นบางครั้ง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 34.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 37.0) และใจร้อน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 11.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 17.0)

ตารางที่ 4.21 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามด้านหลักคิดที่ทำให้เข้าใจชีวิต

หลักคิดที่ทำให้เข้าใจชีวิต	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใช้หลักธรรม	99	49.5	97	48.5
กำลังใจจากครอบครัว	59	29.5	63	31.5
การสนับสนุนจากญาติ	3	1.5	8	4.0
การพบปะเพื่อน	14	7.0	19	9.5
การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน	25	12.5	13	6.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามหลักคิดที่ทำให้เข้าใจชีวิต พบว่า มีความเหมือนกันใน 2 อันดับแรกคือ ผู้สูงอายุใช้ หลักธรรมเป็นหลักคิด (กรุงเทพฯ ร้อยละ 49.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ

48.5) รองลงมาคือ กำลังใจจากครอบครัว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 29.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 31.5) และ อันดับสามของกรุงเทพฯ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ร้อยละ 12.5 ส่วนอันดับสาม ของจังหวัดแพร่คือ การพบปะเพื่อน ร้อยละ 9.5

ตารางที่ 4.22 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ขนาดครอบครัว

ขนาดครอบครัว	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ครอบครัวใหญ่	82	41.0	64	32.0
ครอบครัวเล็ก	112	56.0	118	59.0
ไม่มีครอบครัว	6	3.0	10	5.0
อื่นๆ	-	-	8	4.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.22 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามขนาดครอบครัว พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเล็ก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 56.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 59.0) รองลงมาคือ ครอบครัวใหญ่ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 41.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 32.0) และไม่มีครอบครัว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 3.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 5.0)

ตารางที่ 4.23 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม การปรึกษาเมื่อครอบครัวมีปัญหา

การปรึกษา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปรึกษาต่อเนื่อง	47	23.5	64	32.0
ปรึกษาบ้าง	105	52.5	83	41.5
ปรึกษาน้อย	15	7.5	25	12.5
ไม่ปรึกษาเลย	33	16.5	28	14.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.23 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามบทบาทของผู้สูงอายุในการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่ ปรึกษาบ้าง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 52.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 41.5) รองลงมาคือ ปรึกษาต่อเนื่อง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 23.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 32.0) และไม่ปรึกษาเลย (กรุงเทพฯ ร้อยละ 16.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 14.0)

ตารางที่ 4.24 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สูงอายุ

การปฏิบัติตาม	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับฟังแต่ไม่ทำตาม	72	36.0	46	23.0
ไม่ฟังเลย	53	26.5	15	7.5
ทำตาม	67	33.5	108	54.0
มีความเห็นต่างเสมอ	8	4.0	31	15.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามคำแนะนำของผู้สูงอายุ พบว่า มีความแตกต่างกันโดย กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ ถูกหลานรับฟังแต่ไม่ทำตาม ร้อยละ 36.0 รองลงมาคือ ทำตาม ร้อยละ 33.5 และไม่ฟังเลย ร้อยละ 26.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ทำตาม ร้อยละ 54.0 รองลงมา รับฟังแต่ไม่ทำตาม ร้อยละ 23.0 มีความเห็นต่างเสมอ ร้อยละ 15.5

ตารางที่ 4.25 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการสื่อสารของผู้สูงอายุกับครอบครัว

การสื่อสารกับครอบครัว	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สนทนาโดยตรง	155	77.5	147	73.5
โทรศัพท์คุยกัน	37	18.5	39	19.5
อินเทอร์เน็ต	2	1.0	3	1.5
จดหมาย	-	-	2	1.0
คุยกันขณะดู TV	6	3.0	9	4.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.25 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการสื่อสารของผู้สูงอายุกับครอบครัว พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัดคือส่วนใหญ่ ใช้การสนทนาโดยตรง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 77.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 73.5) รองลงมาคือ โทรศัพท์คุยกัน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 18.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 19.5) และคุยกันขณะดู TV (กรุงเทพฯ ร้อยละ 3.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 4.5)

ตารางที่ 4.26 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการร่วมกิจกรรมในชุมชน

การร่วมกิจกรรมในชุมชน	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ร่วมบ่อยครั้ง	86	43.0	113	56.5
ร่วมเป็นครั้งคราว	79	39.5	77	38.5
ไม่เคยเข้าร่วม	35	17.5	10	5.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.26 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการร่วมกิจกรรมในชุมชน พบว่า การร่วมกิจกรรมในชุมชนของผู้สูงอายุทั้ง 2 จังหวัด มีความคล้ายคลึงกัน คือ ร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง (กรุงเทพฯ ร้อยละ

43.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 56.5) ร่วมเป็นครั้งคราว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 39.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 38.5) และไม่เคยเข้าร่วม (กรุงเทพฯ ร้อยละ 17.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 5.0)

ตารางที่ 4.27 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม การได้รับการปฏิบัติจากคนในชุมชน

การได้รับการปฏิบัติจากคนในชุมชน	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ให้เกียรติและนับถืออย่างดี	65	32.5	98	49.0
เป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน	112	56.0	92	46.0
เป็นแกนนำ	8	4.0	5	2.5
เป็นที่ปรึกษา	15	7.5	5	2.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.27 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการได้รับการปฏิบัติจากคนในชุมชน พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ เป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ร้อยละ 56.0 รองลงมาคือ ให้เกียรติและนับถืออย่างดี ร้อยละ 32.5 และเป็นที่ปรึกษา ร้อยละ 7.5 ส่วนของจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ให้เกียรติและนับถืออย่างดี ร้อยละ 49.0 รองลงมาคือ เป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ร้อยละ 46.0 และ เป็นแกนนำ / เป็นที่ปรึกษา ร้อยละ 2.5 เท่ากัน

ตารางที่ 4.28 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ความภูมิใจและต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการเกษตร	27	13.5	133	65.0
ด้านอุตสาหกรรม	6	3.0	17	8.5
ด้านอื่นๆ	167	83.5	50	25.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.28 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความภูมิใจและต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า มีความต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาที่หลากหลาย ร้อยละ 83.5 รองลงมาคือ ด้านการเกษตร ร้อยละ 13.5 และด้านอุตสาหกรรม ร้อยละ 3.0 ส่วนผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่มีความภูมิใจและต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ร้อยละ 65.0 ด้านอื่นๆ ร้อยละ 25.0 และด้านอุตสาหกรรม ร้อยละ 8.5

ตารางที่ 4.29 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการใช้เวลาว่าง

การใช้เวลาว่าง	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ออกกำลังกาย	54	27.0	70	35.0
เลี้ยงสัตว์	6	3.0	20	10.0
ดูแลลูกหลาน	20	10.0	29	14.5
ปลูกต้นไม้	12	6.0	38	19.0
พักผ่อน	90	45.0	39	19.5
ทำงานศิลปะ	2	1.0	1	.5
อื่นๆ	16	8.0	3	1.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.29 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการใช้เวลาว่าง พบว่า มีความแตกต่างกัน คือ ส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครใช้เวลาว่างในการ พักผ่อน ร้อยละ 45.0 รองลงมาคือ ออกกำลังกาย ร้อยละ 27.0 และดูแลลูกหลาน ร้อยละ 10.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างในการออกกำลังกาย ร้อยละ 35.0 รองลงมาคือ พักผ่อน ร้อยละ 19.5 และปลูกต้นไม้ ร้อยละ 19.0

ตารางที่ 4.30 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามที่มาของรายได้

ที่มาของรายได้	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ค่าเช่า	2	1.0	6	3.0
เงินบำนาญ	11	5.5	19	9.5
ธุรกิจส่วนตัว	22	11.0	26	13.0
ได้จากลูกหลาน	99	49.5	108	54.0
อื่นๆ	66	33.0	41	20.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.30 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามที่มาของรายได้ พบว่า มีความเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่ได้จากลูกหลาน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 49.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 54.0) รองลงมาคือ อื่นๆ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 33.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 20.5) และจากธุรกิจส่วนตัว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 11.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 13.0)

ตารางที่ 4.31 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามความเพียงพอต่อการใช้จ่าย

ความเพียงพอต่อการใช้จ่าย	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพียงพอ	88	44.0	36	18.0
ไม่เพียงพอ	108	54.0	145	72.5
มีเหลือเก็บ	-	-	11	5.5
มีสะสมไว้ให้ลูกหลาน	4	2.0	8	4.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.31 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความเพียงพอต่อการใช้จ่าย พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัดใน 2 อันดับแรกคือ ส่วนใหญ่รายได้ไม่เพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 72.5) รองลงมาคือ เพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 44.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 18.0) ส่วนอันดับสาม

มีความแตกต่างกัน โดยกรุงเทพฯ มีสะสมไว้ให้ลูกหลาน ร้อยละ 2.0 จังหวัดแพร่ มีเหลือเก็บ ร้อยละ 5.5

ตารางที่ 4.32 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามการสร้างรายได้

การสร้างรายได้	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชายของเล็กๆ น้อยๆ	43	21.5	68	34.0
ร่วมกลุ่มทำอาชีพ	72	36.0	73	36.5
เป็นอาสาสมัคร	11	5.5	12	6.0
อื่นๆ	74	37.0	47	23.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.32 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามการสร้างรายได้ พบว่า 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยกรุงเทพฯ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้จาก อาชีพอื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 37.0 รองลงมาคือ ร่วมกลุ่มทำอาชีพ ร้อยละ 36.0 และชายของเล็กๆ น้อยๆ ร้อยละ 21.5 ส่วนจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ การรวมกลุ่มกันทำอาชีพในชุมชน ร้อยละ 36.5 รองลงมาคือ ชายของเล็กๆ น้อยๆ ร้อยละ 36.5 และอาชีพอื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 23.5

ตารางที่ 4.33 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามหน่วยงานที่ควรทำหน้าที่ในการจัดการรายได้แก่ผู้สูงอายุ

หน่วยงาน	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จัดหางานจังหวัด	5	2.5	19	9.5
พมจ.	109	54.5	106	53.0
สำนักงานจังหวัด	5	2.5	2	1.0
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	81	40.5	73	36.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.33 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามหน่วยงานที่ควรทำหน้าที่ในการจัดการรายได้แก่ผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัด มีความเห็นเหมือนกันคือ ส่วนใหญ่เห็นว่า พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) ควรทำหน้าที่นี้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 53.0) รองลงมาคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (กรุงเทพฯ ร้อยละ 40.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 36.5) และจัดหางาน จังหวัด (กรุงเทพฯ ร้อยละ 2.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 9.5)

ตารางที่ 4.34 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจเมื่อเจ็บป่วย

วิธีแก้ปัญหา	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใช้เงินออม	28	14.0	58	29.0
ใช้จากรายได้	118	59.0	68	34.0
ใช้จากเงินกู้	5	2.5	26	13.0
เงินสวัสดิการ	49	24.5	48	24.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.34 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจเมื่อเจ็บป่วย พบว่า มีความเหมือนกันในอันดับหนึ่งคือ ใช้จากรายได้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 59.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 34.0) ส่วนรองลงมา มีความแตกต่างกัน คือ กรุงเทพฯ ใช้เงินสวัสดิการ ร้อยละ 24.5 และใช้เงินออม ร้อยละ 14.0 ส่วนจังหวัดแพร่ ใช้เงินออม ร้อยละ 29.0 และเงินสวัสดิการ ร้อยละ 24.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.35 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ภัยของผู้สูงอายุ

ภัยของผู้สูงอายุ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การประสบอุบัติเหตุ	38	19.0	59	29.5
ภัยจากการถูกลอกหลวงจากมิถาชีพ	17	8.5	40	20.0
ภัยจากการหลงๆ ลืมๆ	9	4.5	38	19.0
ภัยจากโรคภัยต่างๆ	136	68.0	63	31.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.35 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามภัยของผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัดโดย ส่วนใหญ่ภัยของผู้สูงอายุคือ ภัยจากโรคภัยต่างๆ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 68.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 31.5) รองลงมาคือ ภัยจากการประสบอุบัติเหตุ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 19.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 29.5) และภัยจากการถูกลอกหลวงจากมิถาชีพ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 8.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 20.0)

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ทำให้เข้าใจสภาพการณ์ของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประกอบการจัดทำเนื้อหาของสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ เพื่อให้เห็นความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ มีทั้งด้านที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ทั้งในด้านคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ รวมทั้งความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งจะได้นำไปสรุปผลในบทที่ 5 ต่อไป

ตารางที่ 4.36 สรุปผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่เชิงปริมาณ

คุณภาพชีวิต	กรุงเทพฯ	แพร่	เปรียบเทียบ
1. สุขภาพร่างกาย	มีโรคประจำตัว	มีโรคประจำตัว	เหมือนกัน
2. แหล่งที่มาคำรักษาพยาบาล	60-70 ปี	60-70 ปี	เหมือนกัน
3. สถานที่ในการรักษา	โรงพยาบาลรัฐ	โรงพยาบาลรัฐ	เหมือนกัน
4. การเคลื่อนไหวร่างกาย	ใช้ชีวิตประจำวันได้ ด้วยตนเอง	ใช้ชีวิตประจำวันได้ ด้วยตนเอง	เหมือนกัน
5. ระดับอาหารที่ได้รับ	เพียงพอครบหมู่	เพียงพอครบหมู่	เหมือนกัน
6. ผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน	ลูกหลาน	ลูกหลาน	เหมือนกัน
7. การได้พักผ่อนตามวัย	ได้พักผ่อนเพียงพอ	ได้พักผ่อนเพียงพอ	เหมือนกัน
8. เรื่องที่กระทบจิตใจ	มีปัญหาเรื่องเงินใช้ จ่าย	มีปัญหาเรื่องเงินใช้ จ่าย	เหมือนกัน
9. เรื่องที่ทำให้มีความสุข	มีเงินใช้จ่าย	ลูกหลานให้ความ สนใจ	เหมือนกัน
10. ความรู้สึก	สบายใจ	สบายใจ	เหมือนกัน
11. ความชำนาญ	อื่นๆ	การเกษตร	แตกต่างกัน
12. ด้านความจำ	จำทุกอย่างได้แม่น	จำทุกอย่างได้แม่น	เหมือนกัน
13. ด้านอารมณ์	ใจเย็น	ใจเย็น	เหมือนกัน
14. ด้านหลักคิดที่ทำให้เข้าใจชีวิต	ใช้หลักธรรม	ใช้หลักธรรม	เหมือนกัน
15. ขนาดครอบครัว	ครอบครัวเล็ก	ครอบครัวเล็ก	เหมือนกัน
16. การปรึกษาเมื่อครอบครัวมีปัญหา	ปรึกษาบ้าง	ปรึกษาบ้าง	เหมือนกัน
17. การปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สูงอายุ	รับฟังแต่ไม่ทำตาม	ทำตาม	แตกต่างกัน
18. การสื่อสารของผู้สูงอายุกับครอบครัว	สนทนาโดยตรง	สนทนาโดยตรง	เหมือนกัน
19. การร่วมกิจกรรมในชุมชน	ร่วมบ่อยครั้ง	ร่วมบ่อยครั้ง	เหมือนกัน

คุณภาพชีวิต	กรุงเทพฯ	แพร่	เปรียบเทียบ
20. การได้รับการปฏิบัติจากคนในชุมชน	เป็นสมาชิกคนหนึ่ง ในชุมชน	ให้เกียรติและนับถือ อย่างดี	แตกต่างกัน
21. ภูมิปัญญา	ด้านอื่นๆ	ด้านการเกษตร	แตกต่างกัน
22. การใช้เวลาว่าง	พักผ่อน	ออกกำลังกาย	แตกต่างกัน
23. ที่มาของรายได้	ได้จากลูกหลาน	ได้จากลูกหลาน	เหมือนกัน
24. ความเพียงพอต่อการใช้จ่าย	ไม่เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	เหมือนกัน
25. การสร้างรายได้	อื่นๆ	ร่วมกลุ่มทำอาชีพ	แตกต่างกัน
26. หน่วยงานที่ควรทำหน้าที่ในการจัดหารายได้แก่ผู้สูงอายุ	พมจ.	พมจ.	เหมือนกัน
27. วิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจเมื่อเจ็บป่วย	ใช้จากรายได้	ใช้จากรายได้	เหมือนกัน
28. ภัยของผู้สูงอายุ	ภัยจากโรคภัยต่างๆ	ภัยจากโรคภัยต่างๆ	เหมือนกัน

4.1.2 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณของ รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และรายการ โทรทัศน์ที่ เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันความเห็นของผู้สูงอายุต่อความเหมาะสมของสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพของ ผู้สูงอายุของทั้งสองจังหวัด มีดังนี้ (ตารางที่ 4.37-4.47)

ตารางที่ 4.37 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ระดับความเหมาะสมของสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ระดับความเหมาะสมของสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มากที่สุด	23	11.5	16	8.0
มาก	92	46.0	72	36.0
ปานกลาง	74	37.0	86	43.0
น้อย	10	5.0	24	12.0
น้อยที่สุด	1	.5	2	1.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.37 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) ระดับความเหมาะสมของสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า มีความต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สื่อในปัจจุบันมีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุในระดับ มาก ร้อยละ 46.0 รองลงมาคือ ปานกลาง ร้อยละ 37.0 และมากที่สุด ร้อยละ 11.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 43.0 รองลงมาคือ มาก ร้อยละ 36.0 และอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 12.0

ตารางที่ 4.38 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับบทบาทของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ

ระดับบทบาทของสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มากที่สุด	28	14.0	24	12.0
มาก	91	45.5	78	39.0
ปานกลาง	67	33.5	51	25.5
น้อย	14	7.0	45	22.5
น้อยที่สุด	-	-	2	1.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.38 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับบทบาทของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันใน 2 อันดับแรกคือ มาก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 45.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 39.0) รองลงมาคือ ปานกลาง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 33.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 25.5) ส่วนในอันดับสามมีความแตกต่างกันโดยกรุงเทพฯเห็นว่า มากที่สุด ร้อยละ 14.0 จังหวัดแพร่เห็นว่า น้อย ร้อยละ 22.5

ตารางที่ 4.39 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามความเหมาะสมของสื่อวิทยุโทรทัศน์นั้นจะต้องสามารถใช้ประโยชน์ตามความคิดเห็น ดังนี้คือ

ประโยชน์	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ให้กำลังใจ				
ไม่เลือก	18	9.0	98	49.0
เลือก	182	91.0	102	51.0
รวม	200	100.0	200	100.0
ให้ความรู้				
ไม่เลือก	7	3.5	50	25.0
เลือก	193	96.5	150	75.0
รวม	200	100.0	200	100.0
ให้หลักธรรม				
ไม่เลือก	17	8.5	121	60.5
เลือก	183	91.5	79	39.5
รวม	200	100.0	200	100.0
ให้แนวปฏิบัติการดำเนินชีวิต				
ไม่เลือก	25	12.5	76	38.0
เลือก	175	87.5	124	62.0
รวม	200	100.0	200	100.0
อื่นๆ				
ไม่เลือก	196	98.0	192	96.0
เลือก	4	2.0	8	4.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.39 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามความเหมาะสมของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในใช้ประโยชน์ พบว่ามีความเหมือนกันใน อันดับที่หนึ่งคือ ให้ความรู้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 96.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.0) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือประโยชน์ต่อการ ให้หลักธรรม ร้อยละ 91.5 และ ให้กำลังใจ ร้อยละ

91.0 ส่วนในจังหวัดแพร่รองลงมาคือ ให้แนวปฏิบัติการดำเนินชีวิต ร้อยละ 62.0 และให้กำลังใจ ร้อยละ 51.0

ตารางที่ 4.40 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ประโยชน์ของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ

ประโยชน์ของสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	148	74.0	125	62.5
การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ	6	3.0	7	3.5
การสื่อสารเพื่อการประสานงาน	6	3.0	1	.5
การสื่อสารเพื่อการเฝ้าระวังอันตราย	7	3.5	48	24.0
การสื่อสารเพื่อการตัดสินใจให้กับกลุ่ม	1	.5	2	1.0
การสื่อสารเพื่อการปรึกษาหารือ	29	14.5	16	8.0
การสื่อสารเพื่อควบคุมติดตามการทำกิจกรรม	3	1.5	1	.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.40 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามประโยชน์ของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันใน อันดับที่หนึ่งคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 74.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 62.5) รองลงมาต่างกัน โดยของกรุงเทพฯ คือ การสื่อสารเพื่อการปรึกษาหารือ ร้อยละ 14.5 และ การสื่อสารเพื่อการเฝ้าระวังอันตราย ร้อยละ 3.5 ส่วนในจังหวัดแพร่รองลงมาคือ การสื่อสารเพื่อการเฝ้าระวังอันตราย ร้อยละ 24.0 และการสื่อสารเพื่อการปรึกษาหารือ ร้อยละ 8.0

ตารางที่ 4.41 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับความเพียงพอของจำนวนของสื่อและรายการเพื่อผู้สูงอายุ

ความเพียงพอของจำนวนของสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มากที่สุด	40	20.0	4	2.0
มาก	76	38.0	56	28.0
ปานกลาง	63	31.5	73	36.5
น้อย	18	9.0	59	29.5
น้อยที่สุด	3	1.5	8	4.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.41 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับความเพียงพอของจำนวนของสื่อและรายการเพื่อผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นต่างกัน โดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ เห็นว่าอยู่ในระดับ มาก ร้อยละ 38.0 รองลงมาคือ ปานกลาง ร้อยละ 31.5 และมากที่สุด ร้อยละ 20.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นระดับ ปานกลาง ร้อยละ 36.5 รองลงมาคือ น้อย ร้อยละ 29.5 และ มาก ร้อยละ 28.0

ตารางที่ 4.42 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามประเภทสื่อที่มีมาก

ประเภทสื่อที่มีมาก	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โทรทัศน์	175	87.5	78	39.0
วิทยุ	13	6.5	29	14.5
วิทยุชุมชน	7	3.5	91	45.5
สิ่งพิมพ์	5	2.5	-	-
อื่นๆ	-	-	2	1.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.42 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามประเภทสื่อที่มีมากที่สุด พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นต่างกัน โดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ คือ โทรทัศน์ ร้อยละ 87.5 รองลงมาคือ วิทยุ ร้อยละ 6.5 และวิทยุชุมชน ร้อยละ 3.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ วิทยุชุมชน ร้อยละ 45.5 รองลงมาคือ โทรทัศน์ ร้อยละ 39.0 และวิทยุ ร้อยละ 14.5

ตารางที่ 4.43 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อของผู้สูงอายุ

ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เช้ามืด	35	17.5	18	9.0
เช้า	74	37.0	117	58.5
สาย	9	4.5	3	1.5
กลางวัน	5	2.5	4	2.0
บ่าย	4	2.0	7	3.5
เย็น	38	19.0	21	10.5
หัวค่ำ	32	16.0	30	15.0
ช่วงดึก	3	1.5	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.43 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อของผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นเหมือนกันในอันดับแรก โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมคือ เช้า (กรุงเทพฯ ร้อยละ 37.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 58.5) รองลงมามีความต่างกัน ในกรุงเทพฯ คือ เวลาเย็น ร้อยละ 19.0 และเวลาเช้ามืด ร้อยละ 17.5 ส่วนในจังหวัดแพร่คือ หัวค่ำ ร้อยละ 15.0 และช่วงเวลาเย็น ร้อยละ 10.5

ตารางที่ 4.44 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับคุณภาพการผลิตสื่อ

ระดับคุณภาพการผลิต	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มากที่สุด	70	35.0	37	18.5
มาก	71	35.5	34	17.0
ปานกลาง	51	25.5	87	43.5
น้อย	7	3.5	7	3.5
น้อยที่สุด	1	.5	35	17.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.44 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับคุณภาพการผลิตสื่อ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับ มาก ร้อยละ 35.5 รองลงมาคือ มากที่สุด ร้อยละ 35.0 และปานกลาง ร้อยละ 25.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ ปานกลาง ร้อยละ 43.5 รองลงมาคือ มากที่สุด ร้อยละ 18.5 และน้อยที่สุด ร้อยละ 17.5

ตารางที่ 4.45 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามหน่วยงานกระจายสื่อ

หน่วยงานกระจายสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภาครัฐ	148	74.0	59	29.5
เอกชน	6	3.0	-	-
ชุมชน	43	21.5	138	69.0
องค์กรพัฒนาเอกชน	1	.5	3	1.5
อื่นๆ	2	1.0	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.45 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามหน่วยงานกระจายสื่อ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความแตกต่าง

กัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นภาครัฐ ร้อยละ 74.0 รองลงมาคือ ชุมชน ร้อยละ 21.5 และเอกชน ร้อยละ 3.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ ชุมชน ร้อยละ 69.0 รองลงมาคือ ภาครัฐ ร้อยละ 29.5 และน้อยที่สุด ร้อยละ 1.5

ตารางที่ 4.46 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามระดับการบริหารจัดการสื่อ

ระดับการบริหารจัดการสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มากที่สุด	24	12.0	6	3.0
มาก	88	44.0	42	21.0
ปานกลาง	79	39.5	136	68.0
น้อย	9	4.5	14	7.0
น้อยที่สุด	-	-	2	1.0
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.46 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามระดับการบริหารจัดการสื่อ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 44.0 รองลงมาคือ ปานกลาง ร้อยละ 39.5 และมากที่สุด ร้อยละ 12.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ ปานกลาง ร้อยละ 68.0 รองลงมาคือ มาก ร้อยละ 21.0 และน้อย ร้อยละ 7.0

ตารางที่ 4.47 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามหน่วยงานที่ควรมีบทบาทการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่ควรมีบทบาท	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด	42	21.0	72	36.0
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	26	13.0	80	40.0
สถานีวิทยุกระจายเสียง	33	16.5	27	13.5
สถานีโทรทัศน์	99	49.5	21	10.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.47 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ และจังหวัดแพร่) จำแนกตามหน่วยงานที่ควรมีบทบาทการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นสถานีโทรทัศน์ ร้อยละ 49.5 รองลงมาคือ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ร้อยละ 21.0 และสถานีวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 16.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40.0 รองลงมาคือ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ร้อยละ 36.0 และสถานีวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 13.5

ตารางที่ 4.48 สรุปผลการเปรียบเทียบรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่เชิงปริมาณ

รายการสื่อ	กรุงเทพฯ	แพร่	การเปรียบเทียบ
1. ระดับความเหมาะสมของสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	มาก	ปานกลาง	เหมือนกัน
2. ระดับบทบาทของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ	มาก	มาก	เหมือนกัน
3. ความเหมาะสมของสื่อในการใช้ประโยชน์	ให้ความรู้	ให้ความรู้	เหมือนกัน
4. ประโยชน์ของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เหมือนกัน
5. ระดับความเพียงพอของจำนวนของสื่อและรายการสำหรับผู้สูงอายุ	มาก	ปานกลาง	แตกต่างกัน
6. ประเภทสื่อที่มีมาก	โทรทัศน์	วิทยุชุมชน	แตกต่างกัน
7. การได้พักผ่อนตามวัย	ได้พักผ่อนเพียงพอ	ได้พักผ่อนเพียงพอ	เหมือนกัน
8. ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อของผู้สูงอายุ	เช้า	เช้า	เหมือนกัน
9. ระดับคุณภาพการผลิตสื่อ	มาก	ปานกลาง	แตกต่างกัน
10. หน่วยงานกระจายสื่อ	ภาครัฐ	ชุมชน	แตกต่างกัน
11. ระดับการบริหารจัดการสื่อ	มาก	ปานกลาง	แตกต่างกัน
12. หน่วยงานที่ควรมีบทบาทการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ	สถานีโทรทัศน์	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	แตกต่างกัน

สรุปผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณของรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตพบว่า มีทั้งด้านเหมือนและแตกต่างกันโดยจะสรุปไว้ในบทที่ 5 ต่อไป

4.2 ผลการวิเคราะห์การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

4.2.1 ศึกษาเชิงคุณภาพเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ ผลงานวิจัยเมื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตเชิงปริมาณในด้านต่างๆ เมื่อคณะวิจัย สัมภาษณ์เชิงลึก จัดสนทนากลุ่ม ผลพบว่า มีความสอดคล้องกันของข้อมูลทั้ง 2 ส่วน และผู้ให้ ข้อมูลสำคัญยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหลาย ประเด็น เช่น รัฐควรเพิ่มเบี้ยยังชีพรายเดือนให้แก่ผู้สูงอายุมากกว่า 500 บาท ต่อเดือน ต่อคน เพราะ ที่เป็นอยู่น้อยเกินไป ไม่เพียงพอในการยังชีพ ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบ ค่าใช้จ่ายในกรณีเจ็บป่วย เป็นประเด็นที่จะต้องหาทางช่วยเหลือในด้านคำปรึกษาพยาบาล ในส่วน ของการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ ยังทำได้ไม่มากพอ รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ ความสำคัญ และสร้างความหลากหลายของทางเลือก รวมทั้งสนับสนุนให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น (ตัวแทนผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและแพร่, สนทนากลุ่ม)

4.2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ สื่อรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ ที่ เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า มีความเหมาะสมของรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์อยู่ใน ระดับน้อย (ความเห็นร่วมจากการระดมสมองเสวนากลุ่มของผู้สูงอายุโดยภาพรวม)

ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพมีความแตกต่างกัน โดยเชิงปริมาณ ผู้สูงอายุ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครเห็นว่าสื่อมีความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ใน ระดับมาก และจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า สื่อ มีความเหมาะสมในระดับน้อย และเมื่อวิเคราะห์สาเหตุโดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิง ลึกและผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ โดยถามความเห็น ของตัวแทนผู้สูงอายุเพิ่มเติม พบว่า การที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใน 2 จังหวัดแพร่ตอบแบบสอบถาม รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์มีความเหมาะสมระดับมาก เพราะเข้าใจว่า หมายถึง สื่อ รายการวิทยุโทรทัศน์ทั่วไป ไม่ได้เจาะจงว่าเหมาะสมกับผู้สูงอายุเท่านั้น ในการตอบแบบสอบถาม ผู้สูงอายุบางส่วนที่ขาดความเข้าใจในความหมายของคำว่า เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และยังไม่สามารถ แยกแยะหว่างรายการทั่วไปกับรายการเฉพาะผู้สูงอายุได้ เนื่องจากไม่มีผู้อธิบาย ทำให้ มีความแตกต่างความเห็นของผู้สูงอายุในเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกใน ทั้ง 2 จังหวัด

นอกจากนี้งานวิจัยยังวิเคราะห์เชิงคุณภาพในด้านบทบาทของสื่อที่มีต่อผู้สูงอายุ ความ พอเพียงของสื่อ คุณภาพการผลิตสื่อและการบริหารจัดการสื่อ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.2.1 รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ มีบทบาทต่อการพัฒนาผู้สูงอายุหรือไม่ ในระดับใด ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ทั้ง 2 จังหวัดเห็นว่า สื่อมีบทบาทมาก ต่อการพัฒนาผู้สูงอายุในหลายด้าน และไม่เพียงมีบทบาทต่อผู้สูงอายุโดยตรง หากแต่ยังมีผลต่อ ครอบครัวและสังคมของผู้สูงอายุด้วย โดยมีบทบาททั้งด้านการให้ข่าวสาร ความรู้ ธรรมะ และอื่นๆ ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุแต่ละชุมชนได้รับข่าวสารสารอย่างทั่วถึง สามารถปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ต่างๆ ได้ดี ผู้สูงอายุสามารถแสดงออกถึงความต้องการได้ไม่ว่า ด้านวัฒนธรรม หรือ ด้านการประกอบอาชีพ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี รู้วิธีในการรักษาสุขภาพอนามัย

แต่สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งไม่สามารถให้รายละเอียดของระดับของบทบาทในแต่ละด้านได้ชัดเจน เนื่องจากมีข้อจำกัดในการใช้ภาษากลางและ ความเข้าใจในภาษาเขียนรวมทั้ง ความสามารถในการสื่อสารและการรับรู้ คำถามในแบบสอบถาม

4.2.2.2 ความเพียงพอของปริมาณของสื่อ เกี่ยวกับรายการวิทยุ และรายการโทรทัศน์ เพื่อผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพียงพอกับความต้องการหรือไม่ ในระดับใด และสื่อที่เหมาะสมควรมีปริมาณที่เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุด้วย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า สื่อที่มีมากที่สุดในด้านปริมาณของสื่อเพื่อผู้สูงอายุในรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ คือ รายการด้านสุขภาพ แต่รูปแบบรายการยังขาดความน่าสนใจ จากความเห็นของการสนทนากลุ่มของแกนนำกลุ่มอาชีพในจังหวัดแพร่ มีความเห็นว่า “สื่อที่มีอยู่เพื่อผู้สูงอายุไม่เพียงพอ เพราะไม่ค่อยเห็นมีรายการเพื่อผู้สูงอายุ” (แกนนำกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุแพร่, สนทนากลุ่ม) ซึ่งความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเห็นของประธานกรรมการนโยบายของสถานีโทรทัศน์ ThaiPBS ซึ่งให้ความเห็นว่า “รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการโทรทัศน์ เพื่อผู้สูงอายุยังมีไม่เพียงพอ เนื่องจากภาคเอกชนเห็นว่า เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีจำนวนไม่มาก และการกระตุ้นพฤติกรรมซื้อเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มวัยรุ่น และวัยอื่นๆ ทำได้ยากกว่า โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย สื่อจึงให้ความสำคัญในการกำหนดเป็นเป้าหมายการตลาดไม่มากนัก” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์)

โดยภาพรวมผู้สูงอายุได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างความต้องการสื่อของผู้สูงอายุกับการตอบสนองที่เป็นจริงของสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ว่า มีความสมดุลบ้างเป็นบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่ขาดความสมดุล ต้องการให้มีการจัดการฝึกอบรมเพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างความตระหนักในประเด็นผู้สูงอายุ รวมทั้งงานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เพิ่มรายการที่ใช้ภาษาท้องถิ่นในวิทยุชุมชน เพราะเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย

4.2.2.3 ผลการการวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้านการผลิตของรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและ การเสวนากลุ่มพบว่า “รายการสื่อดังกล่าวที่มีอยู่ ส่วนใหญ่ยังมีการผลิตซ้ำเรื่องเดิมๆ บทบาทผู้สูงอายุ หากไม่เป็นคนใจร้าย ก็ตกเป็นเหยื่อ รายการขาดความคิดสร้างสรรค์ บางรายการสะท้อนภาพได้ดี น่าสนใจเช่น รายการคนค้นคน” (ผู้เชี่ยวชาญสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์)

4.2.2.4 การบริหารจัดการสื่อ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การบริหารจัดการสื่อในระดับชาติยังขาดความตระหนักความสำคัญที่สังคมจะต้องเผชิญกับสังคมที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น และยังขาดนโยบายการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนดังคำให้สัมภาษณ์ของรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ที่ว่า “ในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ยังไม่ได้มีนโยบายที่มอบอย่างชัดเจนว่าแต่ละสถานีทั้งวิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ทั่วประเทศควรให้ความสำคัญกับการเตรียมผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่รายการที่มีเป็นรายการทั่วไปที่ผู้สูงอายุก็สามารถรับฟังได้ เช่น รายการเพลงย้อนยุค เป็นต้น (ธีระพงษ์ โสดาศรี, สัมภาษณ์)

ความเห็น ในเชิงปริมาณเกี่ยวกับการบริหารจัดการสื่อ มีความสอดคล้องกับความเห็นเชิงคุณภาพของตัวแทนสื่อมวลชนจังหวัดแพร่ ที่ว่า สื่อเพื่อผู้สูงอายุรายการมีข้อจำกัดในการสร้างแรงดึงดูด เพราะสภาพทางร่างกายไม่สามารถสร้างแรงจูงใจจากผู้ชมได้ ทำให้สื่อไม่นิยมนำผู้สูงอายุมาออกรายการ (ตัวแทนสื่อโทรทัศน์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับความเห็นของแกนนำผู้สูงอายุในชุมชนหมู่บ้านรุ่งเจริญ เขตจตุจักรที่ว่า “ผู้ผลิตละคร บางครั้งบทที่นำเสนอให้ลูกหลานวางยาพิษผู้สูงอายุ เพื่อช่วงชิงมรดก การทำโครงเรื่องเช่นนี้ซ้ำแล้วซ้ำอีกจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความหวาดระแวงว่า ลูกหลานจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากโครงเรื่องในการนำเสนอเช่นนี้หรือไม่ อย่างไร และเห็นว่าในกระบวนการผลิต ผู้ผลิตและผู้ประพันธ์ควรเน้นพฤติกรรมเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งนำเสนอความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้สูงอายุของลูกหลานเพิ่มขึ้น” (ประธานชมรมผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านรุ่งเจริญ, สันทนาการกลุ่ม)

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า สภาพการณ์ของสื่อในปัจจุบันยังไม่เพียงพอและยังมีความเหมาะสมน้อย ยังมีปัญหาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพหลายด้านซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาต่อไป

4.2.3 การวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสำรวจความคิดเห็น สื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ควรมีลักษณะดังนี้

4.2.3.1 ในด้านความเหมาะสมเชิงเนื้อหาของสื่อ โดยภาพรวมพบว่า เนื้อหาในรายการ ควรเป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ โดยกลุ่มผู้สูงอายุใน 15 ชุมชน

เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร เห็นว่า เนื้อหาสื่อที่ผู้สูงอายุต้องการ ในรายการต่างๆ โดยเรียงลำดับตามความสำคัญดังนี้

- 1) ให้ความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และอาหารสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) ข่าวต่างๆในประเทศไทยและรอบโลก
- 3) เผยแพร่ธรรมะและสอนคุณธรรม
- 4) เกี่ยวกับสารคดีสัตว์
- 5) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่างๆของผู้สูงอายุ
- 6) ทำให้แนวทางและวิธีการการป้องกันภัยตัวเองจากมิจฉาชีพต่างๆ

นอกจากนี้ตัวแทนสมาคมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า “สื่อเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ ควรเน้นศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนเมืองแพร่ อาหารพื้นเมือง ตุง โคมแขวน การแต่งกายสุขภาพ เรียบร้อยแบบเมืองเหนือ ไม่วิ่งตามวัฒนธรรมต่างชาติ ละครมีเนื้อหาที่ไม่สร้างสรรค์ ฝากให้สื่อควรเน้นการที่คนรุ่นใหม่ร้องเพลงออกเสียงภาษาไทยไม่ชัดเจน มีกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกอบรม” (ตัวแทนสมาคมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดแพร่, สันทนาการกลุ่ม)

ทั้งนี้ความเห็นโดยรวมของผู้สูงอายุ เห็นว่า เนื้อหาที่ผู้สูงอายุต้องการดังกล่าวข้างต้น มีอยู่บ้างบางส่วน เช่น เนื้อหาสื่อที่ต้องการมีแล้วคือ ข่าวบ้านเมือง สังคมเศรษฐกิจ บ้านเมือง บันเทิง ธรรมะ สารความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การป้องกันตนเองจากภัยต่างๆ ความบันเทิง สนุกสนาน สารคดี ละคร และวาไรตี้ และผู้สูงอายุบางส่วนยังได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับละครและเกมโชว์บ้าง รายการที่มีอยู่ว่า ดีอยู่แล้ว ดูไม่น่าเบื่อ ได้รับความรู้ เวลาดูละครแล้วย้อนดูตัวเองว่าสิ่งไหนควรไม่ควร แต่รายการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุบางส่วนมีข้อเสนอแนะ ให้เพิ่มเวลารายการวิทยุ โทรทัศน์เพื่อสูงอายุให้มีมากขึ้น

ผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ความเห็นของตัวแทนเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแพร่ ได้ให้ความเห็นที่เกี่ยวกับความต้องการเนื้อหา ด้านการออกกำลังกายว่า

เนื้อหาในการผลิตรายการเพื่อผู้สูงอายุควรมีเรื่องของการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการออกกำลังกายทั่วไป เนื่องจากผู้สูงอายุไม่สามารถออกกำลังกายในท่าที่ต้องใช้กำลังมาก หรือใช้เวลานาน และควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ด้านโภชนาการ มีรายละเอียดเช่น ผู้สูงอายุควรรับประทานอาหารอะไรบ้าง และแบบใด เพราะส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีการศึกษาน้อย บาง

ที่เห็นว่าชาวบ้านกินอะไรก็กินแบบนั้น ทำให้ได้รับอาหารครบหมู่บ้าง ไม่ครบหมู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ที่มีฐานะยากจนมีมาก บางรายต้องอาศัยเพื่อนบ้านดูแล แบ่งข้าว ไปให้กิน ผู้สูงอายุไม่ค่อยดี ทำให้มีปัญหาการสื่อสาร ต้องพูดดังๆ จากการที่เจ้าหน้าที่ไปเยี่ยมบ้าน พบว่า บางคนอยู่ตามลำพัง ลูกไปทำงานที่อื่น เช่นผู้สูงอายุใน ตำบล ไทรย้อย (เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเทศบาลตำบลเด่นชัย, สันทนาการ)

นอกจากนี้ผู้สูงอายุเห็นว่า เนื้อหาของสื่อที่ปัจจุบันมีอยู่แล้ว โดยภาพรวมของการวิจัยสรุปผลของเนื้อหาสื่อที่มีอยู่แล้ว ได้ดังนี้

- 1) เนื้อหาที่เกี่ยวกับสาระความรู้ประโยชน์ต่างๆ เช่น ข้อมูลการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ ผ่านวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ
- 2) เนื้อหาที่เกี่ยวกับข่าว เหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ทำให้ผู้สูงอายุสามารถติดตามข่าวสารและทันเหตุการณ์
- 3) เนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา

นอกจากนี้ผู้สูงอายุ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างรายการที่มีความเหมาะสมที่มีอยู่แล้วในสื่อประเภทต่างๆ เช่น รายการวิทยุที่ชอบ (แพร่) ได้แก่ รายการข่าวทุกสถานีทุกเวลา ไร่ดี เพลงลูกทุ่ง เวลา 9.30-10.00 น. รายการธรรมะส่องใจ เวลา 18.00-18.30 น. รายการเพลินใจไปกับเพลง เวลา 14.00-15.00 น. รายการวิทยุชุมชนที่ชอบ เช่น ไร่ดี เพลงลูกทุ่ง 3 รายการเพลินเพลงลูกทุ่ง เวลา 13.00-14.00 น. ข่าวทุกสถานี รายการลูกทุ่งพาเพลิน เวลา 14.30-15.00 น. รายการโทรทัศน์ที่ชอบ เช่น ข่าวทุกช่อง ข่าวพระราชสำนักทุกช่องละครหลังข่าว เวลา 20.30 - 22.30 น. รายการกรรมลิขิต เวลา 21.45 - 22.30 น. และรายการกบนอกกะลา เวลา 21.30 - 22.00 น.

กรณีตัวอย่างรายการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น รายการเรื่องเล่าเช้านี้ รายการหลานปู่ กู้จู้ รายการบ้านนี้ยังมีรัก เหตุที่มีความเหมาะสม เนื่องจากบางรายการให้ความรู้ด้านข่าวสาร บางรายการเป็นรายการเกมโชว์ที่มีผู้สูงอายุเข้าร่วม และมีบทบาทที่โดดเด่น มีการจัดทำรายการที่น่าสนใจ ทำให้ภาพลักษณ์ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับ และเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผู้สูงอายุชอบ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ทั้งนี้เพราะข่าวสารชัดเจน น่าอ่านมาก มีข่าวน่ารู้มากมาย แผ่นพับต่างๆ เพราะมีเนื้อหาสาระดี

4.2.3.2 รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ที่เหมาะสม ควรมีความสอดคล้องกับประโยชน์ที่ผู้สูงอายุต้องการจะได้รับ เช่น ต้องการรับรู้ข่าวสาร ต้องการรู้แนวทางการดูแลสุขภาพ ต้องการการยอมรับจากสังคมและอื่นๆ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัย ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “ผู้สูงอายุต้องการการสื่อสารเพื่อประโยชน์ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารในการโน้มน้าวใจ ในด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกาย การสื่อสารเพื่อประสานงาน การสื่อสารเพื่อระงับอันตราย การสื่อสารเพื่อตัดสินใจให้กลุ่มในกรณีประชุม การจัดประชาคม การจัดกิจกรรมที่นัดหมาย ใช้การสื่อสารเพื่อปรึกษาหารือ การสื่อสารเพื่อควบคุมติดตามทำกิจกรรม เพื่อต่อรองพัฒนาคุณภาพชีวิต และควรมุ่งให้คลายเครียด ลดความกดดันจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสภาพอากาศ” (วิเชียร หนองช้าง ,สัมภาษณ์)

4.2.3.3 รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ที่เหมาะสม ควรเป็นเวลาที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุ โดยเป็นเวลาที่สอดคล้องกับสภาพร่างกายผู้สูงอายุ และวิถีชีวิตประจำวัน ดังข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพที่ว่า “ผู้สูงอายุตื่นเช้ามีด หรือเป็นเวลาที่ไม่ดีเกินไปเนื่องจากผู้สูงอายุพักผ่อน หรือบางช่วงเวลาที่เหมาะสมในครอบครัวไปเรียนหรือทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้และกำหนดการรับสื่อโดยไม่ต้องแบ่งปันกับสมาชิกในครอบครัว” มีผู้สูงอายุจำนวนมากให้ความเห็นว่า “การรับสื่อร่วมกับสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ต้องขึ้นต่อความต้องการของสมาชิกวัยอื่นๆ ในครอบครัวเป็นสำคัญ”

ผลการวิจัยพบว่า ผลเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกับเชิงปริมาณ ซึ่งปรากฏในตารางที่ 3. 41 ดังกรณีตัวอย่างของเวลาและเหตุผลของผู้สูงอายุในการรับสื่อดังนี้ อันดับที่ 1 ช่วงเช้า – บ่าย เพราะเป็นช่วงที่สมาชิกในครอบครัววัยอื่นๆ ออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือ ทำให้ไม่ต้องแย่งกันดูรายการ โปรด อันดับที่ 2 เช้ามีด เพราะผู้สูงอายุตื่นนอนในช่วงเช้ามืด และเป็นเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการฟังธรรมะ ทำให้จิตใจแจ่มใส อันดับที่ 3 หัวค่ำ เป็นช่วงเวลาที่อยู่กับครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตา ควรเป็นรายการที่เชื่อมโยงครอบครัว เพราะสามารถดูด้วยกันได้ทั้งหมด

4.2.3.4 รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ที่เหมาะสมจะต้องมีผู้ดำเนินรายการที่สอดคล้องกับ คุณลักษณะของผู้ดำเนินรายการที่เหมาะสม ตามความเห็นของผู้สูงอายุในงานวิจัย

ทั้งนี้จากความคิดเห็นของผู้สูงอายุในจังหวัดกรุงเทพมหานคร และจังหวัดแพร่ สรุปคุณลักษณะของผู้จัดรายการที่เหมาะสมในการจัดรายการให้ผู้สูงอายุ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญของความต้องการ ดังนี้

- 1) ต้องมีความน่าเชื่อถือ เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไป
- 2) ถ้าเป็นผู้ชายต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ภูมิฐาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง

- 3) ถ้าเป็นผู้หญิงต้องมีบุคลิกภาพที่เรียบร้อย ดูดี แต่งกายสุภาพ
- 4) ต้องดำเนินรายการอย่างไม่น่าเบื่อ มีอารมณ์ขัน ทำให้รายการสนุก
- 5) ต้องพูดเก่ง น้ำเสียงไพเราะ
- 6) ต้องสามารถสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ไม่ใช่ศัพท์ที่เป็นภาษาอังกฤษ หรือเป็นทางการมากเกินไป
- 7) ต้องไม่พูดจาถูก ประชาน
- 8) ควรมีความรู้รอบด้าน มีการศึกษาสูง
- 9) ถ้าเป็นรายการข่าวต้องมีความเป็นกลางไม่มีอคติกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้ผู้สูงอายุผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยได้นำเสนอกรณี ตัวอย่างของผู้ดำเนินรายการที่มีความเหมาะสม โดยเรียงลำดับ ความเหมาะสมดังนี้ อันดับที่ 1. สรยุทธ สุทัศนจินดา ผู้ดำเนินรายการข่าวของช่อง 3 จากรายการเรื่องเล่าเช้านี้ และจากการที่คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ภาคสนามตามชุมชนต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ผู้สูงอายุจำนวนมาก ถึง 120 คน จากแบบสอบถาม 200 ชุดมีทัศนคติที่ดีกับ สรยุทธ สุทัศนจินดา มากเป็นอันดับ 1 เพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้ มีความสามารถ วิเคราะห์ข่าวอย่างตรงประเด็น จริงจัง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวพูด กล่าวถาม โดยไม่เกรงกลัวผู้มีอิทธิพล รวมทั้งยังเป็นผู้ดำเนินรายการที่มีการเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดี ช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงประชาชนรากหญ้าได้

ผู้ดำเนินรายการสื่อรายการโทรทัศน์ที่ผู้สูงอายุเห็นว่ามีความเหมาะสมอันดับที่ 2 คือ ปัญญา นิรันดร์กุล เนื่องจากผู้สูงอายุเห็นว่า เป็นผู้จัดรายการที่มีชื่อเสียงอยู่อันดับต้นๆ ของเมืองไทย ที่มีผลงานเกมส์โชว์ที่มีชื่อเสียงต่างๆ เป็นรายการที่สร้างความบันเทิง ให้สาระประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป เป็นคนพูดเก่ง มีความรู้ ความสามารถ ไม่ถือตัวมีความเป็นกันเอง และอันดับ 3 คือ พัชรศรี เบญจมาศ (กาละแมร์) ผู้ประกาศข่าวช่อง 3 เพราะเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองกล้าพูด กล้าแสดงออก เป็นตัวของตัวเอง มีอารมณ์ขัน ดำเนินรายการไม่น่าเบื่อ การใช้ภาษาชัดเจนชัดคำ มีการสื่อสารใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีน้ำหนัก หนักแน่น

นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นของผู้สูงอายุหลากหลายที่ความคิดเห็น เกี่ยวกับตัวอย่างผู้ดำเนินรายการเพื่อผู้สูงอายุ โดยใช้เหตุผลประกอบแต่ละบุคคล ดังนี้คือ กิตติ สิงหาปัด เพราะเป็นผู้ประกาศที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างดี น้ำเสียงชัดเจน เข้าใจง่าย ฐาปณีย์ เอียดศรีไชย เพราะผู้ประกาศข่าวผู้หญิงที่มีความสามารถ กล้าที่จะเสี่ยงภัยอันตรายลงพื้นที่ติดตามข่าวอย่างใกล้ชิด หม่อมหลวงฉัตรกฤษณ์ เทวกุล เพราะเป็นคนพูดตรงไปตรงมา ชัดเจน รวมทั้งเป็นบุคคลที่มีความรู้ พระมหาภูษิตชัย วชิระเมธี เหมาะกับเป็นผู้จัดรายการเกี่ยวกับธรรมะ เพราะเป็นพระที่มีความรู้ มีคำสั่งสอนและให้แง่คิดดีๆ กับประชาชนในการดำเนินชีวิต โดยใช้หลักธรรม

ผู้สูงอายุยังได้ให้เสนอชื่อผู้ดำเนินรายการที่เหมาะสมอื่นๆ เช่น ดารา นักแสดง ในยุคก่อนๆ เพราะมีความชื่นชอบในผลงาน และอยากให้ดำเนินรายการเพื่อผู้สูงอายุ ได้แก่ สมบัติ เมธณี, สรพงษ์ ชาตรี, เนาวรัตน์ ยุกตะนันท์ เนื่องจากผู้สูงอายุชื่นชอบดาราสابقก่อน มากกว่าในยุคปัจจุบัน

สำหรับ โดยภาพรวมของผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่มีความเห็นเกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้ดำเนินรายการร่วมกัน คือ ต้องการผู้จัดรายการที่เหมาะสมกับการจัดรายการให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งต้องเป็นผู้อยู่ในช่วงวัยกลางคน ไม่จำกัดว่าเพศชายหรือเพศหญิง ต้องเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากประชาชนทั่วไป เป็นคนอารมณ์ดี ไม่เข้มขมจนเกินไป ดูสุภาพ เรียบร้อย การแต่งกายมีคิติด มีทักษะด้านการสื่อสาร การใช้ภาษา ผู้จัดรายการต้องเป็นคนที่พูดจา ฉะฉาน ใช้ภาษาไทยชัดเจน ไม่พูดไทยคำฝรั่งคำ เพราะผู้สูงอายุไม่ค่อยเข้าใจความหมาย การดำเนินรายการต้องไม่น่าเบื่อ มีการพูดคุยหยอกล้อกับผู้ชมหรือผู้ฟังให้เกิดความเพลิดเพลินและไม่เกรียจจนเกินไป และมีความเห็นว่าผู้ดำเนินรายการต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะความรู้ในทุกๆ ด้าน หรืออาจมีความรู้เฉพาะด้านดังนี้

1) เป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านธรรมะ ในกรณีที่เป็นพระภิกษุสงฆ์สามารถเทศนาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนตามพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

2) เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ในเรื่องของกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่นทนายความ อัยการ เป็นต้น เพราะผู้สูงอายุในเขตจังหวัดแพร่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย จึงอยากได้ผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านมาดำเนินรายการเพื่อช่วยคลายความสงสัยหรือปัญหาต่างได้ เช่น เรื่องกฎหมายมรดกเพราะ มีผู้สูงอายุหลายคน ถูกลูกหลานหลอกให้เซ็น โอนที่ดิน และอื่นๆ

3) เป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องของสุขภาพ ทั้งทางสุขภาพร่างกาย และจิตใจ อาจเป็นแพทย์ที่มีความรู้เฉพาะด้านต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาและการป้องกันตนเอง จากโรคร้ายต่างๆ ของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี

4.2.3.5 รูปแบบการจัดรายการผู้สูงอายุ ควรมีลักษณะอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุเห็นว่า รูปแบบรายการเป็นแบบใดก็ได้ แต่ขอให้เป็นการที่ให้คุณประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และบุคคลในครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการรายการที่เชื่อมโยงกับครอบครัว เช่น รายการครอบครัวเป็นสุข รายการสารคดี สารระนำรู้ ดูได้ทุกวัย รายการครอบครัวหรรษา เพราะฟังและดูสบาย ไม่เครียด รายการวาไรตี้ รายการธรรมะสอนใจ ละครที่สนุกสนาน สามารถดูได้ทั้งครอบครัว รายการที่น่าแต่ครอบครัวมาร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน รายการสารระนำรู้ป็นข่าว และเพลง

“รูปแบบของรายการเพื่อผู้สูงอายุ ควรมีความหลากหลาย เช่น รายการสารระนำรู้ต่างๆ ได้ข้อคิดที่น่าไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นรายการเพลงที่แทรกเนื้อหาสาระนำรู้ เป็นสารคดี

ข่าว ควรมีเคล็ดลับในการดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย สนุกสนาน ตลก จะได้ไม่เครียด มีการสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ละครที่สอคแทรกธรรมะ” (ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอเด่นชัย, เสวนากลุ่ม)

4.2.4 สื่อที่เหมาะสมผู้สูงอายุต้องสามารถใช้ประโยชน์ได้ และควรมีบทบาทต่อการพัฒนา ผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ทั้งด้านการให้กำลังใจ ให้ความรู้ ให้หลักธรรม ให้แนวปฏิบัติกรดำเนินชีวิต และอื่นๆ

ข้อมูลจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า ผู้สูงอายุมีความเห็นว่า สื่อมีบทบาทต่อการพัฒนา ชีวิตผู้สูงอายุในหลายด้าน ในขณะที่เดียวกัน ความเห็นของบุคลากรภาครัฐ และเอกชนที่ทำงาน เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุก็มีความเห็นว่า สื่อมีความจำเป็นและต้องอาศัยสื่อในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แก่ผู้สูงอายุและครอบครัว

4.2.5 ประเภทของสื่อที่เหมาะสม จากข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และสนทนา กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในกรุงเทพมหานครและแพร่ พบว่า มีความ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณ จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุฟังวิทยุมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานี วิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์เห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่อ่าน โดยเฉพาะ ส่วนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา ส่วนใหญ่รับสาร โดยการฟัง มากกว่าการอ่าน

ผลการวิจัยพบว่า ด้านสื่อบุคคลมีความเหมาะสมต่อผู้สูงอายุอย่างมาก ในจังหวัดแพร่สรุป ความเห็นว่า ประธานชุมชน และอสม.เป็นสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารกับผู้สูงอายุมากที่สุด โดยมีคุณสมบัติดังนี้คือ

1) มีการสื่อสารที่เป็นกันเอง อย่างจริงใจ พุดจาสื่อสารเข้าใจง่าย รวมทั้งการพูดคุยที่ อบอุ่น

2) มีบุคลิกภาพที่อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตัว

3) ดูแลผลประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นอย่างดีโดยการดำเนินเรื่อง ติดตามอย่างใกล้ชิด

4) มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เพราะเป็นบุคคลในพื้นที่

5) การกระจายข่าวสารข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา

6) ใช้การสื่อสารแบบ two-way communication คือสื่อสารการโดยตรง เปิดโอกาส ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

7) ผู้นำชุมชน ที่มีความอ่อนน้อม สุภาพ น่าเชื่อถือ มีความยุติธรรม มีสัมมาคารวะ พบปะง่าย พระสงฆ์

4.2.6 ภาษาที่รายการสื่อที่เหมาะสมใช้ ควรมีภาษาที่สอดคล้องกับผู้รับสาร เช่น ผู้สูงอายุ แพร่ต้องการใช้ภาษาถิ่นคำเมือง ในการสื่อสาร และมีความเห็นว่า “สื่อควรใช้ภาษาถิ่นจะทำให้

ผู้สูงอายุเข้าใจได้ง่าย และยังมีผลต่อการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังความเห็นของผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่” (ตัวแทนผู้สูงอายุแพร่, สันทนาการกลุ่ม)

รวมทั้งความเห็นของตัวแทนเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแพร่ ที่ว่า “เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ ทำให้สามารถสื่อสารภาษาเหนือกับผู้สูงอายุได้ ถ้าเป็นคนต่างถิ่น จะทำงานลำบาก เพราะผู้สูงอายุพูดภาษาเหนือ ไม่พูดภาษากลาง”

4.2.7 สื่อที่เหมาะสมควรสร้างความสมดุลในการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ
ตัวแทนบริหารภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นว่า

ควรมีการจัดการอบรม การประชาสัมพันธ์ ด้านงานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและของภาครัฐ และควรมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ควรมีการเรียนการสอนเพื่อให้มีนักสื่อสารมวลชนที่มีความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ในส่วนกรมประชาสัมพันธ์ เนื่องจากเปิดรับคนที่สำเร็จการศึกษาที่มีความหลากหลาย แต่ก็ยังขาดสายความรู้ด้านสุขภาพ หากมีคนที่สำเร็จการศึกษาโดยตรงด้านสื่อและสุขภาพจะทำให้ทำงานได้ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน (รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์)

กรณีตัวอย่างรายการที่เหมาะสม ในความเห็นของผู้สูงอายุในงานวิจัย

- 1) ละครสั้นกรรมลิขิต เพราะสอนให้คนเรารู้จักการทำความดี กรรมดีกรรมชั่ว
- 2) รายการเรื่องเล่าเช้านี้ เพราะเป็นรายการข่าวที่น่านูรู้ ทันเหตุการณ์
- 3) นาฬิกาเงิน เพราะจะได้รับรู้ถึงภัยใกล้ตัว และรู้จักวิธีป้องกัน
- 4) รายการคนดีของสังคม
- 5) รายการพ่ออยู่สอนหลาน (วิทยุชุมชน)
- 6) รายการธรรมะส่องใจ เพราะได้รับรู้ถึงการทำความดี ความชั่วของแต่ละบุคคล เพื่อที่ทุกคนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในสิ่งดีๆ ได้
- 7) รายการคนค้นข่าว เป็นรายการที่ได้รับข่าวสารทันต่อเหตุการณ์
- 8) รายการข่าวสามมิติ ได้รับรู้เจาะลึก

4.2.9 สื่อในปัจจุบันมีความจำเป็นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมากน้อยเพียงใด

ตัวแทนผู้สูงอายุมีความเห็นว่า สื่อมีความจำเป็นมากเพราะจะสามารถส่งเสริมผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความทันต่อเหตุการณ์ เพราะสื่อช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึง มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติตัวถูกต้องในการดูแลสุขภาพ

4.2.10 คุณภาพด้านการผลิตที่เหมาะสม ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ควรมีความน่าสนใจมากที่สุด เพราะมีสิ่งใหม่ๆ มาให้รับฟังอยู่เสมอ
- 2) มีการแข่งขันของแต่ละองค์กรสื่อ ทำให้สื่อมีคุณภาพดี เพราะส่วนใหญ่จะเป็นรายการเกมส์โชว์ หรือวาไรตี้สำหรับวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่
- 3) ลดการเน้นการโฆษณาเพื่อรายได้ภาคเอกชนมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงผู้บริโภค

4.2.11 การบริหารจัดการสื่อที่เหมาะสม

ส่วนใหญ่เห็นว่า การบริหารจัดการสื่อมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง การบริหารจัดการจะไม่เน้นถึงผู้บริโภคจะเน้นในเรื่องของธุรกิจมากกว่า ช่วงเวลาควรต้องเหมาะสมกับผู้สูงอายุ สื่อใช้ภาษาที่ไม่เป็นสากลมากเกินไป ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจ บางสื่อมีการพัฒนาจากการใช้วิธีเดิมๆ สื่อแต่ละสื่อควรบริหารจัดการให้มีความหลากหลาย และให้ความรู้ที่แตกต่างกัน แก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนเรื่องงบประมาณผลิตสื่อคุณภาพ

4.2.12 ประเภทของสื่อที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกับเชิงปริมาณ คือจังหวัดแพร่ วิทยุ คือสื่อที่ผู้สูงอายุต้องการมากที่สุด เพราะฟังได้ทุกเวลา รองลงมาคือ วิทยุชุมชน เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารภายในชุมชนได้ดี และโทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จึงเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย ส่วนสื่อประเภทอื่นๆ คือ สื่ออินเทอร์เน็ต ผลการสำรวจวิจัยของผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ พบว่าผู้สูงอายุถึงร้อยละ 98.0 ใช้บริการสื่ออินเทอร์เน็ตไม่เป็น เพราะไม่มีทักษะความรู้ในเรื่องของการใช้ ส่วนผู้ที่ใช้บริการอินเทอร์เน็ตมีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น โดยมีบุคคลในครอบครัวเช่น ลูกหลานเป็นผู้ช่วยในการใช้ เพื่อเข้าไปค้นหาข้อมูลในเรื่องของสุขภาพ และใช้เพื่อติดตามข่าวผ่านเว็บไซต์ www.google.com

สำหรับสื่อหนังสือพิมพ์ผู้สูงอายุในชุมชนเข้าไม่ถึง เพราะไม่ชอบอ่านหนังสือ สายตาไม่ค่อยดี (แกนนำผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัย, เวทีระดมความคิด)

ทั้งนี้ในบทที่ 3 ได้สรุปผลวิจัย ทั้งด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเชิงเปรียบเทียบและสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งในบทที่ 4 จะได้นำเสนอรายงานผลวิจัยในส่วนของผลการศึกษาเปรียบเทียบ พฤติกรรมความต้องการการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและการพัฒนาสื่อตัวอย่างต่อไป

ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมความต้องการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครจังหวัด
แพร่และแนวทางการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัด
แพร่ และแนวทางการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ เป็นการวิเคราะห์ผลที่
ได้จากการงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3 โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเชิง
ปริมาณของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 พื้นที่ และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม (Focus Group) และสนทนากลุ่มย่อย (Small Group) และเวทีเพื่อ
ระดมความคิดของตัวแทนผู้สูงอายุ ตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น และอื่นๆ เพื่อสรุปวิเคราะห์ว่า ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณเมื่อเปรียบเทียบกับ
ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ในด้านพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัด
แพร่ มีความสอดคล้องกันหรือไม่ และมีความแตกต่างกันในประเด็นใด พร้อมทั้งสรุปผลเกี่ยวกับ
แนวทางการพัฒนาสื่อโดยภาพรวมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพเพื่อประโยชน์ การพัฒนาสื่อ
สำหรับผู้สูงอายุโดยการพัฒนาสื่อตัวอย่างในงานวิจัยนี้ศึกษาโดยวิเคราะห์เอกสาร สื่อตัวอย่าง โดย
วิเคราะห์ถอดบทเรียนของเทศบาลตำบลเด่นชัยและสมาคมฯ

ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลอย่างเป็นระบบนำเสนอ คณะวิจัยจึงจัด
หมวดหมู่ การนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัด
แพร่เชิงปริมาณ

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัด
แพร่เชิงคุณภาพ

4.5 แนวทางการพัฒนาสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์

4.6 ถอดบทเรียนการพัฒนาสื่อสำหรับผู้สูงอายุ จากกรณีการผลิตสื่อตัวอย่าง สื่อวิทยุชุมชน
เทศบาลตำบลเด่นชัย จังหวัดแพร่

4.3 ในแต่ละผลการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยได้สรุปตาราง และข้อมูลวิเคราะห์เชิงเนื้อหาใน
รายละเอียด ดังนี้

วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่
เชิงปริมาณ โดยผลที่ได้แสดงเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.49-4.56)

ตารางที่ 4.49 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ (กรุงเทพฯ-แพร่)
จำแนกตามการรับสื่อของผู้สูงอายุ

การรับสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
วิทยุ	26	13.0	75	37.0
วิทยุชุมชน	3	1.5	58	29.0
โทรทัศน์	153	76.5	53	26.5
หนังสือพิมพ์	17	8.5	9	4.5
อื่นๆ	1	.5	5	2.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.49 ผลวิเคราะห์ด้านพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุจำแนกตามประเภทของสื่อ พบว่า มีความแตกต่างกันทั้ง 3 อันดับ คือ กรุงเทพฯ อันดับหนึ่งคือ สื่อโทรทัศน์ ร้อยละ 76.5 สื่อวิทยุ ร้อยละ 13.0 สื่อหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 8.5 ส่วนจังหวัดแพร่ อันดับหนึ่งคือ วิทยุ ร้อยละ 37.0 อันดับสองคือ วิทยุชุมชน ร้อยละ 29.0 อันดับสามคือ โทรทัศน์ ร้อยละ 26.5

ตารางที่ 4.50 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามรายการวิทยุที่ชอบ

รายการวิทยุที่ชอบ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ละคร	6	3.0	26	13.0
เกมโชว์	-	-	2	1.0
ข่าว	104	52.0	126	63.0
สารคดี	2	1.0	13	6.5
วาไรตี้	1	.5	2	1.0
ธรรมะ	38	19.0	31	15.5
ไม่ได้ฟังวิทยุ	49	24.5	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.50 ผลวิเคราะห์พฤติกรรมการรับฟังรายการวิทยุของผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ รายการข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 52.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 63.0) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือ ไม่ได้ฟังวิทยุ ร้อยละ 24.5 และฟังรายการธรรมะ ร้อยละ 19.0 ส่วนจังหวัดแพร่รองลงมาคือ รายการธรรมะ ร้อยละ 15.5 และรายการละคร ร้อยละ 13.0

ตารางที่ 4.51 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามรายการวิทยุชุมชนที่ชอบ

รายการวิทยุชุมชนที่ชอบ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ละคร	3	1.5	19	9.5
เกมโชว์	-	-	4	2.0
ข่าว	83	41.5	120	60.0
สารคดี	-	-	7	3.5
วาไรตี้	1	.5	5	2.5
ธรรมะ	32	16.0	45	22.5
ไม่ได้ฟังวิทยุชุมชน	81	40.5	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

ตารางที่ 4.51 ผลการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนที่ผู้สูงอายุชอบพบว่า มีความเหมือนกันในอันดับแรก คือรายการ ข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 41.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 60.0) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือ ไม่ได้ฟังวิทยุชุมชน ร้อยละ 40.5 และรายการธรรมะ ร้อยละ 16.0 ส่วนจังหวัดแพร่รองลงมาคือรายการธรรมะ ร้อยละ 22.5 และละคร ร้อยละ 9.5

ตารางที่ 4.52 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามรายการโทรทัศน์ที่ชอบ

รายการโทรทัศน์ที่ชอบ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ละคร	51	25.5	46	23.0
เกมโชว์	3	1.5	8	4.0
ข่าว	106	53.0	110	55.0
สารคดี	13	6.5	5	2.5
วาไรตี้	1	.5	2	1.0
ธรรมะ	22	11.0	29	14.5
ไม่ได้รับสื่อนี้	4	2.0	-	-
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.52 ผลการวิเคราะห์รายการโทรทัศน์ที่ผู้สูงอายุชอบพบว่า ทั้ง 2 จังหวัด มีความเหมือนกันคือ รายการข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 53.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 55.0) รองลงมาคือ ละคร (กรุงเทพฯ ร้อยละ 25.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 23.0) และรายการธรรมะ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 11.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 14.5)

ตารางที่ 4.53 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามสื่อสิ่งพิมพ์ที่ชอบ

สื่อสิ่งพิมพ์ที่ชอบ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หนังสือพิมพ์	102	51.0	159	79.0
นิตยสาร	1	.5	8	4.0
พ็อคเก็ตบุ๊ก	1	.5	6	3.0
สารคดี	10	5.0	-	-
ไม่ได้อ่านสิ่งพิมพ์	86	43.0	-	-
อื่นๆ	-	-	27	13.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.53 ผลการวิเคราะห์สื่อสิ่งพิมพ์ที่ชอบมีความเหมือนกันในอันดับหนึ่ง คือ สื่อหนังสือพิมพ์ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 51.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.0) รองลงมาของกรุงเทพฯ คือ ไม่ได้อ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 43.0 และสารคดี ร้อยละ 5.0 ส่วนรองลงมาของจังหวัดแพร่คือ สิ่งพิมพ์อื่นๆ ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 13.5 และนิตยสาร ร้อยละ 4.0

ตารางที่ 4.54 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม ความเพียงพอของสื่อสำหรับผู้สูงอายุ

ความเพียงพอของสื่อ	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพียงพอ	131	65.5	99	49.5
ไม่เพียงพอ	69	34.5	101	50.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.54 ผลการวิเคราะห์ความเห็นต่อความเพียงพอของสื่อสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า มีความแตกต่างกันใน 2 จังหวัดคือ กรุงเทพฯ เห็นว่า เพียงพอ ร้อยละ 65.5 ส่วนจังหวัดแพร่เห็นว่า ไม่เพียงพอร้อยละ 50.5

ตารางที่ 4.55 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตาม รายการที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้น

รายการที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้น	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ละคร	29	14.5	42	21.0
เกมโชว์	7	3.5	5	2.5
ข่าว	78	39.0	66	33.0
สารคดี	13	6.5	16	8.0
วาไรตี้	3	1.5	2	1.0
ธรรมะ	70	35.0	69	34.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.55 ผลวิเคราะห์รายการที่ผู้สูงอายุต้องการให้มีเพิ่มขึ้นพบว่า มีความแตกต่างกัน คือ ผู้สูงอายุในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่อยากให้มี รายการข่าว ร้อยละ 39.0 รองลงมาคือ รายการธรรมะ ร้อยละ 35.0 และละคร ร้อยละ 14.5 ส่วนในจังหวัดแพร่อันดับที่หนึ่งคือ รายการธรรมะ ร้อยละ 34.5 รองลงมาคือ รายการข่าว ร้อยละ 33.0 และละคร ร้อยละ 21.0

ตารางที่ 4.56 เปรียบเทียบจำนวนความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (กรุงเทพฯ-แพร่) จำแนกตามเนื้อหาในสื่อที่ผู้สูงอายุเข้าถึง

เนื้อหาในสื่อที่ผู้สูงอายุเข้าถึง	กรุงเทพฯ		แพร่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านกายภาพ	37	18.5	42	21.0
ด้านเศรษฐกิจ	32	16.0	7	3.5
ด้านวัฒนธรรม-สังคม	131	65.5	151	75.5
รวม	200	100.0	200	100.0

จากตารางที่ 4.56 ผลการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาในสื่อที่ผู้สูงอายุเข้าถึง พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นเหมือนกัน โดยมีความเห็นว่าเป็น ด้านวัฒนธรรม-สังคม (กรุงเทพฯ ร้อยละ 65.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.5) รองลงมาคือ ด้านกายภาพ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 18.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 21.0) และด้านเศรษฐกิจ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 16.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 3.5)

วิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ โดยใช้ตารางเปรียบเทียบด้านความต้องการ (เวลา เนื้อหา ประเภทของสื่อ การตอบสนองของสื่อ)

ตารางที่ 4.57 สรุปผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่เชิงปริมาณ

พฤติกรรมการรับสื่อ	กรุงเทพฯ	แพร่	การเปรียบเทียบ
1. การรับสื่อของผู้สูงอายุ	โทรทัศน์	วิทยุชุมชน	แตกต่างกัน
2. รายการวิทยุที่ชอบ	ข่าว	ข่าว	เหมือนกัน
3. รายการวิทยุชุมชนที่ชอบ	ข่าว	ข่าว	เหมือนกัน
4. รายการโทรทัศน์ที่ชอบ	ข่าว	ข่าว	เหมือนกัน

พฤติกรรมมารับสื่อ	กรุงเทพฯ	แพร่	การเปรียบเทียบ
6. ความเพียงพอของสื่อเพื่อผู้สูงอายุ	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	แตกต่างกัน
7. รายการที่ต้องการให้มีเพิ่มขึ้น	ข่าว	ธรรมะ	แตกต่างกัน
8. เนื้อหาในสื่อที่ผู้สูงอายุเข้าถึง	ด้านวัฒนธรรม-สังคม	ด้านวัฒนธรรม-สังคม	เหมือนกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ โดยเปรียบเทียบทั้งความต้องการด้านเวลา เนื้อหา ประเภทของสื่อ การตอบสนองของสื่อ สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการสรุปความเหมือนหรือแตกต่างกันของ 2 จังหวัด เปรียบเทียบโดยจัดลำดับตามจำนวนร้อยละที่มากที่สุด และรองลงมา หากทั้ง 2 จังหวัดเหมือนกัน สรุปว่าเหมือนกัน แต่หากการจัดลำดับร้อยละมีความแตกต่างกัน สรุปว่าแตกต่างกัน เช่น ประเภทของการรับสื่อของผู้สูงอายุกรุงเทพฯ ชอบสื่อโทรทัศน์เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนจังหวัดแพร่ชอบสื่อวิทยุชุมชนเป็นอันดับหนึ่ง สรุปว่าแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.58 วิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

ความต้องการรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และ โทรทัศน์	ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร	ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่
ด้านเนื้อหา	1. เนื้อหาด้านสุขภาพ การดูแลรักษาสุขภาพของตัวผู้สูงอายุ และบุคคลในครอบครัวในกรณีที่ผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ โดยผู้เชี่ยวชาญ หรือมีการสอนเต้นแอโรบิก ทำกายบริหารต่างๆ ออกผ่านรายการโทรทัศน์ เพื่อผู้สูงอายุจะได้ออกกำลังกายภายในบ้านได้เอง	1. ให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

	<p>2. เนื้อหาด้านธรรมะ ให้ความรู้ความเข้าใจถึงหลักธรรม การพัฒนาสมาธิ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกจิตใจสงบ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้หลักธรรมศาสนาในการดำเนินชีวิต รู้จักปล่อยวาง</p> <p>3. ข่าวเพื่อให้ทันเหตุการณ์</p> <p>4. อธิบายด้านสิทธิของผู้สูงอายุ โดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ</p> <p>5. เนื้อหาด้านอาชีพ</p> <p>6. เนื้อหาด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ปัญหาสุขภาพจิต</p> <p>7. เนื้อหาแนวทางการดำเนินชีวิต โดยมีผู้ที่ประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เป็นผู้ให้คำแนะนำ</p>	<p>2. เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>3. เนื้อหาด้านการเกษตรกรรม</p> <p>4. เนื้อหาด้านอาชีพอื่นๆ</p> <p>5. ให้ความรู้เรื่องหลักธรรมตามหลักศาสนาของแต่ละศาสนา</p> <p>6. เนื้อหาเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมือง</p> <p>7. เนื้อหาเกี่ยวกับสารคดีสัตว์โลก</p>
ด้านเวลา	<p>1. เช้า-เย็น</p> <p>2. เช้ามีด</p> <p>3. หัวค่ำ</p>	<p>1. เช้า</p> <p>2. หัวค่ำ</p> <p>3. เช้ามีด</p>
ด้านรูปแบบการจัดรายการ	<p>1. รูปแบบการพูดหรือบรรยายให้ความรู้</p> <p>2. รูปแบบการสัมภาษณ์บุคคล</p> <p>3. รูปแบบละครที่ให้แง่คิดสะท้อนสังคม</p> <p>4. รูปแบบสารคดี</p> <p>5. รูปแบบวาไรตี้</p> <p>6. รูปแบบเกมส์โชว์</p>	<p>1. รูปแบบการพูดหรือบรรยายให้ความรู้</p> <p>2. รูปแบบการสัมภาษณ์บุคคล</p> <p>3. รูปแบบรายการสารคดี</p> <p>4. ุปรายการเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ (สำหรับวิทยุชุมชน)</p>

ด้านช่องทางการสื่อสาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. โทรทัศน์ 2. วิทยุ 3. หนังสือพิมพ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยุ 2. วิทยุชุมชน 3. โทรทัศน์
ด้านการเข้าถึงสื่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้การแนะนำ จัดอบรม โดยบุคลากร เพิ่มความรู้ในการใช้สื่อให้กับผู้สูงอายุ 2. จัดทำห้องสมุดเพื่อประชาชน เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือประชาชนทั่วไป รับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม และควรมีบุคลากรที่มีความรู้เป็นผู้แนะนำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้การแนะนำจัดอบรม โดยบุคลากร เพื่อเพิ่มความรู้ในการใช้สื่อให้กับผู้สูงอายุ
ด้านคุณลักษณะของผู้จัดรายการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านบุคลิกภาพ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ในกรณีผู้ชาย ต้องเป็นคนที่ มีบุคลิกภาพที่ดี ภูมิฐาน และในกรณีผู้จัดรายการเป็นผู้หญิงต้องมีบุคลิกภาพที่เรียบร้อย ดูดี แต่งกายสุภาพ 1.2 มีความเชื่อมั่นในตนเอง 1.3 มีความน่าเชื่อถือ เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไป 1.4 มีอารมณ์ขัน 2. ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การดำเนินรายการต้องไม่น่าเบื่อ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านบุคลิกภาพ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 อายุควรอยู่ในช่วงวัยกลางคน ไม่จำกัดว่าเพศชายหรือเพศหญิง 1.2 เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากประชาชนทั่วไป 1.3 เป็นคน อารมณ์ดี ไม่เข้มขรึมจนเกินไป 1.4 มีความสุภาพเรียบร้อย แต่งกายมิดชิด 2. ด้านทักษะการสื่อสาร การใช้ภาษา <ol style="list-style-type: none"> 2.1 เป็นคนที่พูดจาจะฉานใช้ภาษาไทยชัดเจน ไม่พูดไทยคำฝรั่งคำ เพราะผู้สูงอายุไม่ค่อยเข้าใจความหมาย

	<p>2.2 คอยสร้างความบันเทิงและรอยยิ้มให้กับผู้สูงอายุ ไม่เครียดจนเกินไป</p> <p>2.3 พุดเก่ง มีน้ำเสียงไพเราะ พุดจาฉะฉาน</p> <p>2.4 สามารถสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ไม่ใช่ศัพท์ที่เป็นภาษาอังกฤษหรือเป็นทางการมากเกินไป</p> <p>2.5 ไม่พุดจาตุถุก ประชาชน</p> <p>2.6 ถ้าเป็นนักข่าวต้องมีความเป็นกลางไม่มีอคติกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง</p> <p>3. ด้านทักษะความรู้</p> <p>3.1 ต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ในทุกๆด้าน เกี่ยวกับผู้สูงอายุ</p> <p>3.2 มีความรู้เจาะจงเฉพาะด้านดังนี้</p> <p>3.2.1 เป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยตรง</p> <p>3.2.2 เป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านธรรมะโดยตรง เช่นพระมหาวุฒิชัย วชิระเมธี</p>	<p>2.2 ในกรณีผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดแพร่ ควรใช้ภาษาพื้นเมืองในการสื่อสาร เพื่ออนุรักษ์ภาษาพื้นเมืองไว้ให้ดำรงอยู่กับประเทศไทย</p> <p>2.3 การดำเนินรายการต้องไม่น่าเบื่อ มีการพูดคุยหยอกล้อกับผู้ชมหรือผู้ฟังให้เกิดความเพลิดเพลินและไม่เครียดจนเกินไป</p> <p>3. ด้านทักษะความรู้</p> <p>3.1 ต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ในทุกๆด้าน</p> <p>3.2 มีความรู้เจาะจงเฉพาะด้านดังนี้</p> <p>3.2.1 เป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านธรรมะ ในกรณีที่เป็นพระภิกษุสงฆ์สามารถเทศนาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนตามพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี</p> <p>3.2.2 เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ในเรื่องของกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น ทนายความ อัยการ เป็นต้น เพราะผู้สูงอายุในเขตจังหวัดแพร่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย จึงอยากได้ผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านมาดำเนินรายการเพื่อช่วยคลายความสงสัย</p>
--	---	--

		<p>หรือปัญหาหลงได้ เช่น เรื่องกฎหมาย มรดกเพราะ มีผู้สูงอายุหลายคน ถูก ลูกหลานหลอกให้เซ็น โอนที่ดิน และอื่นๆ</p> <p>3.2.3 เป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องของสุขภาพทั้งทางสุขภาพร่างกายและจิตใจ อาจเป็นแพทย์ที่มีความรู้เฉพาะด้านต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการรักษา และการป้องกันตนเองจากโรคร้ายต่างๆ ของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี</p>
--	--	--

4.4 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพใน วิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการใช้สื่อผู้สูงอายุในพื้นที่ 2 จังหวัดในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

4.4.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการการใช้สื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ 2 จังหวัดในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสรุปภาพรวมเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับสื่อ และความต้องการสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของทั้ง 2 จังหวัด พบว่า มีความต้องการใช้สื่อต่างๆ เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงบางส่วนที่แตกต่างกัน คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ จะให้ความสำคัญเนื้อหาในเรื่องของกฎหมายและการเกษตร รองลงมาเป็นรายการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากประชาชนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งแตกต่างกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรกรรม จึงทำให้ประชาชนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ไม่ได้มีความสนใจในเรื่องของเกษตรกรรมเท่ากับจังหวัดแพร่

ทั้งนี้งานวิจัยพบว่า ความเห็นดังกล่าว มีความสอดคล้องกันทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเนื้อหาของสื่อ

ดังความเห็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มจังหวัดแพร่ที่ว่า “ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ต้องการสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ในด้านธรรมะ สุขภาพ ความรู้เรื่องกฎหมาย” และสอดคล้องกับความเห็นของ ประชาสัมพันธ์ จังหวัดแพร่ในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จังหวัดแพร่ที่รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ว่า

ด้านเนื้อหาของสื่อและรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการโทรทัศน์ ควรจัดอบรมให้สื่อมวลชน และสนับสนุนให้เพิ่มเนื้อหา ในประเด็นเกี่ยวกับ ทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข หาพระเก่งๆ มาเทศน์ กระตุ้นให้สื่อเข้าใจว่าตนเองมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุไม่ถูกทอดทิ้ง ให้สามารถครองตนและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และส่งเสริมความรู้ในเนื้อหาด้านกฎหมาย โดยควรให้ความรู้ด้านสัญญาการเซ็นค้ำประกัน การรับภาระหนี้ ซึ่งควรเสนอเป็นบทความกฎหมายที่เข้าใจง่าย สื่อสารผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ อาจเป็นความเห็นจากสภานายความ เป็นกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย นอกจากนี้ควรต้องมีเนื้อหาที่กระตุ้นให้ระวังคนแปลกหน้า ป้องกันไม่ให้มิฉฉิมพมาหลอกลวง ให้มีความเท่าทันไม่ถูกหลอก เช่นกรณี หลอกว่าถูกรางวัลสลากกินแบ่ง เป็นต้น (ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเห็นของตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลเด่นชัยที่ว่า

...สื่อด้านธรรมะ สถานีวิทยุควรเพิ่มเนื้อหาด้านพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาสุขภาพใจ และจิตวิญญาณให้แก่ผู้สูงอายุ รายการที่ได้รับความนิยมได้แก่ FM.89.25 ของวัดป่าศรีถาวร ดอยเขาน้อย ซึ่งมีเกจิอาจารย์มาจัดรายการ (รองประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัย, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากความเห็นของการเสวนากลุ่มผู้สูงอายุเกี่ยวกับเนื้อหาสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ที่ต้องการของผู้สูงอายุ คือ

ต้องการให้ผู้ผลิตจัดทำรายการเกี่ยวกับความรักความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลานในครอบครัว ความเอื้ออาทรความยั่งยืนของชุมชน วิถีชีวิตชาวบ้าน แนวคิดแบบเพียงพอ อย่าทำลายธรรมชาติ ส่งเสริมการออกกำลังกาย อาหาร การดูแลตนเอง การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย การส่งเสริมธรรมะเพื่อให้จากไปอย่างสงบ การส่งเสริมให้ลูกหลานกลับบ้านไปดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนี้ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการประชาสัมพันธ์ด้านสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ผู้สูงอายุได้รับจากรัฐ เช่น ค่า

โดยสารถยนต์ การเข้าชมสถานที่ต่างๆของรัฐโดยไม่เสียค่าเข้าชม ช่องทางพิเศษของโรงพยาบาล” (แกนนำผู้สูงอายุตำบลห้วยไร่, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ความเห็นที่ได้มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกของประชาสัมพันธจังหวัดแพร่ ซึ่งมีความเห็นในฐานะของตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า “ในด้านเนื้อหาของสื่อต้องการให้สร้างความตระหนักให้ครอบครัวและสังคมเห็นคุณค่าแก่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เช่น ให้คนรุ่นใหม่มีมารยาทให้เกียรติและเคารพผู้สูงอายุ”(ประชาสัมพันธจังหวัดแพร่, สัมภาษณ์)

เนื้อหาควรจัดอบรมและเพิ่มเนื้อหา ทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข หาพระเก่งๆ มาเทศน์ กระตุ้นให้สื่อเข้าใจว่าตนเองมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุไม่ถูกทอดทิ้ง สามารถครองตนและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เนื้อหาด้านกฎหมาย ควรให้ความรู้ด้านสัญญาการเซ็นค้ำประกัน การรับภาระหนี้ ควรเป็นบทความกฎหมายที่เข้าใจง่าย สื่อสารผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ ความเห็นจากสภานายความซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย นอกจากนี้ต้องมีเนื้อหาที่กระตุ้นให้ระวังคนแปลกหน้า มีอาชีพไม่ให้มาหลอกลวง และให้มีความเท่าทัน ไม่ถูกหลอก เช่นกรณี ล็อตเตอรี่

นอกจากนี้ในงานวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุทั้ง 2 จังหวัดมีความต้องการในรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์

ควรมีเนื้อหาในรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับกลุ่มผู้ที่อยู่ในช่วงก่อนการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุคือช่วงอายุ 40-60 ปี โดยแกนนำผู้สูงอายุจังหวัดแพร่เห็นว่า “ควรสื่อสารให้เกิดความตระหนัก และเริ่มออมเงินเพื่อเตรียมค่าใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย การออกกำลังกาย ดูแลด้านอาหารการกินเพื่อป้องกันโรค และให้ความรู้ด้านโรคต่างๆ เพื่อป้องกันโรคอย่างถูกวิธี หรือรักษาแต่เบื้องต้นได้ทัน ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่มีบางส่วนที่ดื่มสุราเปล่าๆ ไม่ผสมและเป็นโรคซึมเศร้า เพราะต้องเลี้ยงหลานเกิดภาวะเครียด” (แกนนำผู้สูงอายุ และตัวแทนสื่อระดับจังหวัดแพร่, สันทนาการกลุ่ม)

ทั้งนี้ความเห็นดังกล่าว มีความสอดคล้องกับความเห็นของแพทย์ด้านอายุรกรรมประสาทที่ดูแลรักษาผู้สูงอายุประจำโรงพยาบาลรัฐและเอกชนหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร ที่ให้ความเห็นต่อ รายการสื่อด้านสุขภาพทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาของรายการไปในแนวทางเดียวกัน คือ

เนื้อหาและความเหมาะสมของรูปแบบของการจัดรายการที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านสุขภาพ ในปัจจุบันยังเป็นรูปแบบเดิมๆ คือการนั่งถามตอบ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจยาก ส่งผลให้เวลาที่มีการให้ข้อมูลจากแพทย์ ผู้สูงอายุจะรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นโรคนั้นๆ การสื่อสารเกี่ยวกับอาการของโรคจะมีปัญหา เพราะห่มไม่สามารถอธิบายออกสื่อได้ทั้งหมด ขอยกตัวอย่างรายการจากประเทศญี่ปุ่น รูปแบบรายการเป็นละคร มีนักแสดงเป็นตัวเล่าเรื่องแสดงออกของอาการได้อย่างตรงจุด เข้าใจง่าย และแพทย์จะเป็นผู้มาขยายความเกี่ยวกับโรคที่เป็น ประเทศไทยควรจะมีรายการแบบนี้ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวี สัปดาห์ละ 1 ตอน เวลา 1 ปี ก็ทำได้ 52 เรื่อง ใช้งบลงทุนในการผลิตต่ำ ง่ายต่อการเข้าใจในเรื่องโรคต่างๆ นอกจากนี้สื่อควรเสนอแนวคิดแบบพอดีแก่ผู้สูงอายุและประชาชน เช่น การทานอาหารนั้นทานได้หมด แต่ควรทานอย่างพอดี การออกกำลังกาย ก็ควรออกบ้างแต่พอดี การทำงานควรทำอย่างพอดี ดูแลตัวเองและคนรอบข้างบ้าง และด้านเศรษฐกิจ การใช้จ่ายเงินควรใช้จ่ายอย่างพอดี ตามแนวพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัว คือเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมดนี้เราจะรู้ได้อย่างไรว่าพอดี นั่นคือการที่เราทำอะไรแล้วเป็นสุข (เอกพจน์ นิมสกุศลรัตน์, สัมภาษณ์)

สำหรับเนื้อหาของสื่อในประเด็นนี้มีความเห็นของประธานชมรมผู้สูงอายุ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่, เยาวีระดมสมองร่วมของ ซึ่งเป็นตัวแทนแกนนำของผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย เข้าร่วมการจัดเวทีระดมความคิดเห็นที่สำนักงานเทศบาลตำบลเด่นชัย ได้ให้ความเห็นว่า “สำหรับความต้องการการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ข้อมูลเชิงคุณภาพมีข้อเสนอ ให้เน้นเนื้อหาให้มีความกตัญญู ไม่ทอดทิ้งผู้สูงอายุ” ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเด่นชัย ซึ่งได้รับความอบอุ่นและดูแลจากลูกหลานในระดับดี สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครมีความต้องการเน้นไปที่เนื้อหาของสื่อที่ต้องการให้เนื้อหาของสื่อสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้ผู้สูงอายุ เช่น “ไม่ต้องการให้ละครย้ำความขัดแย้งระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้” ซึ่งทำให้สังคมมองว่าผู้สูงอายุที่เป็นแม่สามี มีความโลภ และเป็นคนใจร้าย ควรเน้นเนื้อหาในการแนะนำแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวมากกว่าการเสนอเพียงความขัดแย้ง (ตัวแทนครอบครัวผู้สูงอายุ จังหวัดแพร่, สันทนา กลุ่ม)

นอกจากนี้ตัวแทนผู้นำชุมชนในกรุงเทพมหานครยังมีความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของรายการว่า “รายการสื่อโทรทัศน์ ควรลดเนื้อหาโครงเรื่องในละครที่ให้ลูกหลานวางยาพิษผู้สูงอายุที่ป่วยอยู่ โครงเรื่องเช่นนี้มักมีอย่างต่อเนื่อง จะเป็นการตอกย้ำความคิด และเกิดพฤติกรรมเลียนแบบได้ ทำให้

ผู้สูงอายุเกิดความหวาดระแวง ไม่มีความสุข มีผลต่อสุขภาพจิตได้”(ประธานชมรมผู้สูงอายุชุมชน รุ่งเจริญ, สันทนาการกลุ่มย่อย)

สำหรับความเห็นของเจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 6 เขตจตุจักรที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ให้ความเห็นต่อความต้องการเนื้อหาสื่อของผู้สูงอายุว่า “ผู้สูงอายุต้องการการสื่อสารถึงสิทธิและแจ้งกำหนดการของการได้รับสิทธิของตน เช่น เบี้ยยังชีพ สิทธิผู้พิการ และอื่นๆ โดยต้องการให้เขตจตุจักรสื่อสารผ่านทางช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน โทรศัพท ส่งเอกสาร แจ้งให้ทั่วถึงเช่นเดียวกับการส่งใบแจ้งผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้หากเขตได้รับนโยบายจากระดับบนมาให้ดำเนินการเช่นนั้นก็จะสามารถดำเนินการได้ แต่หากไม่มีระดับนโยบายก็จะดำเนินการยากสำหรับความต้องการการสื่อสารในเรื่องอื่นไม่สามารถให้ข้อมูลได้ สำหรับในด้านตัวอย่างการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุนั้น หน่วยงานสาธารณสุขจะทำงานใกล้ชิดกว่า” (ประสิทธิ์ ชูช่วย, สัมภาษณ์)

4.4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้าน ความเพียงพอของรายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ ต่อบทบาทของสื่อ วิเคราะห์ข้อมูลจากการ ระดมสมอง และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ณ ห้องประชุมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้เข้าร่วมคือ แกนนำผู้สูงอายุระดับจังหวัดทุกสาขาอาชีพ ได้แก่ รองประธานนายกสภาวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ ประธานชมรมคลังสมองจังหวัดแพร่ กรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดแพร่ ข้าราชการบำนาญ ทนายความ อาวุโส สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนและอื่นๆ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ ความเพียงพอของสื่อวิทยุ บทบาทของสื่อ และการกระจายสื่อ ดังนี้ “สื่อสำหรับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ กับความต้องการ และขนาดความสำคัญของปัญหา” (แกนนำผู้สูงอายุระดับจังหวัดแพร่, เสวนากลุ่ม)

นอกจากนี้ในเวทีระดมความคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อวิทยุชุมชนที่มีต่อการสื่อสารความรู้ด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลเด่นชัย ผู้สูงอายุได้เสนอความเห็นว่ “หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ควรใช้วิทยุชุมชน เสียงตามสาย เพื่อเข้าถึงผู้สูงอายุ .... เพราะวิทยุชุมชนมีบทบาทต่อการสื่อสารความรู้ด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องควรใช้วิทยุชุมชน เสียงตามสาย เพื่อเข้าถึงผู้สูงอายุ” (แพร่, เวทีระดมสมอง)

4.4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการบริหารจัดการสื่อและการกระจายสื่อสำหรับผู้สูงอายุ โดยแบ่งเป็นหลายระดับดังนี้

นอกจากนี้ ผู้บริหารกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐระดับนโยบาย ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ บทบาทการกระจายสื่อ ในฐานะตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ ว่า

การบริหารจัดการสื่อ ในระดับนโยบาย กรมประชาสัมพันธ์มีแผนปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนที่จะสนองนโยบายของรัฐ เริ่มตั้งแต่ปี 2552 -2554 ในรัฐบาลชุดนี้เน้นให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าถึงสื่อด้วยความเป็นธรรม และรวดเร็ว ในส่วนวิสัยทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์คือการให้ประชาชนได้รับรู้ เกิดความรู้ความเข้าใจมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยค่านิยมของกรมประชาสัมพันธ์ คือ ทำงานอย่างมืออาชีพ มีความคิดสร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกในการจัดการ โดยเน้นประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์ของชาติ และนโยบายรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพ ร่วมพัฒนาประสิทธิภาพ และคุณภาพด้านการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อสารมวลชน ขณะเดียวกันก็พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับอย่างมืออาชีพ พึงพอใจในการปฏิบัติงาน และได้แปลงแผนในการทำงานหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำให้แผนเป็นที่ยอมรับ เพิ่มช่องทางการสื่อสาร การกำหนดเนื้อหา ยุทธศาสตร์ของชาติ นโยบายสำคัญของรัฐบาล เพิ่มจำนวนผู้ฟัง การใช้ช่องทางให้เหมาะสม พัฒนาคุณภาพของบุคลากร ปรับเปลี่ยนค่านิยม ติดตามผลการดำเนินงาน เพิ่มเครือข่ายการประชาสัมพันธ์ เป็นส่วนที่ได้ดำเนินการโดยใช้กลยุทธ์หลากหลาย มีโครงการมากมายพอสมควร ในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ ที่มีจุดดีคือ กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานได้รับการยอมรับ ในขณะเดียวกันก็อยู่ในระบบราชการ ขีดจำกัดของกรมประชาสัมพันธ์คือ การรับคนเข้ามาค่อนข้างที่จะยาก ส่วนมากจะเป็นพวกพนักงานราชการที่เป็นคนหนุ่มคนสาว สำหรับนโยบายด้านผู้สูงอายุ รัฐยังไม่สั่งการเป็นนโยบายมายังกรมประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ เป็นระบบ ในระยะต่อไปควรกำหนดเป็นนโยบายและจัดสรรเวลาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ธีระพงษ์ โสดาศรี, สัมภาษณ์)

ความเห็นของผู้สูงอายุ ต่อรายการสื่อที่มีอยู่ว่า มีบทบาทต่อการพัฒนาผู้สูงอายุมากขึ้นเพียงใด ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าน้อย เพราะไม่มีการนำเสนอเกี่ยวกับผู้สูงอายุเลย รองลงมาเห็นว่ามาก เพราะทำให้ในการได้รับรู้ข่าวสารและนำมาพัฒนาชีวิต และมากที่สุด เพราะทำให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และเป็นประโยชน์

จุดอ่อนและปัญหาอุปสรรคของสื่อเดิม สรุปประมวลความเห็นเชิงคุณภาพได้ดังนี้ ผู้สูงอายุมีความเห็นต่อสื่อว่า

- 1) ในละคร ดาราแต่งตัวโป๊เกินไป ตัวร้ายร้ายเกินไป
- 2) ปัญหาการให้ความรู้และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพที่ต้องการนำความรู้ไปเผยแพร่แก่ผู้สูงอายุในต่างอำเภอบางครั้ง ไม่มีงบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางทำให้ยากที่จะกระจายความรู้หรือประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอื่นๆ ได้
- 3) ผู้สูงอายุในชุมชน ไม่มีโอกาสได้รับการเรียนรู้สร้างเสริมประสบการณ์โดยจัดทัศนศึกษา ไปยังจังหวัดอื่นๆ เพื่อเรียนรู้พัฒนาศักยภาพ
- 4) สื่อวิทยุมีมากเกินไป ทำให้สื่อเกี่ยวกับผู้สูงอายุน้อย
- 5) ไม่ค่อยมีเรื่องราวความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ
- 6) ควรเตือนแจ้งล่วงหน้าเพื่อเตรียมพร้อม
- 7) คลื่นวิทยุไม่ค่อยชัดเจน
- 8) การเผยแพร่สื่อบางช่วงเวลาไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่นรายการที่มีสาระสำคัญอยู่ในช่วงเวลาตีงมากเกินไป
- 9) บางสื่อเข้าใจยาก เป็นสากลมากเกินไป
- 10) ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารได้แก่ ความบกพร่องทางร่างกายของผู้สูงอายุ เช่นการมองเห็นและการได้ยิน รวมไปถึงขาดความเข้าใจในการสื่อสารของลูกหลาน หรือญาติ ยกตัวอย่างเช่น การที่ญาตินำข้อมูลที่ได้รับจากแพทย์ไปบอก ผู้สูงอายุจะไม่เชื่อ เพราะในสังคมไทย ผู้สูงอายุจะมองว่าคนที่เด็กกว่าไม่ควรมาสอนผู้ใหญ่

4.4.4 รูปแบบรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุควรเน้น ศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนเมืองแพร์ อาหารพื้นเมือง ตุง โคมแขวน การแต่งกาย สุนัขเรียวแบบเมืองเหนือ ไม่วังตามวัฒนธรรมต่างชาติ ละครมีเนื้อหาที่ไม่สร้างสรรค์ ฝากให้สื่อควรเน้นการที่คนรุ่นใหม่ร้องเพลงออกเสียงภาษาไทยไม่ชัดเจน มีกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกอบรม ดั่งที่ตัวแทนสมาคมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ซึ่งเป็นอดีตอาจารย์ได้ให้ความเห็นว่า การผลิตสื่อควรจัดทำเป็นหนังสือ ออกรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ 5-10 นาที เพื่อให้เห็นคุณค่า บทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทร สื่อสารถึงกิจกรรมร่วม ชุมชนสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุใช้กิจกรรมทางศาสนาประเพณี ประเพณีการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตพื้นบ้านให้ลูกหลานฟัง ควรจัดเวทีชาวบ้านสำหรับผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของผู้สูงอายุ ให้เป็นแบบอย่างให้คนวัยต่างๆ นำไปปฏิบัติ สื่อควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนอยู่บ้านไม่ได้ทำกิจกรรมอะไร หน่วยงานสาธารณสุขควรตรวจร่างกายผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง (ตัวแทนสมาคมศิษย์พัฒนธรรมจังหวัดแพร่, สนนทากลุ่ม)

สำหรับความเห็นของผู้สูงอายุ ต่อการพัฒนารูปแบบรายการละคร และเกมส์โชว์ที่ควรเพิ่มเติม ควรแทรกด้านธรรมะเข้าไปในละครเพิ่มขึ้น บางครั้งละครมีฉากที่ไม่เหมาะสม เช่น มีบทให้ผู้สูงอายุว่าก้มลงกราบเท้าเด็ก ควรมีเกี่ยวกับเรื่องตลกให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ผ่อนคลาย ควรเพิ่มเติมเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ 1 คน อยากให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการเล่นเกมส์โชว์

นอกจากนี้ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ยังให้ความเห็นว่า “รายการโทรทัศน์ ส่วนใหญ่มีกิจกรรมรดน้ำคำหัว ยังขาดการทำข่าวเชิงรุกด้านผู้สูงอายุ มีเพียงข่าวผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โคนขโมย หรือข่าวอาชญากรรมเท่านั้น ควรเพิ่มข้อมูล ควรผลิตข่าวสารและมีภาพในรูปแบบซีดี โดยส่งจากส่วนกลางมาให้ ปชส.แพร่”

นอกจากนี้ผู้สูงอายุซึ่งเป็นอดีตอาจารย์ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญจังหวัดแพร่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสื่อว่า

การผลิตสื่อควรจัดทำเป็นหนังสือ ออกรายการวิทยุหรือรายการโทรทัศน์เวลาประมาณ 5-10 นาที เพื่อให้เห็นคุณค่า บทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร สื่อสารถึงกิจกรรมร่วมชุมชนสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุใช้กิจกรรมทางศาสนาประเพณี ประเพณีการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูกหลานฟัง ควรจัดเวทีชาวบ้านสำหรับผู้สูงอายุเพื่อศักยภาพของผู้สูงอายุให้เป็นแบบอย่างให้คนวัยต่างๆ นำไปปฏิบัติ สื่อควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนอยู่บ้านไม่ได้ทำกิจกรรมอะไร หน่วยงานสาธารณสุขควรตรวจร่างกายผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ (สวท.) ได้ให้ความเห็น เกี่ยวกับสภาพการณ์ของ รายการวิทยุของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดแพร่ (สวท.) ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุว่า

เดิมให้ชุมชนมีส่วนร่วมก่อน เพราะผู้สูงอายุที่มาเป็นข้าราชการเกษียณอยู่แล้วและมีกลุ่มความรู้ต่างๆ ซึ่งมารวมตัวกัน แต่ตอนหลังได้แบ่งเป็นประเด็นเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด ว่าจะเป็นกฎหมายชาวบ้าน ซึ่งมีทนายมาให้ความรู้กฎหมายง่ายๆ ในการ

จัดสรรเวลา เดิมที่ไม่ได้ระบุว่าต้องการให้เป็นรายการผู้สูงอายุ แต่ได้มีนโยบายจัดสรรรายการให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นนโยบายส่วนกลาง คือขณะนั้นมีการตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยมีนโยบายให้ชุมชนเข้ามาในลักษณะการฝึกจัดรายการสำหรับรายการของสวท.แพร่ ผู้ดำเนินรายการที่ผู้สูงอายุชอบ คือ คุณชนิสิตา ชมสิงค์ ซึ่งจะนำเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสุขภาพ หางานเล็กๆ น้อยมานั่งคุยกัน คนสูงอายุจะชอบ จัดให้มีลักษณะการชิงรางวัล จะมีการสำรวจผลการรับฟังกันจะมีของรางวัลให้ เป็นสิ่งจูงใจ ก็จะมีกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งเขียนไปรษณียบัตรเข้ามา การประเมินเราไม่ได้เน้นการสำรวจผลที่ได้จากการรับฟัง ส่วนใหญ่จะสำรวจว่าการรับฟังได้ชัดเจนหรือไม่ รายการที่ชอบ แต่จะไม่ระบุอายุเท่าไร มีการสำรวจ 2 ส่วน ทางสถานีเราเองจะเน้นทางด้านเทคนิค คุณภาพเสียงเป็นอย่างไร อย่างเช่นจะใช้ภาษาคำเมือง ในรายการ ไหนบ้าง เพราะทางภาคเหนือ คนสูงอายุจะชอบฟังภาษาพื้นเมือง ตัวอย่างรายการที่สถานีนี้ จะมีรายการธรรมะป็นลักษณะบันเทิงเทปมา และเปิดเพลงเก่า 1 ชั่วโมง เดิมมีคนจัดรายการเป็นหัวหน้าฝ่ายรายการเพลงเก่า ผู้สูงอายุติดมาก ต่อมา ย้ายไปอยู่ที่เชียงใหม่ ระหว่างนี้เราก็เปิดเพลงเก่า แต่ไม่ได้จัดมีการพูดคุยในรายการ การเปิดเพลงเก่าเป็นเพลงที่ผู้สูงอายุฟังเป็นประจำ ลักษณะรายการของเราไม่ได้เจาะไปว่ากลุ่มนี้ๆ โดยกำหนดนโยบายจากกรมประชาสัมพันธ์ลงมา แต่จะมีลักษณะเช่น ยกตัวอย่าง โครงการที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เทิดทูนสถาบันซึ่งไม่ได้ระบุกลุ่มเป้าหมายลงมา รายการก็เลยเป็นลักษณะกว้างๆ ไม่ได้ระบุกลุ่มเป้าหมายชัดเจน (ตัวแทนเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่, สัมภาษณ์)

สำหรับกรณีตัวอย่างรายการวิทยุในจังหวัดแพร่ที่ได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ชอบรับฟังคือ สถานีวิทยุอสมท.วิทยุ FM 95 อสมท. ตี4-ตี5 เป็นรายการข่าวสารทั่วไป ส่วนสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ (สวท.แพร่) ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุใน สวท.แพร่ และวิทยุชุมชน ได้ให้ความเห็นว่า “เนื้อหาที่ควรเพิ่มเติมในสื่อหรือรายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุนั้นควรมีเรื่องกฎหมายด้วย เพราะผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ที่มีทรัพย์สินยังขาดความรู้ด้าน พินัยกรรม และการจัดการมรดก ควรจัดให้ความรู้ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจากประสบการณ์ในการจัดรายการวิทยุ มีผู้สูงอายุที่เป็นผู้ฟังหลายรายที่โทรมาสอบถามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน สำหรับตนเองได้พยายามเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนหลายคลื่นเช่น FM.102.5, FM.15.0, FM.93.5 ครั้งละ1 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 11.00-12.00 น. เฉพาะทุกวันเสาร์ อาทิตย์” (ประธานชมรมคลังสมองจังหวัดแพร่, เสวนากลุ่มย่อย)

คุณลักษณะของผู้ดำเนินรายการวิทยุ ควรจัดให้มีค่าใช้จ่ายตอบแทนบ้าง การพูดจาควรมีทักษะ และปรับให้สอดคล้องกับผู้สูงอายุ ควรใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่นมากกว่าภาษากลาง ควรนำเอาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น จ้อยขอ ชาวบ้านจะชอบตัวอย่างผู้จัดรายการที่ผู้สูงอายุชอบ คือคุณดาว บุหรีน ราษฎร์คำพรรณ คุณหนานใจ จัดสระบ่อแก้ว คุณหนานเดช FM.97 ขอบเขตในการฟังวิทยุชุมชนอยู่ในระยะเขต 10-15 กิโลเมตร

ส่วนในความเห็นที่ว่าควรแยกเป็นรายการเฉพาะหรือไม่ นั้น เห็นว่าควรแยกเป็นรายการเฉพาะเพื่อให้มีความชัดเจน เช่นผู้สูงอายุชอบฟังเพลงเก่าๆ ได้แก่ เสาวรินทร์ พกาพรรณ หรือสุเทพ วงษ์คำแหง ดังเช่นตัวอย่างรายการของ ปรีชา ทรัพย์โสภา ในช่วงเช้าเวลา05.00-06.00น. นอกจากนี้ควรมีการถามตอบปัญหาต่างๆทุกประเด็นในด้านกฎหมายและด้านจิตใจ

กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความพร้อมมีจำนวนไม่มาก ต้องปรับทัศนคติให้ผู้สูงอายุไม่ปิดกั้นตัวเอง ให้เห็นคุณค่าของตัวเองมากขึ้น

การกระจายสื่อ ในแง่สื่อบุคคลฝ่าย อสม วิทยุชุมชนได้รับความนิยมมากกว่าวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ปริมาณของสื่อเพื่อผู้สูงอายุยังมีน้อย

4.5 แนวทางในการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ สรุปวิเคราะห์ ทั้งจากผลวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้ดังนี้คือ

4.5.1 แนวทางการพัฒนาด้านเนื้อหา

4.5.1.1 ควรเพิ่มสื่อและรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการโทรทัศน์ ที่มีเนื้อหาที่สร้างสรรค์ต่อภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ เช่น ในละครควรลดบทบาทในการนำเสนอผู้สูงอายุที่โหดร้ายต่อลูกหลาน แม้สามีต้องใจร้ายกับลูกสะใภ้ รังเกียจลูกสะใภ้ยากจน กลั่นแกล้งลูก ใช้เล่ห์เพทุบาย เมื่อนำเสนอซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้สังคมเชื่อว่า พฤติกรรมจะต้องเป็นเช่นนั้น ควรนำเสนอเชิงบวก เช่น แบบอย่างการแก้ปัญหา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัวเพิ่มขึ้น (แกนนำผู้สูงอายุชุมชนกรุงเทพมหานคร, เสวนากลุ่มย่อย)

โดยความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความคิดของแกนนำผู้สูงอายุ และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องจังหวัดแพร่ในการเสวนากลุ่มที่ว่า “เนื้อหาของสื่อต้องการเนื้อหาของสื่อควรเน้นความรักของผู้สูงอายุ ความรักต่อของลูกหลานที่มีต่อผู้สูงอายุ และควรให้ครอบคลุม 1. ผู้สูงอายุที่ดูแลผู้อื่นได้ 2. ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้แต่ไม่ช่วยเหลือผู้อื่น ผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาส สื่อควรดึงผู้สูงอายุ 2 กลุ่มแรก เพื่อไปช่วยผู้สูงอายุกลุ่มที่ 3 และสื่อควรสะท้อนถึงความรักต่อผู้สูงอายุ และสร้างความรักความนับถือเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ”

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุใน 2 จังหวัดยังต้องการให้มีการพัฒนาเนื้อหาลือ โดยให้ผู้ผลิตจัดทำรายการเกี่ยวกับความรักความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลานในครอบครัว ความเอื้ออาทรความยั่งยืนของชุมชน วิถีชีวิตชาวบ้าน แนวคิดแบบเพียงพอ ไม่ทำลายธรรมชาติ ส่งเสริมการออกกำลังกาย อาหาร การดูแลตนเอง การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย การส่งเสริมธรรมะเพื่อให้จากไปอย่างสงบ การส่งเสริมให้ลูกหลานกลับบ้าน ไปดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนี้ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการประชาสัมพันธ์ด้านสิทธิประโยชน์ต่างๆที่ผู้สูงอายุได้รับจากรัฐ เช่น ค่าโดยสารยนต์ การเข้าชมสถานที่ต่างๆ ของรัฐโดยไม่เสียค่าเข้าชม ช่องทางพิเศษของโรงพยาบาล

กรณีตัวอย่างของการรวมกลุ่มอาชีพของเทศบาลตำบลเด่นชัย

ความเห็นจากการสัมภาษณ์ ประธานกลุ่ม ข้าวแตน ดังความเห็นเกี่ยวกับงบประมาณ ผลที่ได้จากการทำกลุ่มรายได้ของผู้สูงอายุ ทั้งด้านรายได้ อารมณ์ สังคมและสุขภาพ ดังนี้

กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุเคยได้รับบสนับสนุนจากเกษตรบ้าง เทศบาลบ้าง พัฒนาชุมชนบ้าง ได้มาหลายปีแล้วแต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้เลย ไม่มีเลย เพราะอะไรไม่ทราบเช่นกัน ไม่ได้ไปติดตามผล เราก็ไม่ได้ติดตาม เราไม่ได้ทำหน้าที่ขอด้วย ถ้าทำหน้าที่ไปได้ก็อาจจะช่วยเราไม่ยากยุ่ง เงินเราหมุนอยู่อย่างนี้ วันนั้นจดหมายของ มสช. มาหา ให้ย้ายไปติดต่อจะทำต่อไหม ขยายบอกไม่ทำแล้ว บอกลูกสาว ทำข้าวแตนก็ทำไปแบบนี้ รายได้พอเลี้ยงกลุ่ม พอไปได้ แต่กลุ่มที่ว่า จะหวังเอาเงินเยอะๆไม่ได้หรอก หวังเงินไม่ได้ ก็ผู้สูงอายุแค่นั้น ได้ก็มาหารแบ่งกันไป ปกติแล้วกลุ่มของเราจะทำปั้นลากับข้าวแตน อันนี้เราทำส่งอยู่แล้ว และก็มีทีมงานบวชก็จะมาสั่งที่นี้ ทางเหนือถ้าเวลางานบวช พวกของชำร่วย ชาวบ้านจะทำบุญใส่ซองทำบุญ กลุ่มของเราจะทำขนมข้าวแตน ข้าวตอกใส่ถุงเป็นชุด ทำเป็นกิจวัตรทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่า วันนี้จะออเคอร์อันไหน แต่อาชีพหลักคือ ขายข้าวแตน คนซื้อจะตั้งกิโล 2 กิโลอะไรอย่างนี้ แล้วก็สั่งบายศรีเวลามีงานบวช มีบายศรีคู่ขวัญทำขวัญนาค และสั่งทำโปรยทางที่เรทำอยู่นี้ ร้อยหนึ่งเราจะขาย 250 เพราะว่ามีเงินเราอยู่ในนั้น 100 บาท เค้าก็จะซื้อ 99, 199 อะไรอย่างนี้ และก็มีดอกไม้จันทร์งานศพ เราไม่ค่อยทำเพราะไม่ค่อยว่าง เจอกันทุกวัน ไม่ทำอย่างหนึ่งก็ทำอย่างหนึ่ง รายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว ก็จะให้แต่ละคน เหลือแล้วถ้าทำเป็นเดือน สมมติข้าวหมกถุงขายหมกก็จะแบ่งกัน ต่อคนได้คนละ 700 กว่าบาท ไม่ใช่ต่อเดือน อย่างบายศรีชุดหนึ่ง 2,200 เราหักค่าใช้จ่ายแล้วเราก็กินกันเลย

ผลที่ได้จากการรวมกลุ่ม จำนวนสมาชิกกลุ่มที่ทำจริงๆ 5-6 คน ที่มาประจำ จากจำนวนสมาชิกทั้งหมดเรามี 24-25 คน ใช้ชื่อกลุ่มข้าวแตน ส่วนใหญ่สุขภาพพวกเราแข็งแรงดี มีโรคประจำตัว ส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน ปวดหัวเข้า ลูกหลานอยู่ด้วยเป็นส่วนใหญ่ เรื่องความไม่สบายใจ ไม่เห็นมีใครบ่น สนุกกันทั้งนั้น ได้บ้างก็ไม่ว่ากัน - เรื่องปัญหาที่มาปรึกษากัน ไม่มีเลย ไม่ค่อยจะมี ส่วนมากจะเป็นเรื่องสนุกๆ ส่วนมากคนแก่ลูกเค้าก็เลี้ยง ดูแลดี มีอะไรก็เอามารวมกันกินแบ่งกัน ส่วนใหญ่พวกเราเป็นคนพื้นที่- ผู้สูงอายุจบป. 4 ทำไม่ส่งลูกเรียนสูงๆได้เป็นเพราะว่าเราไม่รู้ไงเราให้ลูกเรียนสูงๆ ถ้าลูกเรียนได้เราก็กินเรียน ตอนหาเงินส่งก็ลำบากหน่อยเพราะว่า พ่อเค้าทำนาและค้าขายเล็กๆน้อยๆแบบนี้ทำข้าวแตนบ้างและก็เสียไปแล้ว ส่วนสื่อที่ใช้คือ เคนบอกบ้าน โน้นบ้านนี้ และใช้โทรศัพท์มือถือ

4.5.2 แนวทางการพัฒนาสื่อวิทยุ (แพร่) จากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสนทนากลุ่มได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสื่อวิทยุในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ควรมีรายการเพลง 2) ควรมีสถานีวิทยุชุมชนหลายๆ สถานี เพื่อมีตัวเลือกในการรับฟังมากขึ้น 3) มีสาระนั้นรู้ 4) ใช้ภาษาท้องถิ่น เพราะผู้สูงอายุชอบฟังภาษาพื้นบ้าน 5) มีข่าวปณสาระนั้นรู้ 6) เป็นรายการที่นำเสนอครอบครัวตัวอย่าง หรือครอบครัวที่ประสบความสำเร็จมาแล้วประสบความสำเร็จให้ฟัง 7) ควรเพิ่มรายการเกี่ยวกับสารคดี 8) รายการที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม 9) ควรมีรายการที่ให้ความรู้เรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ 10) ควรเป็นรายการที่สามารถฟังได้ทุกเพศทุกวัย

ทั้งนี้ความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเห็นของรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับรายการวิทยุว่า

ผู้ดำเนินรายการวิทยุ ก็ต้องพูดซ้ำๆ ซักๆ บางทีข้อมูลต่างๆผู้สูงอายุไม่เข้าใจ เมื่อไม่เข้าใจการสื่อสารก็ลำบาก ถ้าเป็นการสื่อสารผู้สูงอายุส่วนใหญ่เราจะใช้สื่อบุคคลเข้าไปพูดคุย แต่เท่าที่ฟังดูก็มีนะ ก็มีหลายสถานีที่เขาจัด เป็นกลุ่มผู้ฟังที่ผู้สูงอายุโดยตรง ซึ่งก็ได้ผล คือเขาก็มารวมกันเป็นแฟนคลับ จัดกิจกรรมอะไรต่างๆ ซึ่งแล้วแต่ แต่ละพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น สถานีวิทยุแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา เขาก็จะมีแฟนคลับของรายการ คือคนจัดก็ผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ฟังก็คนสูงอายุ เขาก็มีจัดกิจกรรมเช่นทุกวันอังคาร จะมาร้องเพลงกันสดๆอยู่ที่สถานี ร้องเพลงในสวนตอนเย็นๆ ประมาณห้าโมงเย็น ถึงหกโมงเย็น เขาก็จะมีแฟนเพลงในรายการเยอะ โดยการร้องสด ในรายการ หรืออย่างที่เขาบอกเขาก็จะมีวิทยุแห่งประเทศไทย 98.5FM ย่า

สนทนา แบบเดียวกันก็จะมีแฟนเพลงเป็นผู้สูงอายุ เขาก็จะมาพูดถึงเรื่องสุขภาพ อนามัย เรื่องการครองตน ครองงานในอดีตที่ผ่านมา หรือให้ข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของเขาที่ผ่านมา ซึ่งคนจัดรายการก็ต้องเข้าใจผู้สูงอายุ นั่นก็ไม่ยาก เพราะคนจัดรายการเองก็เป็นผู้สูงอายุเหมือนกัน คือเขาก็เข้าใจ (ธีระพงษ์ โสศาศรี, สัมภาษณ์)

ถ้าหากความเห็นต่อสื่อวิทยุชุมชน แก่นนำผู้สูงอายุ ต้องการให้สนับสนุนเรื่องงบประมาณ ในการทำสื่อวิทยุชุมชน ให้มีคลื่นสัญญาณที่ชัดเจน และควรมีรายการแยกเฉพาะที่ผู้สูงอายุสามารถ ฟังได้ทั้งวัน ไม่ต้องจูนหาคลื่นบ่อย

นอกจากนี้ยังต้องการสื่อในรูปแบบหนังสือ นิตยสาร หรือวิทยุ 5-10 นาที โดยมีเนื้อหาให้เห็นคุณค่า บทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัว ชุมชน สังคมแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเปรียบเหมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว สะท้อนภาพการที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เช่น ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปะ เวทีชาวบ้าน

4.5.3 แนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชน สรุปได้ดังนี้

ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่คิดเป็น ร้อยละ 60 ที่ประสบกับปัญหาในเรื่องของคลื่นวิทยุชุมชนที่ไม่ชัดเจน และอยากให้มีความถี่ที่ชัดเจนขึ้น เพราะผู้สูงอายุเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุชุมชนเป็นส่วนใหญ่ อีก ร้อยละ 30 ต้องการให้มีรายการเพลงพื้นเมืองเพิ่มมากขึ้น เพราะปัจจุบันตามสถานีวิทยุต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นรายการเพลงของวัยรุ่น รวมทั้ง ต้องการให้มีรายการที่ให้สาระประโยชน์ต่างๆ ทั้งความรู้เรื่องสุขภาพ เรื่องกฎหมาย เรื่องการเกษตร การอาชีพ และอยากให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิทยุชุมชน ขณะที่อีกร้อยละ 10 มีความเห็นว่าวิทยุชุมชนรูปแบบรายการปัจจุบันนั้นคืออยู่แล้ว

ความเห็นจากระดมความคิดและสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของแก่นนำผู้สูงอายุ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เทศบาลตำบลเด่นชัย เช่น กิตติศักดิ์ ปิ่นใจ พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชเด่นชัย รับผิดชอบงานผู้สูงอายุในชุมชน ประธานอสม.ตำบลเด่นชัยทองใบ น้อมมณี และคณะกรรมการ แสงเทียน รอยวรรณ อาสาสมัครสาธารณสุขตำบลเด่นชัย และคณะกรรมการประสานงานจังหวัด รัตน สุทธิ การ ประธานผู้สูงอายุตำบลเด่นชัยพันตรี ธีรชาติ รัมมณ ข้าราชการบำนาญ สมเจตน์ ชนะใหญ่ เลขาผู้สูงอายุตำบลเด่นชัยและกรรมการประสานงานผู้สูงอายุจังหวัดแพร่ แก้ว แสงวงหา ข้าราชการบำนาญ ประธานตำบล และประธานอำเภอเด่นชัย ไชยา

นนท์จิต ตัวแทนนักจัดรายการสถานีวิทยุชุมชน คลื่น 88.0 ดำเนินรายการเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ วิเชียร หนองช้าง ประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัย ผลจากการระดมความคิดสรุปได้ว่าผู้สูงอายุในอำเภอเด่นชัยมีทั้งหมด 4,690 ในตำบลเด่นชัยมี 1,753 รวมทั้งหมดในจังหวัดแพร่ มี 170,152 คน .....วิทยุชุมชนมีบทบาทต่อการสื่อสารความรู้ด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องควรใช้วิทยุชุมชน เสียงตามสาย เพื่อเข้าถึงผู้สูงอายุสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ผู้สูงอายุในชุมชน เข้าไม่ถึง เพราะไม่ชอบอ่านหนังสือ สายตาไม่ค่อยดี ควรเพิ่มตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับสื่อคือ 6 โมงเช้า ติดตามข่าวสาร เนื้อหาของละคร ควรเป็นเนื้อหาที่สะท้อนสังคม อยากให้สื่อทีวีเสนอ รายการด้านกฎหมายที่ดิน ละครน้ำเน่า คลื่น 88 ของเทศบาลตำบลเด่นชัย สื่อทางเรื่องสิทธิอยู่แล้ว (แกนนำผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, สนทนากลุ่ม)

ทั้งนี้ผลวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

แนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่ม รวมทั้งจากจังหวัดแพร่ โดยเรียงลำดับความเห็นจากมากไปหาน้อยดังนี้

- 1) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มคลื่นวิทยุสำหรับผู้สูงอายุรวมทั้งมีรายการที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น
- 2) ต้องการให้รายการต่างๆของวิทยุชุมชน เน้นในเรื่องของการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุ
- 3) ควรเพิ่มแนวทางการกระจายข่าวสารข้อมูลมีความครบถ้วน ชัดเจน โดยสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุชุมชน
- 4) ต้องการให้มีรายการเพลงพื้นเมืองและผู้จัดรายการใช้ภาษาพื้นเมืองในการสื่อสาร
- 5) ผู้สูงอายุบางส่วน มีความเห็นว่าวิทยุชุมชนในปัจจุบันคืออยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติม
- 6) แนวทางการจัดทำสื่อควรจัดทำโดยภาพรวมตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงผู้สูงอายุ นอกจากนี้วันที่ 20 ของทุกเดือนเทศบาลยังนำนมไปแจกจ่ายให้กับผู้สูงอายุ
- 7) แนวทางการจัดรายการควรผสมผสานกับรายการวิทยุอื่นๆ หน่วยงานการจัดทำสื่อควรร่วมมือกันทุกหน่วยงานเช่น อตท. อบจ. อสม. สื่อควรมีความสับเปลี่ยนหมุนเวียน มีความหลากหลาย เพราะผู้สูงอายุมีความเบื่อง่ายลึบง่าย เวลาควรเป็นช่วงเช้า กับช่วงเย็น

4.5.4 แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชน เทศบาลตำบล เด่นชัย เป็นความเห็นร่วมที่วิเคราะห์ รวบรวมจากความเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้สูงอายุจังหวัดแพร่ จำนวน 70 คน

- 1) ควรจัดอย่างสม่ำเสมอ
- 2) ควรแทรกเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิต ฟังไม่เบื่อ
- 3) สอดแทรกด้วยธรรมะ
- 4) ให้ข่าวสารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและครอบครัว
- 5) อยากให้มีข่าวสารต่างๆ เรื่องสุขภาพ
- 6) มีเพลงคำเมืองเพื่อผู้สูงอายุจะได้ไม่เบื่อ
- 7) มีช่องโดยเฉพาะของรายการ ไม่ต้องไปจูนหาคลื่นบ่อย
- 8) ให้ความรู้ในเรื่องของกฎหมาย
- 9) มีการใช้สื่อแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าเพื่อความพร้อมเพียงในการเตรียมตัวของ ผู้สูงอายุในการร่วมกิจกรรมต่างๆ
- 10) อยากให้มีรายการเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ

4.5.5 แนวทางพัฒนารูปแบบของการจัดรายการ โทรทัศน์ ด้านสุขภาพ แพทย์ได้ให้ความเห็นว่า

ควรพัฒนาแก้ไขรูปแบบรายการให้ความรู้ด้านสุขภาพ จากเดิม คือการนั่ง-ถามตอบ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจยาก เวลาที่มีการให้ข้อมูลจากแพทย์ จะรู้สึกเหมือนตัวเอง เป็นโรคนั้นๆ การสื่อสารเกี่ยวกับอาการจะมีปัญหา เพราะหมอมไม่สามารถอธิบาย ออกสื่อได้ทั้งหมด ตัวอย่างรายการที่เหมาะสม นายแพทย์...ยกตัวอย่างรายการจาก ประเทศญี่ปุ่น รูปแบบรายการเป็นละคร มีนักแสดงเป็นตัวเล่าเรื่องแสดงออกของ อาการได้อย่างถูกต้อง และแพทย์จะเป็นผู้มาขยายความเกี่ยวกับโรคที่เป็น นายแพทย์ เสนอว่าประเทศไทยควรมีรายการแบบนี้ออกอากาศทางช่อง ฟรีทีวี อาทิพย์ละ 1 ตอน 1 ปี 52 เรื่อง ใช้ต้นทุนในการผลิตต่ำ รวมทั้งง่ายต่อการเข้าใจในเรื่องโรคต่างๆ (เอกพจน์ นิมสกุรัตน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาด้านรูปแบบ รายการสำหรับผู้สูงอายุวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสอง จังหวัดพบว่า ผู้สูงอายุทั้งสองจังหวัดเห็นว่า

4.5.5.1 สื่อและรายการต่างๆ ควรมึรูปแบบที่ดึงดูดใจ เข้าใจง่าย ไม่คัดต่อเร็วเกินไป จนดูไม่ทัน

4.5.5.2 ควรมีข้อคิดให้แก่คนวัยต่างๆ ในครอบครัวและสังคม รูปแบบรายการควรสร้างสรรค์ และมีความหลากหลายจากเดิม ที่มุ่งสะท้อนปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง หรือทุพพลภาพ เป็นสำคัญ ควรสะท้อนภาพลักษณ์เชิงบวก เช่น กลุ่มผู้สูงอายุในกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ ผู้สูงอายุที่ยังคงทำประโยชน์แก่สังคมในวิชาชีพต่างๆ

4.5.6 แนวทางการพัฒนาสื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยที่เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ ดังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.) ที่ว่า

ผู้สูงอายุควรได้รับการเตรียมพร้อม ก่อนจะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ด้านทัศนคติโดยรวม สื่อเน้นเกี่ยวกับความกตัญญูของลูกหลาน ซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยได้ให้การนับถือผู้อาวุโส อยู่แล้ว คิดว่าสื่อให้ความสำคัญที่ส่งเสริมในเรื่องนี้ และควรส่งเสริมว่าจะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าของตน และสังคมร่วมให้ความสำคัญต่อศักยภาพของผู้สูงอายุและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น ปัจจุบันนี้คนทำงานที่มีรายได้ในครอบครัวมีน้อย จึงควรสร้างหลักประกันแก่ผู้สูงอายุในการได้รับการดูแลจากสถานที่ที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ซึ่งหน่วยงานกระทรวงสาธารณสุขควรเป็นหน่วยงานที่ดูแล ในบางกรณีผู้สูงอายุบางคนที่คุณดูแลตัวเองไม่ได้ มีการจัดจ้างแรงงานต่างด้าวมาดูแล อาจมีการข่มขู่ผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุไม่กล้าพูดเพราะกลัวโดยทำร้าย (โอกาส พิมลวิษยาภิจ, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ ความเห็นของแพทย์ด้านอายุรกรรมประสาท ซึ่งให้รักษาผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ได้ให้ความเห็นว่า

ควรมีสื่อที่เตรียมตัวให้ ความรู้ความเข้าใจแก่คนในวัย 40-60 ปี เพื่อให้เข้าใจว่า โรคที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในอนาคต มีอะไรบ้าง แสดงออกเบื้องต้นอย่างไร เพื่อที่จะได้ป้องกันตนเอง รวมทั้งมีความเข้าใจในการรักษาผู้สูงอายุในครอบครัวอย่างถูกต้องต่อไป สำหรับรูปแบบสื่อ ควรทำเป็นละครสั้นง่ายๆ ที่สนุกและเข้าใจง่าย ซึ่งมีการมีตัวอย่างในประเทศญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จ เช่น รายการใน NHK และควรให้ความรู้ด้านโภชนาการ ให้ทานอาหารให้ครบหมู่ โดยอาหารนั้นทานได้หมด แต่ควรทานอย่างพอดี นอกจากนี้ การออกกำลังกาย ก็ควรออกบ้างแต่พอดี การทำงานควร

ทำอย่างพอดี ดูแลตัวเองและคนรอบข้างบ้าง และด้านเศรษฐกิจ การใช้จ่ายเงินควร ใช้จ่ายอย่างพอดี ตามแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว คือเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมดนี้เราจะรู้ได้อย่างไรว่าพอดี นั่นคือการทำอะไรแล้วเป็นสุข (เอกพจน์ นิมิตกุลรัตน์, สัมภาษณ์)

ความเห็นต่อการพัฒนาสื่อทางด้านทัศนคติ ความเห็นเชิงคุณภาพของตัวแทนชมรม ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัยเห็นว่า “ควรปรับทัศนคติของสื่อให้เข้าใจและตระหนักถึงสื่อสาร ให้กับบุคคลซึ่งอยู่ในวัยที่เตรียมตัวผู้สูงอายุ ให้มีความรู้ เตรียมตัวไม่ควรรอให้ถึงวัยผู้สูงอายุก่อน เพราะจะสายเกินไป ประชากรในประเทศจะก้าวสู่ความเป็นผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยโรคหลายโรค การเตรียมพร้อมจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันสื่อสารในประเด็นต่อไปนี้

1. ควรสื่อสารให้เตรียมตัวโดยการออมเงินไว้ ชาวบ้านมักไม่ค่อยออม หวันต่อวัน หาเงินนอกระบบ บางครั้งลูกต้องเอาหลานมาให้เลี้ยงไว้อีก นำห่วงใยเพราะคนในปัจจุบันบางส่วน เดินหน้าไปเรื่อยไม่มองข้างหลัง ทิ้งตายาย ปู่ย่า

2. ควรสร้างตระหนักในการใช้ชีวิตประจำวัน ควรระวังโรคภัยต่างๆ

3. ควรดูแลเรื่องอาหารที่เพียงพอและถูกต้องตามหลักโภชนา”

สำหรับความเห็นของผู้สูงอายุ ต่อเนื้อหาในการสื่อสารแก่ผู้ที่อยู่ในช่วงก่อนการเข้าสู่ผู้สูงอายุคือช่วงอายุ 40-60 ปี คือ “ควรเริ่มออมเงินเพื่อเตรียมค่าใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย การออกกำลังกายดูแลด้านอาหารการกิน เพื่อป้องกัน โรค และให้ความรู้ด้าน โรคต่างๆ เพื่อป้องกันอย่างถูกวิธี หรือรักษาแต่เบื้องต้นได้ทัน ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่มีบางส่วนที่ดื่มสุราเปล่าและเป็น โรคซึมเศร้า ต้องเลี้ยงหลานเกิดภาวะเครียด” (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, สนทนากลุ่ม)

ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญสำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ ผู้สูงอายุ (สทส.) ที่ว่า

ปัจจุบันเห็นด้วยกับความสำคัญของการสื่อสารเพื่อผู้สูงอายุ ควรต้องวิเคราะห์วิจัยว่า ผู้สูงอายุต้องการรับรู้เรื่องอะไรบ้าง และต้องร่วมแรงผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านแรงงานควรสื่อสารให้ประชากรในวัยเตรียมเข้าสู่ผู้สูงอายุ เข้าใจว่าต้องเตรียมการเรื่องใดบ้าง ต้องหาทางจัดการกับชีวิตของตนเองอย่างไร หน่วยงานใดควรเข้ามาดำเนินการ (ผู้เชี่ยวชาญสทส., สัมภาษณ์)

4.5.7 แนวทางการพัฒนาการสร้างความแข็งแรงใจในการผลิตสื่อเพิ่มขึ้นต่อสื่อมวลชน

4.5.7.1 ควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย โดยมุ่ง ปรับทัศนคติ จากเน้นการสงสาร เวทนาผู้สูงอายุ เห็นว่า ผู้สูงอายุอ่อนแอและต้องพึ่งพาสถาบันอื่นๆ ในสังคม ให้เป็นการเชื่อมั่นในศักยภาพ พัฒนาศักยภาพ ถ่ายทอดภูมิปัญญา การพัฒนารูปแบบการสื่อสาร (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์)

4.5.7.2 รัฐควรมีมาตรการสร้างความแข็งแรงใจให้แก่ภาคเอกชน เช่นลดภาษี ให้รางวัล แก่ผู้ประกอบการที่จัดทำรายการเพื่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นความเห็นของตัวแทนภาคเอกชนที่ผลิตรายการโทรทัศน์ให้ช่อง 9 อสมท. (โยธิน ธนสมิทธิ์, สัมภาษณ์)

4.5.7.3 ปัจจุบันสื่อมวลชนยังไม่ให้ความสำคัญด้านผู้สูงอายุ การผลิตสื่อยังขึ้นอยู่กับภาครัฐกิจเอกชนที่สนับสนุนรายการ ดังนั้นรัฐควรมีงบสนับสนุนเช่นเดียวกับรายการเด็ก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีงบสนับสนุน

4.5.7.4 แนวทางพัฒนาสื่อภาคเอกชน “ผู้สูงอายุต้องการให้บริษัทผู้ผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ เห็นผลประโยชน์ให้กับผู้บริโภคมากที่สุด อย่าคำนึงประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป อยากให้รายการเพิ่มสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้มากๆ” (แกนนำผู้สูงอายุในชุมชนกรุงเทพมหานคร, สัมภาษณ์)

4.5.8 แนวทางการกระจายสื่อ ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครเห็นว่า ภาครัฐควรมีบทบาทหลักในการกระจายสื่อมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 74 รองลงมาคือ ชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 21.5 สำหรับภาคเอกชน คิดเป็นร้อยละ 3 และองค์กรพัฒนาเอกชนน้อยที่สุด คือร้อยละ 0.5

นอกจากนี้ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีความเห็นว่า “ในระดับประเทศ รัฐควรกำหนดนโยบายและแผนในการกระจายสื่อในระดับประเทศ โดยอาจกำหนดเป็นเวลา จัดสัดส่วนของเวลาของแต่ละสถานี ของสื่อภาครัฐ หน่วยงานที่บริหารจัดการ ควรกำหนดโดยมติดคณะรัฐมนตรี และหน่วยงานต่างๆ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลัก ในการเตรียมเนื้อหาที่จะเผยแพร่ ส่งต่อไปให้กับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งส่วนกลางและในระดับจังหวัด โดยประสานกับกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุ และประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งดูแลเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และอื่นๆ ในระดับพื้นที่ (รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์) ทั้งนี้ความเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญของ พม. มีความสอดคล้องกับความเห็นของ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้บูรณาการการผลิตและการกระจายสื่อ เพราะจะทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพการผลิตทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบรายการ ไม่ควรต่างคนต่างทำเพราะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ บุคลากร และเวลา

ดังความเห็นของรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ที่ว่า “ควรเพิ่มเติมเนื้อหา และเวลาของรายการวิทยุและโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ โดยต้องเน้นสร้างความเข้าใจ สื่อช่วยให้ทัศนคติเชิงบวกของผู้สูงอายุต่อสังคมได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรเป็นหน่วยงานกลางในการผลิตเนื้อหาส่งให้แก่หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และกรมประชาสัมพันธ์ยินดีร่วมมือในการเผยแพร่ แต่ทั้งนี้หากรัฐกำหนดเป็นนโยบายและจัดสรรเวลาในแต่ละสถานีให้ จะทำให้เป็นจริงได้มากขึ้น ไม่ถูกกำหนดโดยภาคเอกชน สำหรับความเห็นต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบูรณาการด้านสื่อสำหรับผู้สูงอายุควรจะเป็นกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรสร้างเป็นเครือข่ายผู้สูงอายุแห่งชาติ เดิมมีคลังสมอง วุฒิสภาซึ่งมีอยู่แล้ว ควรรวมตัวกัน โดยกระทรวงพัฒนาสังคมเป็นแกนหลัก ทำอย่างจริงจัง สืบวิจัยไปทุกกระทรวง กรม นำข้อมูลจาก กพ.มาบูรณาการในระบวรราชการก่อนและบูรณาการในระดับชุมชนต่อไป และควรส่งเสริมตัวอย่างของผู้สูงอายุที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีสุขภาพพลานามัยที่จะทำงานเพื่อสังคมได้” (ธีระพงษ์ โสดาศรี, สัมภาษณ์)

ความเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ว่า “โครงสร้างของ สทส. ขณะนี้ มีหน่วยงานคลังปัญญาสำหรับผู้สูงอายุ มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ควรส่งเสริมพัฒนาให้มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น”

4.5.9 แนวทางการพัฒนาและเพิ่มช่องทางช่องทางการสื่อสารเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสื่อที่สอดคล้องกับพฤติกรรมมารับสื่อของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

4.5.9.1 ควรเพิ่มสื่อวิทยุชุมชนในต่างจังหวัด สื่อผ่านบุคคล และผ่านการสื่อโดยกระบวนการกลุ่มเพิ่มขึ้น และควรมีความละเอียดอ่อนในการเลือกสรรผู้ดำเนินรายการ

4.5.9.2 สื่อสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้เป็นน้อยมาก อาจไม่สามารถเข้าดูเว็บไซต์ต่างๆ ด้วยตนเองต้องอาศัยลูกหลาน แต่ก็ควรสื่อสารผ่านช่องทางนี้ เพื่อให้ครอบครัวได้เรียนรู้ เช่น ความรู้เรื่องการใช้จ่ายและอื่นๆ ควรมีคลินิกสำหรับผู้สูงอายุ ทำหน้าที่ เน้นการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต

ดังผลจากการศึกษาจากทีคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการฝึกอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุซึ่งป่วยเป็นโรคสมองเสื่อม ณ โรงพยาบาลรามาริบัติ พบว่าสื่อตัวอย่างที่ผลิตโดยสมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมประเทศไทย เป็นสื่อที่ผลิตโดยกระบวนการมีส่วนร่วม และผ่านกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวและผู้ดูแลรวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง เมื่อจัด

อบรมแล้ว นำไปจัดทำสื่อเผยแพร่ให้กลับไปศึกษาทบทวนได้อีก และเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาร่วมประกวดการจัดทำสื่อ และเป็นตัวอย่างของการสนับสนุนการจัดทำสื่อเล็กๆ เช่น สื่อวีดิทัศน์ ซีดี เพื่อเสริมและทดแทนสื่อมวลชนหลักที่มีค่าใช้จ่ายสูง

4.5.10 แนวทางพัฒนา ด้านข้อมูลการจัดทำสื่อ

4.5.10.1 ควรต้องพัฒนาให้มีระบบข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ในการกำหนดนโยบายและแผน

4.5.10.2 ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพผู้สูงอายุ

4.5.10.3 ข้อมูลกลางของทะเบียนราษฎร เป็น ข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ จึงต้องมีหน่วยงานกลางประสานงานนำข้อมูลมาใช้ร่วมกัน ต้องเป็นนโยบายของรัฐ ระบบราชการทำอะไรไม่ได้ต้องได้รับการบูรณาการ กลไกในการขับเคลื่อนการบูรณาการต้องแยกส่วนกันทำ (ผู้เชี่ยวชาญ สทส., สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับความเห็นจากการสนทนากลุ่มจังหวัดแพร่ที่ว่า “วิทยุชุมชน ข้อมูลด้านผู้สูงอายุ ที่ทำหน้าที่สื่อสารมีความรู้้น้อยมาก ไม่มีหน่วยงานส่วนกลางส่งมาให้”

4.5.11 แนวทางในพัฒนากลไกการบริหารจัดการสื่อเพื่อผู้สูงอายุในระดับต่างๆ

4.5.11.1 แนวทางพัฒนาการไกลการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ “ควรส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทต่อการจัดทำสื่อเพื่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ดังกรณีตัวอย่างในงานวิจัยนี้ เทศบาลตำบลเด่นชัย ซึ่งตระหนักเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ส่งเสริมรายการเพื่อผู้สูงอายุ ร่วมกับ อสม.ในชุมชน เป็นสถานที่วิทยุชุมชนที่ได้รับความนิยม” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัย, สัมภาษณ์)

4.5.11.2 แนวทางพัฒนาการไกลการบริหารจัดการในระดับภาพรวมทั้งประเทศ “รัฐควรกำหนดเป็นนโยบาย ว่า สถานีวิทยุ โทรทัศน์ควรมีรายการเด็ก ผู้สูงอายุ ก็น่าที่ ไม่เช่นนั้นก็จะถูกกำหนดโดย ภาคธุรกิจ หรือ จำนวนผู้ชมรายการ รัฐควรมีมาตรการจูงใจดีที่สุด ไม่ใช่การบังคับ (รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์)

4.5.11.3 แนวทางพัฒนาการไกลในการขับเคลื่อนประเด็นระดับประเทศด้านการส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ

ปัจจุบันทาง สทส. ได้ร่วมมือกับชมรมผู้สูงอายุกว่า 200 องค์กร เป็นกลไกในการขับเคลื่อนที่ได้ผล ขับเคลื่อนกันเอง ทำร่วมกับสมาคมผู้สูงอายุ นำโดยคุณหมอ วิชัย ซึ่งเป็นของเอกชน ในแต่ละสมาคมจะแยกเป็นสาขาต่างๆ ทั่วประเทศ แต่ปัญหาเกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาการไกลในการขับเคลื่อน ด้านผู้สูงอายุ คือ กลไกการทำงาน

ระดับล่างไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุในชนบทกับผู้สูงอายุในเมืองบางครั้งสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง ขณะนี้ได้เสริมสร้างความเข้มแข็งโดย จัดให้มีกองทุนผู้สูงอายุให้กับชมรม สมาคมต่างๆ เพื่อให้สามารถจัดทำโครงการในชุมชนเพื่อสุขภาพ หรือการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ แต่สำหรับค่าเดินทาง เนื่องจากงานสมาคมเป็นงานอาสา ไม่มีงบประมาณให้ มีเพียงงบโครงการแต่ละปี (ผู้บริหารสทส., สัมภาษณ์)

4.5.12 แนวทางการบูรณาการสื่อกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ “ปัจจุบันเห็นด้วยกับการสื่อสาร ต้องรับรู้เรื่องอะไรบ้าง ต้องมีแรงผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านแรงงาน ควรสื่อสารให้วัยเตรียมตัวๆ ทำอย่างไรในการที่จะเข้าสู่ผู้สูงอายุ ต้องเตรียมการเรื่องอะไร ต้องหาทางจัดการกับชีวิตของตนเองอย่างไร หน่วยงานใดควรเข้ามา” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแพร์ แกนนำชุมชนรุ่งเจริญกทม., สันทนาการกลุ่ม)

สำหรับความเห็นของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัยที่ให้ความเห็นด้านความคิดริเริ่มเกี่ยวกับการตระหนักคุณค่าของผู้สูงอายุ ว่า “เทศบาลตำบลเด่นชัยตระหนักความสำคัญและคุณค่าของผู้สูงอายุมาตั้งแต่ต้น ได้ริเริ่มให้เบี้ยยังชีพตั้งแต่ยังไม่ได้รับจากหน่วยงานใด ทั้งจากพม.หรือจากรัฐ และผู้สูงอายุบางคนที่มีฐานะยากจน เทศบาลตำบลเด่นชัยจะทำงานถั่วแจกทุกหนึ่งเดือน 1 ถุงซงได้ได้ 35 ถ้วย ปัญหาอุปสรรคในปีนี้เป็น งบท้องถิ่นถูกตัด ทำให้ไม่มีงบ เช่น ปีก่อน(2551) 67 ล้านปีที่แล้ว (2552)เหลือ 57 ล้าน ปี 2553 เหลือเพียง 35 ล้านอุปสรรคคือ งบประมาณ ตั้งงบผู้สูงอายุไว้ 10 กว่าล้าน สำหรับภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่เด่นๆในพื้นที่ คืองานฝีมือ การทำบายศรี การถักตุ๊กแบบล้านนา มีการอบรมจากทางเทศบาลให้ผู้สูงอายุเป็นวิทยากรสอนลูกหลาน มีข้อเสนอแนะอยากส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพมีรายได้ ส่งเสริมการทำข้าวแต่น เย็บผ้าด้วยมือ ดอกไม้จันทน์ จักรสาน ปัจจุบันผู้สูงอายุยังว่างงานอยู่มาก งบประมาณมีน้อยอยากเสนอให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือสำหรับสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรมุ่งไปที่คลายเครียด ลดความกดดันจากสภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม อากาศ” (ศรชัย สุวรรณกาศ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร์ได้ให้ความเห็นต่อการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุว่า “การส่งเสริมหัตถกรรมอาจทำได้ยาก ด้านการทำอาหารทำได้บ้าง การดูแลด้านการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุยังไม่ดีเท่าที่ควร ด้านอาหารผู้สูงอายุในจังหวัดแพร์ไม่ได้รับอาหารครบหมู่ บทบาทของวัดต่อการดูแลผู้สูงอายุควรมีการตั้งโรงพยาบาลให้คนจนที่เป็นผู้สูงอายุ แนวทางแก้ไขควรเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาให้มีสื่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ควรบูรณาการกระตุ้นโดยการจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ งานผู้สูงอายุในท้องถิ่นปัจจุบันยังไม่ก้าวหน้ามากนัก ควรใช้การสร้างแรงจูงใจ

อปท.ต้องมีแรงจูงใจ โดยรัฐบาลต้องประกาศเป็นนโยบายให้ชัดเจน และให้ทางส่วนกลางดูแล ประเมินผล” (ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่, สัมภาษณ์เชิงลึก)

นอกจากนี้ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัยได้ให้ความเห็นว่า”การจัดเทศบาล เคลื่อนที่ ที่ผู้บริหารไปเคาะประตู เป็นการสื่อสารบุคคลโดยการสังเกตทำให้ได้รับข้อมูลจริงทราบ ข้อมูลว่าผู้สูงอายุ 80-90 เปอร์เซ็นต์ มีฐานะยากจน เทศบาลจัดทำเรื่องที่อยู่อาศัย” (จรรยา พัดมีเทศ, สัมภาษณ์)

4.5.13 แนวทางการพัฒนาการสร้างความเท่าทัน ร่วมตรวจสอบสื่อ (Media laterancy) ใน งานวิจัยนี้ ได้ยกกรณี เนื้อหาเรื่องละครวางยาพิษผู้สูงอายุเพื่อแย่งชิงมรดก และภาพลักษณ์เชิงลบ ของผู้สูงอายุที่อ่อนแอ นำสงสาร เป็นภาระเพียงด้านเดียว ในงานวิจัยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้เสนอ แนวทางในการแก้ไขว่า “ควรแก้ที่ต้นเหตุ สื่อจากกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะมอมเมาเด็กเยาวชน วัยรุ่น ควรมีการตรวจกลั่นกรองให้เข้มงวดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายที่ล่อแหลมอาจ นำไปสู่การก่อเกิดอาชญากรรมได้ง่าย และควรเสริมสื่อตัวอย่างเชิงบวก แม้สามี ลูกสะใภ้ และ ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เนื้อหาของสื่อต้องการสื่อที่สะท้อนถึงความรักต่อผู้สูงอายุ สื่อที่ สร้างความรักความนับถือเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ” (แกนนำผู้สูงอายุแพร่, เสวนากลุ่ม)

สำหรับแนวทางที่องค์กรเครือข่ายผู้สูงอายุ จังหวัดแพร่กำลังดำเนินการคือ “วิเคราะห์ ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ซึ่งมีประมาณ 55,600 คน แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆคือ 1) ดูแลผู้อื่นได้ มี การศึกษา 2) ดูแลตนเองได้ไม่ช่วยเหลือคนอื่น 3) อยู่ในภาวะด้อยโอกาส ป่วย พิการ และใช้สื่อ บุคคลเสริม โดย จัดหาอาสาสมัครที่มีจิตอาสาในประเภทที่ 1 เพื่อไปดึงประเภทที่ 2 ไปช่วยดูแล ประเภทที่ 3 ”(ประธานชมรมคลังสมองจังหวัดแพร่, สนทนากลุ่มย่อย)

4.5.14 แนวทางการพัฒนาด้านการกระจายสื่อ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ให้ความเห็นว่า “สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะต่างคนต่างทำ หน่วยงานแต่ละจังหวัดต่างส่งข้อมูลตรงไปยังสื่อ บางหน่วยงานก็ส่งตรงมาที่หน่วยงาน ประชาสัมพันธ์จังหวัด” (รังสรรค์ ขำแจ้ง, สัมภาษณ์)

ในส่วนข้อมูลจากการจัดเวทีระดมความคิด ของตัวแทนผู้สูงอายุตัวแทนสมาชิกสภาจังหวัด แพร่และตัวแทนข้าราชการเกษียณ ณ ที่ทำการพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด แพร่ให้ความเห็นว่า

การกระจายสื่อ นอกจากสื่อวิทยุใช้ได้ผล ควรกระจายสื่อผ่านโดยสื่อบุคคล เช่น ประธานชมรมผู้สูงอายุ อสม. กำนันผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้สูงอายุไม่มีความรู้ หอ กระจายข่าว ทางชมรมผู้สูงอายุจะส่งข่าวมาทางเทศบาลตำบลเด่นชัย และส่งมายัง

วิทยุชุมชน เกี่ยวกับการอบรมสัมมนา การประชุม เสริมฝึกออาชีพ เครื่องวิทยุพาพา ง่ายทำให้ได้รับรู้ข่าวสารจากหน่วยงานราชการ จากทางโรงพยาบาล ในเรื่องสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น นำข้อขอ มาขับเคลื่อนให้ผู้สูงอายุ ได้รับความเพลิดเพลิน และในช่วงเช้าพรรษาหรือวันพระมีการนิมนต์พระ สามเณร มาเทศน์ที่สถานี เวลาบ่ายโมงในรายการ (แกนนำผู้สูงอายุแพร่, สนทนากลุ่ม)

นอกจากนี้ตัวแทนชมรมคลังสมองแพร่ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางหน่วยงาน ในการกระจายสื่อว่า “ควรมีหน่วยงานกลางในการผลิตและกระจายสื่อถึงจะทำให้เกิดการเข้าถึง เพิ่มขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกระจายสื่อได้แก่ เทศบาล อบจ. และสาธารณสุข เป็นต้น และ ควรมีการติดตามผลกระทบของสื่อที่มีต่อผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ด้วย”(ประธานชมรมคลังสมอง จังหวัดแพร่, สนทนากลุ่มย่อย)

4.5.15 แนวทางพัฒนา เผยแพร่สื่อและการกระจายสื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสื่อเพิ่มมากขึ้น ใน ด้านการกระจายสื่อ ปัจจุบันการกระจายสื่อยังไม่ทั่วถึงกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อหนังสือ พิมพ์ผู้สูงอายุในชุมชนเข้าไม่ถึง เพราะไม่ชอบอ่านหนังสือ สายตาไม่ค่อยดี

จากการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในประเด็น จะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสื่อ เพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่มีความเห็น

1) กระจายข่าวในหมู่บ้าน หรือการสื่อสารโดยตรง ผ่านองค์กรท้องถิ่นหรือชุมชน แนะนำโดยการประชาสัมพันธ์ ข่าวสาร แนะนำว่าในชุมชนมีสื่ออะไรบ้าง หรือใช้หอกระจายข่าว ผ่านทุกหน่วยงานใหญ่ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ผ่านทางหอ อนามัยประจำตำบล ในด้านการรักษา สุขภาพและการออกกำลังกาย

2) ควรมีหลายหน่วยงานร่วมมือกัน หน่วยงานที่เป็นตัวกลางอาจจะ เป็น ประชาสัมพันธ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และควรมีโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนตามชุมชน ต่างๆ ไปเยี่ยมและส่งเสริมอาชีพพัฒนาศักยภาพ ด้านร่างกาย จิตใจ รวมทั้งนันทนาการ ควรส่งเสริม กีฬาสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนการบูรณาการสื่อการเข้าถึงสื่อ ควรมีการบูรณาการสื่อจัดทำเป็นขั้นตอน ที่มีลักษณะเฉพาะ

3) สำหรับหน่วยงานในการกระจายสื่อมีความเห็นว่า ควรมีหน่วยงานกลางในการ ผลิตและกระจายสื่อถึงจะทำให้เกิดการเข้าถึงเพิ่มขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกระจายสื่อได้แก่ เทศบาล อบจ. และสาธารณสุข เป็นต้น และควรมีการติดตามผลกระทบของสื่อที่มีต่อผู้สูงอายุใน ด้านต่างๆ ด้วย

4) ควรดำเนินการแนะนำให้ผู้ตระหนักความสำคัญในประเด็นผู้สูงอายุ โดยการประชาสัมพันธ์ ข่าวสาร แนะนำว่าในชุมชนว่ามีสื่ออะไรบ้าง หรือใช้หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ผ่านองค์กรท้องถิ่นหรือชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรม หรือจัดอบรมให้กับผู้สูงอายุ

4.5.16 แนวทางในการพัฒนาบุคลากรผู้สื่อสาร เช่น

4.5.16.1 บุคลากรด้านการแพทย์ และบุคลากรทางสาธารณสุข ควรได้รับการฝึกอบรม และปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกต่อการสื่อสารกับคนไข้และครอบครัว เพื่อสามารถเข้าใจอาการป่วย การเปลี่ยนแปลงหลังจากการรับยา และอื่นๆ ดังความเห็นของแพทย์ด้านยุทธศาสตร์ระบบประสาทที่ว่า “ การฝึกอบรมแพทย์ และบุคลากรด้านสาธารณสุขด้านการสื่อสารกับผู้สูงอายุและครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุบางครั้งสื่อสารกับแพทย์และบุคลากรด้านสาธารณสุขด้วยตนเอง ได้ยาก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านภาษา ความรวดเร็วของสมองและการรับรู้ รวมถึงทัศนคติของผู้ป่วยต่อโรคและการรักษา สำหรับเนื้อหาของสื่อสารในฐานะแพทย์สื่อสารกับคนไข้ สามารถแบ่งออกเป็นสองด้านคือ 1) การสื่อสารโดยตรง คือการให้ข้อมูลโดยตรงกับคนไข้ 2) การสื่อสารในวงกว้างไปยังกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นโรคนั้นให้ได้รับข้อมูล นอกจากนี้สื่อที่ใช้ควรมีสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง เพราะปัญหาของผู้สูงอายุที่มีข้อบกพร่องในการอ่าน และการสื่อสารผ่านทางเสียงต้องสามารถปรับให้มีเสียงดัง เบา ได้เพื่อให้สอดคล้องกับระดับความสามารถของการฟังที่แตกต่างกันได้” (เอกพจน์ นิมสกุลรัตน์, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขรับผิดชอบงานผู้สูงอายุอำเภอเด่นชัย ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาให้อสม.มีความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ คือ

คำว่า สุขภาพมันกว้างนะ สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพกาย ถ้าให้คะแนนเป็น a,b,c,d คงจะให้ b แล้วกัน เพราะว่าในเทศบาลตำบลเด่นชัย อสม.จะเข้าถึงสะดวก แต่ชุมชนเด่นชัยไม่ได้มีเฉพาะโรคสำหรับผู้สูงอายุ ก็คือเป็นโรคทั่วไป อสม.ลงพื้นที่ทุกวันศุกร์ ตามละแวกของความรับผิดชอบแต่ละบุคคล ประมาณ 10-15 ครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะอยู่ในแต่ละหลังคาที่อสม.รับผิดชอบอยู่ในระบบบริการอย่างเช่นการดูแลผู้สูงอายุ ยังไม่ชัดเจนตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข แต่ในหลักการที่กระทรวงสาธารณสุข โดยเฉพาะปีงบประมาณที่ผ่านมา กำหนดให้อสม. มีภารกิจต้องสำรวจเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วย ที่อยู่ติดบ้าน ติดเตียง เพราะฉะนั้น อสม.จะรู้หมดว่าในละแวกตัวเองที่รับผิดชอบจำนวนหลังคา อสม.จะมีข้อมูล

ผู้สูงอายุอยู่ในระดับหนึ่ง แต่อาจจะยังไม่ลึกในข้อมูลสุขภาพ แต่รู้ว่าป่วยเรื้อรังแล้ว (กิตติศักดิ์ กองวัน, สนนทนากลุ่ม)

4.5.16.2 บุคลากรด้านการจัดทำสื่อวิทยุซึ่งอยู่ในภาวะขาดแคลน ควรได้รับการพัฒนาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังความเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ที่ให้ความเห็นว่า

สำหรับสื่อวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ ผู้ดำเนินรายการสำหรับผู้สูงอายุ จะต้องพูดช้าๆ ชัดๆ ถ้าเป็นข้อมูลต่างๆ บางทีผู้สูงอายุอาจไม่เข้าใจ เมื่อไม่เข้าใจการสื่อสารทำได้ลำบาก ถ้าเป็นการสื่อสารผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เราก็จะใช้สื่อบุคคลเข้าไปพูดคุยแต่เท่าที่ฟังดูก็มีนะ ก็มีหลายสถานีที่เขาจัด เป็นกลุ่มผู้ฟังสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง ซึ่งก็ได้ผลคือเขาก็มาร่วมกันเป็นแฟนคลับ จัดกิจกรรมอะไรต่างๆ แล้วแต่ ที่ผ่านมากลับปรากฏว่า รายการวัยรุ่น เราหาคนจัดรายการยากด้วยเข้าไปในกรมประชาสัมพันธ์ ทุกแห่งเลยลองไปดูได้ เป็นเพราะระบบราชการ เรามีอัตรารับน้อย ลูกจ้างชั่วคราวก็หายาก หมายถึงคนรุ่นใหม่ที่จะรับ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้มีอายุ 40 ขึ้นไป ที่จะจัดรายการ แม้กระทั่งแผ่นเสียง แม้กระทั่งรูปแบบรายการ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นได้คือกรมประชาสัมพันธ์นั้นมีบุคลากรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีอุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ เข้าใจได้ง่ายกว่า แต่ส่วนใหญ่เป็นรายการทั่วไปมากกว่า ไม่ได้เจาะจงผู้สูงอายุโดยตรง เช่น รายการธรรมะ หรืออื่นๆ (รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์)

4.5.17 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและสังคม ในการพัฒนาสื่อของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.5.17.1 ควรมีรูปแบบรายการที่เชื่อมโยงกับครอบครัว ดังความเห็นของตัวแทนผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเด่นชัย ที่ว่า “อาจไม่จำเป็นต้องมีรายการเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น อาจจัดทำเป็นรูปแบบรายการสื่อที่เชื่อมโยงกับครอบครัว เช่น รายการรักครอบครัว รายการธรรมะ รายการสารคดี รายการเกี่ยวกับสุขภาพ รายการตลกคลายเครียด” (ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัย, สัมภาษณ์)

4.5.17.2 การผลิตสื่อควร ส่งเสริมให้มีหลายหน่วยงานร่วมมือกัน ทั้งชุมชน สังคม “โดยหน่วยงานที่เป็นตัวกลางอาจจะเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รวบรวม สังเคราะห์เนื้อหา กรมประชาสัมพันธ์เผยแพร่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลักดันระดับพื้นที่ และควรมีโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนตามชุมชนต่างๆ ไปเยี่ยมและส่งเสริมอาชีพพัฒนาศักยภาพ ด้านร่างกาย จิตใจ รวมทั้งนันทนาการ ควรส่งเสริมกีฬาสำหรับผู้สูงอายุ” (ตัวแทนผู้บริหารภาครัฐที่เกี่ยวข้อง, สัมภาษณ์)

4.5.18 แนวทางส่งเสริม บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสื่อเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ เช่น

4.5.18.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรให้ความสนใจสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุในชุมชนระดับรากหญ้าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร รายได้ไม่เพียงพอ บุตรหลานก็หนีไปทำงานที่อื่น ทำให้อยู่ในภาวะยากจน เบียดบังและเบียดบังการเงินจำนวนน้อย และควรเพิ่มจาก 500 บาท เป็น 2,000-3,000 บาทต่อเดือน

“ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้านอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น ข้าวกล้อง เคยได้รับการสนับสนุนจากท้องถิ่น ต่อมาไม่ได้รับทำให้กิจกรรมขาดการต่อเนื่อง” (ผู้ดำเนินรายการสื่อวิทยุชุมชนจังหวัดแพร่, สันทนาการ)

ในส่วนผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการครู มีความเห็นเกี่ยวกับการเกณฑ์การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ว่า “การจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ โดยเกณฑ์ไม่ได้กำหนดจากระดับฐานะและอายุ ทำให้ข้าราชการเกษียณที่มีฐานะยากจนไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีครอบครัวฐานะดีกลับได้รับเบี้ยยังชีพ”(ข้าราชการบำนาญจังหวัดแพร่, สันทนาการ)

เทศบาลตำบลเด่นชัยซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญด้านการศึกษามีแนวคิดว่า “ควรจัดให้ผู้สูงอายุดูแลเด็กอนุบาลเพื่อเป็นการส่งเสริมศักยภาพ ผู้สูงอายุบางส่วนเมื่อเห็นว่า เทศบาลตำบลเด่นชัยดูแลผู้สูงอายุดี บางรายต้องการย้ายจากเทศบาลตำบลอื่นเพื่อมาอยู่เทศบาลตำบลเด่นชัย การจ่ายเบี้ยยังชีพมีความหมายต่อผู้สูงอายุมาก อย่างน้อยใช้เป็นค่าน้ำค่าไฟ..... (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัย, สัมภาษณ์)

4.5.18.2 แนวทางพัฒนาส่งเสริมงบประมาณแก่อปท.

รัฐควรสนับสนุนงบบริหารจัดการที่อยู่ในหมู่บ้าน เมื่อมีการจัดกิจกรรมอบรมต่างสถานที่ รัฐควรจะเป็นคนออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด ทั้งเรื่องที่พัก อาหาร อาสาสมัครจะไม่พูดถึงเรื่องตัวเงินมากเพราะเป็นระบบอาสา สำหรับคนที่มิจิตอาสาจะได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 300 บาท ต้องคอยดูแลผู้สูงอายุ อาสาสมัครมีทุกจังหวัด ครอบคลุม อปท. แต่ไม่ครอบคลุมหมู่บ้าน อสม.ผู้สูงอายุมีกว่า 2 หมื่นคน ทั่วประเทศ ทำหน้าที่สื่อสาร ดูแลพาผู้สูงอายุไปหาหมอ ทำหน้าที่พบปะพูดคุย กรณีผู้สูงอายุอยู่ตัวคนเดียว บางที่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น จังหวัดเชียงใหม่ อปท. และอสม. มีการรวมตัวของผู้สูงอายุ สามารถจัดสถานที่เพื่อจัดกิจกรรม มีป้ายเตือน มีทางม้าลาย มีสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกต่อผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในการบริหารงบประมาณควรมีความยืดหยุ่นเพิ่มขึ้น ตามสภาพของความต้องการของผู้สูงอายุและ อปท.ในจังหวัดนั้นๆ สนใจเรื่องอะไร (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัย, สัมภาษณ์)

4.6 การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ถอดบทเรียนการพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุ

4.6.1 ศึกษาจากกรณีการผลิตสื่อตัวอย่าง สื่อวิทยุชุมชน เทศบาลตำบลเด่นชัย จังหวัดแพร่ จุดเด่นของ กรณีตัวอย่างสื่อวิทยุชุมชนเทศบาลตำบลเด่นชัย ผู้สูงอายุให้ความนิยมในคลื่น FM 88.0 (วิทยุชุมชนเพื่อคนเด่นชัย) ซึ่งปัจจุบันประชาชนในพื้นที่ไม่นิยมฟังเสียงตามสาย เนื่องจากพอใจในการใช้วิทยุชุมชนมากกว่า โดยมีขอบเขตการรับฟังอำเภอเด่นชัยและอำเภอสองแคว ซึ่งมีรายการที่หลากหลาย (วิเชียร เหล่าแจ้ง, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ผลจากการศึกษากรณีตัวอย่างของรายการวิทยุชุมชนเทศบาลตำบลอำเภอเด่นชัย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ สนทนากลุ่มย่อย ซึ่งมีผู้เข้าร่วมคือ ตัวแทนผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเด่นชัย รองประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัย ผู้บริหารฝ่ายพัฒนาสังคม รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเด่นชัย ผลจากการเสวนาสรุปลี้ได้ดังนี้ ประธานสภาเทศบาลตำบลเด่นชัยรับผิดชอบฝ่ายประชาสัมพันธ์ให้ความเห็นสรุปบทเรียนวิทยุชุมชนวิทยุชุมชนเพื่อคนเด่นชัย จากงานวิจัยดังนี้

1) เป็นสถานีวิทยุชุมชนที่บริหารจัดการ โดยมีส่วนร่วมของ อสม. และประชาชนในพื้นที่

2) เหตุที่ได้รับความนิยมคือผู้จัดรายการมีความเข้าใจผู้สูงอายุ รายการที่ได้รับความนิยมมากคือรายการเพลง รายการข่าวสารต่างๆ ผู้สูงอายุได้คลายเหงา บางครั้งโทรมาขอเพลงหรือขอรับรู้อخبارแบบเจาะจง เช่น กำหนดการรับเบี้ยยังชีพ หรืออื่นๆ

3) การจัดทำรายการเพื่อผู้สูงอายุ สามารถสอดแทรกประเด็นผู้สูงอายุได้ในทุกรายการเช่น ด้านอาชีพ เบี้ยยังชีพ นโยบายของส่วนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุในท้องถิ่นด้านต่างๆ

4) ใช้การสื่อสารเชิงรุกผ่านบุคคล ไปยังผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเด่นชัยควบคู่กับการใช้วิทยุ คือ เดือนเว้นเดือนต้องมีบุคลากรลงพื้นที่ หากพบผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยก็ให้พยาบาลวิชาชีพเข้าไปดูแลและประสานงานกับหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

5) ใช้สื่อบุคคลเสริม การสื่อสารกับผู้สูงอายุ ในช่วงปิดเทอม โดยรับอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในช่วงเวลากลางวัน มีค่าตอบแทนวันละ 150 บาท โดยใช้งบประมาณแรงงานส่วนจังหวัด

6) คลื่นวิทยุชุมชนของเทศบาลตำบลเด่นชัยมีประโยชน์ ช่วยคลายเหงาเพราะผู้สูงอายุบางคนนอนอยู่บ้าน ไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อน ต้องพูดกับหมา กับแมว

7) คุณลักษณะของผู้จัดรายการของวิทยุ ส่วนที่เป็นผู้หญิง พูดจาฉะฉานน่าฟัง เข้าใจผู้สูงอายุ (วิเชียร เหล่าแจ่ม, สันทนา กลุ่ม)

8) ในการจัดรายการ มีเนื้อหาที่ผู้สูงอายุต้องการ สามารถเสริมขวัญกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้ ด้านสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ชรรถนะ สุขภาพ การออกกำลังกาย

9) มีรายการเฉพาะผู้สูงอายุ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมาร่วมจัดรายการเพราะรู้ความต้องการของตนเองและของกลุ่ม

10) สื่อวิทยุชุมชนของเทศบาลตำบลเด่นชัย สามารถบริหารจัดการได้โดยไม่มีผู้สนับสนุนรายการ ไม่ต้องมีโฆษณา แต่ให้บริการการโฆษณาฟรีแก่ชุมชน เช่น ร้านสินค้าโอท็อป ร้านอาหารอร่อย ใช้เงินลงทุนการจัดทำวิทยุชุมชนเพียง 200,000 บาท ก็สามารถดำเนินการได้ และอุปสรรคของสื่อวิทยุชุมชน ปัจจุบันต้องอาศัยสปอนเซอร์และโฆษณา จึงทำให้รายการเพื่อผู้สูงอายุน้อย

4.6.2 ถอดบทเรียน สื่อทางเลือกและการเผยแพร่ต่อสื่อมวลชนเพื่อเสนอวาระเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุของสมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมประเทศไทย

สมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมประเทศไทยเป็นองค์กรที่สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและครอบครัว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ โดยแปรเปลี่ยนผู้สูงอายุและครอบครัว จากผู้รับสาร ไปสู่ผู้ส่งสาร เป็นการผลิตสื่อที่ไม่เน้นเทคโนโลยีทันสมัย หากแต่เน้นความรู้สึกร่วมใจที่ได้มีส่วนร่วม สามารถผลิตสื่อที่สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ใช้ได้

ในงานวิจัยนี้ได้พบกรณี ตัวอย่างสื่อของผู้สูงอายุสมองเสื่อมที่ผลิตโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น แพทย์ที่ดูแลผู้สูงอายุที่เป็นอัลไซเมอร์ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับโรค โดยผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ญาติและสังคมเกี่ยวกับโรค อัลไซเมอร์ เป็นโรคสมองเสื่อมชนิดหนึ่งที่ได้พบได้บ่อยที่สุดโดยจะมีการเสื่อมของเซลล์สมองทุกส่วนเป็นแล้วไม่มีวันหาย ผู้ป่วยจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตัวเอง ไม่สามารถแยกทุกฝืด มีปัญหาในเรื่องการใช้ภาษา การประสานงานของกล้ามเนื้อเสียไป ความจำเสื่อม ในระยะท้ายของโรคจะสูญเสียความจำทั้งหมด ในสหรัฐประมาณว่ามีผู้ป่วยเป็นโรคนี้กว่า 3-4 ล้านคน และจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั่วโลก เนื่องจากประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ในประเทศไทยมีผู้ป่วยโรคนี้ประมาณ 2-4 % ของผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ยิ่งอายุมากขึ้นก็จะพบผู้ป่วยด้วยโรคนี้มากขึ้น กล่าวคือจะพบเพิ่มขึ้น 2 เท่าทุก 5 ปี หลังอายุ 60 ปี แม้ว่าโรคนี้จะไม่สามารถป้องกัน และไม่สามารถรักษา ญาติ

สามารถช่วยผู้ป่วยโดยการศึกษาโรคนี้และช่วยผู้ป่วยอย่างถูกวิธี (สุรพล ตั้งเจริญกิจสกุล, <http://www.zhulianthai.com>)

นอกจากนี้ยังพบว่า สื่อจะต้องทำหน้าที่ในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและสร้างความตระหนักแก่สังคมและครอบครัว เกี่ยวกับโรคที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ทั้งในด้าน สถานการณ์ อากาศ แนวนอนของโรค พัฒนาการใช้ยาและเท่าทันองค์ความรู้ในการรักษาโรคดังนี้

หัวหน้าหน่วยเวชศาสตร์ฟื้นฟู โรงพยาบาลรามาริพิดกล่าวว่า เนื่องในวันอัลไซเมอร์โลก ซึ่งตรงกับวันที่ 21 กันยายนของทุกปี ผู้ป่วยสมองเสื่อมมีภาวะความจำเสื่อมร่วมกับประสิทธิภาพด้านอื่นๆ คือประสิทธิภาพลง เช่น ไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ไม่ได้ ส่วนอาการจำไม่ได้ว่าตัวเองถือกรรด ปิดแก๊สหรือยัง เป็นภาวะสติแตก ขาดสมาธิ ไม่ถือว่าเป็นโรคสมองเสื่อม สำหรับอุบัติการณ์ โรคสมองเสื่อมมีความสัมพันธ์กับอายุที่สูงขึ้น พบว่าผู้มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป พบเป็นโรคสมองเสื่อมร้อยละ 5 ส่วนผู้ที่อายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป พบร้อยละ 20 หรือผู้สูงอายุ 85 ปี ทุก 3 คน จะพบโรคสมองเสื่อม 1 คน ประเมินการว่า มีผู้ป่วยสมองเสื่อมในประเทศไทยกว่า 500,000 คน และแนวโน้มพบมากขึ้น เพราะคนไทยอายุยืนขึ้น (สิรินทร ฉันทศิริกาญจน์, แกล่งข่าว)

ขณะเดียวกัน แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประสาทอายุรแพทย์ โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีกล่าวว่า ผู้ป่วยสมองเสื่อมในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีมียอดสูงถึง 1,000 คน ภาพรวมทั้งจังหวัดมีประมาณ 10,000 คน โรคสมองเสื่อมจะมีในผู้สูงอายุ 10% ขณะนี้โรคสมองเสื่อมมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากสารพิษ สนามแม่เหล็ก และสิ่งแวดล้อม (พินดา กฤตยภูมิพจน์, แกล่งข่าว)

พร้อมกันนี้นักวิจัยของมหาวิทยาลัยฟลอริดาได้ ในสหรัฐฯ แจ้งว่าได้พบว่าซาเซียมิ สารประกอบที่ช่วยป้องกันรักษาสมองไม่ให้เสื่อม และเชื่อว่ามันยังมีฤทธิ์ป้องกันโรคมะเร็งบางชนิดอีกด้วย สารประกอบมีชื่อทางวิชาการว่า “อีจีซีจี” มีฤทธิ์ป้องกันไม่ให้เกิดโปรตีน เบตาอามีลอยด์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นตัวการที่ทำให้สมองเสื่อม จับเกาะสมอง เป็นเหตุให้ประสาทชำรุดและความจำเสื่อมแต่คณะวิจัยได้พบว่า การดื่มซาเซียมิโดยตรงจะไม่ได้ประโยชน์เท่าใดนัก เพราะในซาเซียมิยังมีสารฟลาโวนอยด์ ที่มีสรรพคุณเป็นตัวล้างพิษอื่น อยู่อีกหลายตัว แลบบางตัวยังไปขวางไม่ให้สาร “อีจีซีจี” ออกฤทธิ์เสียด้วยซ้ำ ทางคณะนักวิจัยกำลังพยายามสกัดสารนี้อย่างบริสุทธิ์ เพื่อนำไปใช้ทดลองรักษาโรคสมองเสื่อมโดยตรง (เว็บไซต์เผยแพร่ของสมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อม)

ผลการถอดบทเรียนดังกล่าว เป็นการยืนยันให้เห็นว่า การคาดหวังสื่อกระแสหลักเพียงด้านเดียว ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ควรสร้างและพัฒนาสื่อเล็ก ที่ผลิตโดยการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ประโยชน์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารายการสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ รวมทั้งพัฒนาสื่อตัวอย่าง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อ ประเภทของสื่อ ความต้องการสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด (กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่) การตอบสนองของสื่อ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ในด้านต่างๆ

5.1.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด (กรุงเทพฯ ร้อยละ 60.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 52.0) มีอายุระหว่าง 60-70 ปี เหมือนกัน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 51.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 47.5) นับถือศาสนาพุทธ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 99.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 98.5) มีความแตกต่างกันในด้านภูมิลำเนา โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง ร้อยละ 82.0 ส่วนของจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ ร้อยละ 96.0 มีการศึกษาระดับประถมต้นเหมือนกัน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 77.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 82.5) มีรายได้ต่อเดือน 0-1,000 บาท (กรุงเทพฯ ร้อยละ 36.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 51.5)

5.1.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครกับจังหวัดแพร่

ผลจากการศึกษา พบว่าคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพร่างกาย พบว่า เหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 48.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 40.0) แหล่งที่มาค่ารักษาพยาบาล มีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้บัตร 30 บาท ร้อยละ 68.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ครอบครัวยุติตนเอง ร้อยละ 32.5 ด้านสถานที่ในการรักษา มีความเหมือนกัน คือ โรงพยาบาลรัฐ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 80.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.5) ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย พบว่า มีความเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 80.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.5) ระดับอาหารที่ได้รับ พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วน

ใหญ่ได้รับอาหารเพียงพอครบหมู่ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 58.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 45.5) ผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วนใหญ่ ลูกหลาน เป็นผู้ดูแลด้านอาหารและสุขภาพประจำวัน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.5) ด้านการได้พักผ่อนตามวัย มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด โดยส่วนใหญ่ ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 67.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 54.5)

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจเรื่องที่กระทบจิตใจ พบว่า มีความเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องเงินใช้จ่าย (กรุงเทพฯ ร้อยละ 36.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 50.5) เรื่องที่ทำให้มีความสุข มีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่คือ มีเงินใช้จ่าย ร้อยละ 30.5 ส่วนในจังหวัดแพร่เรื่องที่ทำให้มีความสุขส่วนใหญ่คือ ลูกหลานให้ความสนใจ ร้อยละ 52.5 ด้านความรู้สึก พบว่า มีความเหมือนกัน คือ สบายใจ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 69.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 55.0) ด้านความชำนาญ มีความแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ มีความชำนาญที่หลากหลาย แต่ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 66.0 ส่วนของจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ การเกษตร ร้อยละ 43.0 ด้านความจำ เหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด คือ ส่วนใหญ่ จำทุกอย่างได้แม่น (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 39.5)

คุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัด คือส่วนใหญ่ ใจเย็น (กรุงเทพฯ ร้อยละ 48.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 37.5) ด้านหลักคิดที่ทำให้เข้าใจชีวิต พบว่า มีความเหมือนกันคือ ผู้สูงอายุใช้ หลักธรรมเป็นหลักคิด (กรุงเทพฯ ร้อยละ 49.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 48.5)

คุณภาพชีวิตด้านขนาดและความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัด โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดเล็ก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 56.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 59.0) บทบาทของผู้สูงอายุในการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่ ปรึกษาบ้าง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 52.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 41.5) ด้านคำแนะนำของผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกันโดยกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ ลูกหลานรับฟังแต่ไม่ทำตาม ร้อยละ 36.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ทำตาม ร้อยละ 54.0 การสื่อสารของผู้สูงอายุกับครอบครัว มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 จังหวัดคือส่วนใหญ่ ใช้การสนทนาโดยตรง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 77.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 73.5)

คุณภาพชีวิตด้านสังคม ผลการวิเคราะห์การร่วมกิจกรรมในชุมชน พบว่า มีความเหมือนกันคือ ร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง (กรุงเทพฯ ร้อยละ 43.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 56.5) การได้รับการปฏิบัติจากคนในชุมชน ทั้ง 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ เป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ร้อยละ 56.0 ส่วนของจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ ให้เกียรติและนับถืออย่างดี ร้อยละ 49.0 ด้านความภูมิใจและต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีความต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีภูมิปัญญา ที่หลากหลาย ร้อยละ 83.5 ส่วนผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่มีความภูมิใจและ

ต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ร้อยละ 65.0 การใช้เวลาว่าง มีความแตกต่างกัน คือ ส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครใช้เวลาว่างในการ พักผ่อน ร้อยละ 45.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างในการออกกำลังกาย ร้อยละ 35.0

คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ ที่มาของรายได้มีความเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่ได้จากลูกหลาน (กรุงเทพฯ ร้อยละ 49.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 54.0) ด้านความเพียงพอต่อการใช้จ่าย พบว่า มีความเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่รายได้ไม่เพียงพอ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 72.5) การสร้างรายได้ พบว่า 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยกรุงเทพฯ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้จาก อาชีพอื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุ ร้อยละ 37.0 ส่วนจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ การรวมกลุ่มกันทำอาชีพในชุมชน ร้อยละ 36.5 หน่วยงานที่ควรทำหน้าที่ในการจัดการรายได้แก่ผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัด มีความเห็นเหมือนกันคือ ส่วนใหญ่เห็นว่า พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) ควรทำหน้าที่นี้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 54.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 53.0) วิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจเมื่อเจ็บป่วย มีความเหมือนกันคือ ใช้จากรายได้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 59.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 34.0) ด้านภัยของผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันทั้ง 2 จังหวัดโดยส่วนใหญ่ภัยของผู้สูงอายุคือ ภัยจากโรคภัยต่างๆ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 68.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 31.5)

5.1.3 ผลการวิเคราะห์รายการสื่อวิทยุ วิทยุชุมชน และรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

ผลจากการศึกษาพบว่า ระดับความเหมาะสมของสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีความต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สื่อในปัจจุบันมีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ในระดับ มาก ร้อยละ 46.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 43.0 ระดับบทบาทของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมือนกันใน 2 อันดับแรกคือ มาก (กรุงเทพฯ ร้อยละ 45.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 39.0) ความเหมาะสมของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในใช้ประโยชน์ มีความเหมือนกันคือ ให้ความรู้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 96.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.0) ประโยชน์ของสื่อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ มีความเหมือนกันคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 74.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 62.5) ระดับความเพียงพอของจำนวนของสื่อและรายการเพื่อผู้สูงอายุ มีความเห็นต่างกัน โดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ เห็นว่าอยู่ในระดับ มาก ร้อยละ 38.0 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นระดับ ปานกลาง ร้อยละ 36.5 ประเภทสื่อที่มีมาก มีความเห็นต่างกัน โดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ คือ โทรทัศน์ ร้อยละ 87.5 ส่วนในจังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ วิทยุชุมชน ร้อยละ 45.5 ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับสื่อของผู้สูงอายุ มีความเห็นเหมือนกัน โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมคือ เช้า (กรุงเทพฯ ร้อยละ 37.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 58.5) ระดับคุณภาพการผลิตสื่อ มีความเห็นต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นระดับ มาก ร้อยละ 35.5 ส่วนในจังหวัด

แพร่ส่วนใหญ่คือ ปานกลาง ร้อยละ 43.5 หน่วยงานกระจายสื่อ มีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นภาครัฐ ร้อยละ 74.0 จังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ ชุมชน ร้อยละ 69.0 ระดับการบริหารจัดการสื่อ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความแตกต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 44.0 จังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ ปานกลาง ร้อยละ 68.0 และหน่วยงานที่ควรมีบทบาทการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ มีความเห็นต่างกัน โดยในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นสถานีโทรทัศน์ ร้อยละ 49.5 จังหวัดแพร่ส่วนใหญ่คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40.0

5.1.4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่

จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการรับสื่อของผู้สูงอายุจำแนกตามประเภทของสื่อ พบว่า มีความแตกต่างกัน คือ กรุงเทพฯ อันดับที่หนึ่งคือ สื่อโทรทัศน์ ร้อยละ 76.5 ส่วนจังหวัดแพร่คือ วิทยุ ร้อยละ 37.0 พฤติกรรมการรับฟังรายการวิทยุของผู้สูงอายุ มีความเหมือนกันในอันดับที่หนึ่ง คือ รายการข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 52.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 63.0) รายการวิทยุชุมชนที่ผู้สูงอายุชอบ มีความเหมือนกันในอันดับแรก คือ รายการ ข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 41.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 60.0) รายการโทรทัศน์ที่ผู้สูงอายุชอบ ทั้ง 2 จังหวัด มีความเหมือนกันคือ รายการข่าว (กรุงเทพฯ ร้อยละ 53.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 55.0) สื่อสิ่งพิมพ์ที่ชอบมีความเหมือนกัน ในอันดับหนึ่ง คือ สื่อหนังสือพิมพ์ (กรุงเทพฯ ร้อยละ 51.0) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 79.0)

ความเพียงพอของสื่อสำหรับผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกัน กรุงเทพฯ เห็นว่า เพียงพอ ร้อยละ 65.5 ส่วนจังหวัดแพร่เห็นว่า ไม่เพียงพอร้อยละ 50.5 ประเภทของรายการที่ผู้สูงอายุต้องการให้มีเพิ่มขึ้นพบว่า มีความแตกต่างกัน คือ ผู้สูงอายุในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่อยากให้มี รายการข่าว ร้อยละ 39.0 ส่วนในจังหวัดแพร่อันดับที่หนึ่งคือ รายการธรรมะ ร้อยละ 34.5 และในด้านเนื้อหาสื่อที่ผู้สูงอายุเข้าถึง พบว่า ทั้ง 2 จังหวัดมีความเห็นเหมือนกัน โดยมีความเห็นว่าเป็นด้านวัฒนธรรม-สังคม (กรุงเทพฯ ร้อยละ 65.5) (จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75.5)

สำหรับรายการสื่อวิทยุ และสื่อวิทยุชุมชน และสื่อโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้นจะต้องเป็นสื่อที่สอดคล้องกับความต้องการใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุ ทั้งนี้จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุทั้ง 2 จังหวัดมีความต้องการใช้ประโยชน์ด้าน มากที่สุด โดยผู้สูงอายุและผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายองค์กรทั้ง 2 จังหวัดได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะ ผู้จัดรายการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุวิเคราะห์ร่วมกันดังรายละเอียดในบทที่ 3 นอกจากนี้รายการดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการ เช่น ผู้สูงอายุที่อยู่ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดแพร่ต้องการสื่อประเภทวิทยุ และวิทยุชุมชนมากกว่าโทรทัศน์

ส่วนผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครต้องการสื่อประเภทโทรทัศน์มากที่สุด ในด้านเนื้อหาของสื่อมีความคล้ายคลึงกันใน 2 จังหวัด คือ ต้องการเนื้อหาที่สะท้อนถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ

เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมในความเห็นของผู้สูงอายุ คือ เนื้อหาที่เป็นไปในเชิงลบ ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ขาดความเมตตาต่อคนในครอบครัว มีแนวคิดคลุมถุงชน หรืออื่นๆ เป็นเนื้อหาที่ควรทำให้มีน้อยลง และเน้นเนื้อหาเชิงบวกในเชิงสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น

สำหรับการตอบสนองสื่อเพื่อผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ทั้ง 2 จังหวัด ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า รัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ยังไม่เพียงพอและยังไม่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักทางธุรกิจและการตลาด นอกจากนี้สังคม รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และครอบครัวยังขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความตระหนักต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในมิติต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจ อารมณ์และสังคม สำหรับด้านร่างกายยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโรคต่างๆ ทำให้ไม่สามารถป้องกันหรือรักษาอย่างถูกต้องตั้งแต่เบื้องต้น เนื่องจากองค์ความรู้เหล่านี้จำกัดอยู่ในวงการแพทย์และสาธารณสุข นอกจากนี้แพทย์เฉพาะทางที่มีความเชี่ยวชาญด้านโรคที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุยังมีไม่เพียงพอ ประกอบกับอาการของโรคมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น

ในด้านแนวทางการพัฒนาสื่อ ในงานวิจัยนี้ได้สรุปแนวทางการพัฒนาสื่อไว้หลายด้าน ทั้งด้าน เนื้อหา รูปแบบรายการ โดยได้สรุปแนวทางในการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้คือ แนวทางการพัฒนาด้านเนื้อหา ควรเพิ่มสื่อและรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ต่อภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ และพัฒนาเนื้อหาสื่อ โดยเน้นความรักความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัว ความเอื้ออาทร แนวคิดแบบพอเพียง การดูแลสุขภาพ การเสนอความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิของผู้สูงอายุ รวมทั้งศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า แนวทางการพัฒนาสื่อวิทยุ ควรได้รับการพัฒนาทั้งด้านรายการ สาระ รูปแบบรายการ พิธีกรที่ต้องการ สำหรับแนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชน ต้องการให้พัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการเพิ่มขึ้น โดยเห็นว่าควรเพิ่มคลื่นวิทยุชุมชนสำหรับผู้สูงอายุและรายการให้มีเพิ่มขึ้น เนื้อหาของรายการควรมีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ควรเพิ่มแนวทางการกระจายข้อมูลให้ครบถ้วน ควรมีรายการเพลงพื้นเมือง และผู้จัดรายการที่ใช้ภาษาพื้นเมือง แนวทางการจัดทำสื่อควรจัดทำให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ตั้งแต่ประถมวัยจนถึงผู้สูงอายุ สำหรับแนวทางพัฒนาสื่อวิทยุชุมชน เทศบาลตำบลเด่นชัย จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย กลุ่มตัวแทนผู้สูงอายุมีความเห็นว่า ควรจัดอย่างสม่ำเสมอ สอดแทรกหลักดำเนินชีวิต ธรรมะ ข่าวสาร

สุขภาพ มีเพลงคำเมือง มีช่องเฉพาะรายการ ให้ความรู้กฎหมาย ใช้ในการติดต่อประสานงานแจ้งข่าวสาร และมีรายการช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ

แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดรายการ โทรทัศน์ด้านสุขภาพ ควรพัฒนาแก้ไขรูปแบบรายการให้ความรู้ด้านสุขภาพ จากเดิม คือการนั่ง-ถามตอบ ตัวอย่างรายการที่เหมาะสมคือ รายการจากประเทศญี่ปุ่น รูปแบบรายการเป็นละคร มีนักแสดงเป็นตัวเล่าเรื่องแสดงออกของอาการได้อย่างถูกต้อง และแพทย์จะเป็นผู้มาขยายความเกี่ยวกับโรคที่เป็น

แนวทางการพัฒนาด้านรูปแบบ ควรมีรูปแบบที่ดึงดูดใจ เข้าใจง่าย ไม่ตัดต่อเร็วเกินไปจนดูไม่ทัน และควรมีข้อคิดให้แก่คนวัยต่างๆ ในครอบครัวและสังคม

แนวทางการพัฒนาสื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยที่เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ ควรมีสื่อที่เตรียมตัวให้ ความรู้ความเข้าใจแก่คนในวัย 40-60 ปี เพื่อให้เข้าใจว่าโรคที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในอนาคต มีอะไรบ้าง แสดงออกเบื้องต้นอย่างไร เพื่อที่จะได้ป้องกันตนเอง รวมทั้งมีความเข้าใจในการรักษาผู้สูงอายุในครอบครัวอย่างถูกต้องต่อไป

แนวทางการพัฒนาการสร้างแรงจูงใจในการผลิตสื่อเพิ่มขึ้นต่อสื่อมวลชน ควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย โดยมุ่งปรับทัศนคติ จากเน้นการสงสาร เวทนาผู้สูงอายุ เห็นว่า ผู้สูงอายุอ่อนแอและต้องพึ่งพาสถาบันอื่นๆ ในสังคม ให้เป็นการเชื่อมั่นในศักยภาพ พัฒนาศักยภาพ ถ่ายทอดภูมิปัญญา การพัฒนารูปแบบการ รัฐควรมีมาตรการสร้างแรงจูงใจให้แก่ภาคเอกชน เช่นลดภาษี ให้รางวัลแก่ผู้ประกอบการที่จัดทำรายการเพื่อผู้สูงอายุ

แนวทางการพัฒนาและเพิ่มช่องทางช่องทางการสื่อสารเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสื่อที่สอดคล้องกับพฤติกรรมมารับสื่อของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ควรเพิ่มสื่อวิทยุชุมชนในต่างจังหวัด สื่อผ่านบุคคล และผ่านการสื่อโดยกระบวนการกลุ่มเพิ่มขึ้น และควรมีความละเอียดอ่อนในการเลือกสรรผู้ดำเนินรายการ สื่อสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้เป็นน้อยมาก อาจไม่สามารถเข้าดูเว็บไซต์ต่างๆ ด้วยตนเองต้องอาศัยลูกหลาน แต่ก็ควรสื่อสารผ่านช่องทางนี้ เพื่อให้ครอบครัวได้เรียนรู้ เช่น ความรู้เรื่องการ ใช้จ่ายและอื่นๆ ควรมีคลินิกเพื่อผู้สูงอายุ ทำหน้าที่ เน้นการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต

แนวทางพัฒนา ด้านข้อมูลการจัดทำสื่อ พัฒนาให้มีระบบข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ในการกำหนดคน โยบายและแผน และต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพผู้สูงอายุ

แนวทางพัฒนาเผยแพร่สื่อและการกระจายสื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสื่อเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันการกระจายสื่อยังไม่ทั่วถึงกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อหนังสือพิมพ์ผู้สูงอายุในชุมชนเข้าไม่ถึง เพราะไม่ชอบอ่านหนังสือ สายตาไม่ค่อยดี

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรผู้สื่อสาร เช่น บุคลากรด้านการแพทย์ และบุคลากรทางสาธารณสุข ควรได้รับการฝึกอบรม และปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกต่อการสื่อสารกับคน ไข้และครอบครัว เพื่อสามารถเข้าใจอาการป่วย การเปลี่ยนแปลงหลังจากการรับยา และอื่นๆ

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และสังคม ควรมีรูปแบบรายการที่เชื่อมโยงกับครอบครัว โดยไม่จำเป็นต้องมีรายการเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น อาจจัดทำเป็นรูปแบบรายการสื่อที่เชื่อมโยงกับครอบครัว เช่น รายการรักครอบครัว รายการธรรมะ รายการสารคดี รายการเกี่ยวกับสุขภาพ รายการตลกคลายเครียด เป็นต้น

แนวทางส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสื่อเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ เช่น อบจ. ควรให้ความสนใจสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุในชุมชนระดับรากหญ้าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร รายได้ไม่เพียงพอ บุตรหลานก็หนีไปทำงานที่อื่น ทำให้อยู่ในภาวะยากจน เบียดบังชีพและเบียดการเป็นเงินจำนวนน้อย และควรเพิ่มจาก500บาท เป็น 2,000-3,000 บาทต่อเดือน

แนวทางพัฒนาส่งเสริมงบประมาณแก่อปท. รัฐควรสนับสนุนมีงบบริหารจัดการที่อยู่หมู่บ้าน เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างสถานที่ รัฐควรจะเป็นคนออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด ทั้งเรื่องที่พัก อาหาร

การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งดำเนินการเนื่องจากยังขาดแคลนและยังขาดประสิทธิภาพในการพัฒนาสื่อ รายการที่มีอยู่ในงานวิจัยนี้ได้ทดลองผลิตสื่อจากการศึกษาความต้องการและพฤติกรรมของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด คือ จังหวัดแพร่ และกรุงเทพมหานคร โดยได้ทดลองนำสื่อที่ผลิตโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปทดลองใช้ให้ผู้สูงอายุเสนอแนะความคิดเห็นในการพัฒนาสื่อ ผลจากการแสดงความคิดเห็นพบว่า การพัฒนาสื่อในเชิงเทคนิคจะต้องมีการเรียนรู้การเขียนสคริป หรือโครงสร้างของเรื่องราวล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อให้การถ่ายทำสามารถประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากร สามารถสัมภาษณ์เจาะลึกได้อย่างมีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาสื่อเพื่อผู้สูงอายุมีความหลากหลายควรได้รับผลิตเพิ่ม นอกจากนี้ยังพบว่า ที่ได้ดำเนินการในด้านอุปกรณ์และทักษะในการพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุ แม้มีความสำคัญแต่ก็ยังน้อยกว่าการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการ การนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งความรู้ลึกเชิงบวกด้านจิตใจที่

ได้มีส่วนร่วมในการแสดงและเสนอความเห็น นอกจากนี้ยังพบว่า สื่อที่เหมาะสมจะต้องมีเวลาที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุและมีผู้ดำเนินการที่มีคุณลักษณะเหมาะสมด้วย

5.2 อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดของ เดวิด เค เบอร์โล มาประกอบการวิเคราะห์ในกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสารซึ่งในที่นี้หมายถึง เจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย สื่อมวลชนทั้งระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับรายการวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุชุมชน สำหรับการวิเคราะห์สารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้น คณะวิจัยทำการวิเคราะห์ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ วิธีการ ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และการเข้าถึงผู้รับสาร สำหรับผู้รับสาร วิเคราะห์ทั้งด้านความรู้ ทักษะคิด ระบบสังคม และวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ทั้งในชนบทและในเมือง ในพื้นที่วิจัยในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร และอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับสื่อทั้งด้านที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า รายการสื่อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีคุณภาพยังไม่เพียงพอในด้านเชิงปริมาณ ส่วนที่เพียงพอเป็นสื่อลักษณะทั่วไป และยังไม่สามารถตอบสนองต่อกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างหลากหลาย นอกจากนี้สื่อทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเช่นเดียวกัน การบูรณาการของหน่วยงานผู้ส่งสารในระดับต่างๆ ที่ตระหนักถึงภารกิจนี้ ยังมีไม่มากนัก และเมื่อวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีสำนึกหน้าที่นิยม และทฤษฎีอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อสังคมประกอบการวิเคราะห์ พบว่า แนวคิดการกำหนดวาระข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุสำหรับสื่อมวลชนไทยยังมีบทบาทต่อการกำหนดประเด็นผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติน้อย ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐในระดับนโยบาย ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นระดับหนึ่ง แต่ขาดการบูรณาการและขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ กลไกที่มีอยู่ยังไม่เข้มแข็ง นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดการเรียกร้องผ่านสื่อมวลชน พบว่า ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้องยังเรียกร้อง เพื่อให้รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุผ่านสื่อมวลชนน้อย การผลิตรายการอาจขึ้นอยู่กับ นโยบายและความสนใจของสื่อเป็นด้านหลัก การนำเสนอโดยนำทัศนคติที่เน้นความสงสารต่อผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเป็นด้านหลัก โดยไม่ได้นำเสนอมิติอื่นๆ ให้ครอบคลุมเช่น ศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีคุณค่าต่อสังคมในด้านต่างๆ และสิทธิที่ควรได้รับในด้านต่างๆ

สำหรับการเข้าถึงสื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์พบว่า การเข้าถึงสื่อของผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งด้านอายุ ความรู้ ภาษา ประสบการณ์ในการเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่

รวมทั้งเวลาในการรับสื่อที่เหมาะสม งานวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่สามารถเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตด้วยตนเองต้องให้ครอบครัวช่วย

นอกจากนี้เมื่อนำแนวคิด ทฤษฎีหน้าที่นิยม มาประกอบการวิเคราะห์กระบวนการที่ระบบย่อยทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบใหญ่ และการประสานงานระหว่างระบบย่อย ผลจากงานวิจัยพบว่า สื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และ โทรทัศน์เพื่อผู้สูงอายุทั้งระบบใหญ่และระบบย่อย ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และสร้างความสมดุลให้แก่ผู้สูงอายุได้อย่างเพียงพอ และยังขาดสื่อทางเลือกให้แก่ผู้สูงอายุ

ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีอิทธิพลต่อสื่อมวลชน โดยสังคมพบว่า สื่อรายการวิทยุ วิทยุชุมชน และโทรทัศน์ในปัจจุบันมีบทบาทเพียงให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แต่ยังไม่สามารถพัฒนาไปถึงขั้นที่สนับสนุนให้สังคมมีทัศนคติ และพฤติกรรมต่อผู้สูงอายุ ตลอดจนเกิดความตระหนักต่อแนวโน้ม การเพิ่มขึ้นเชิงปริมาณของผู้สูงอายุในสังคมไทย ขาดการกระตุ้นให้เกิดการเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ในขณะที่รายการสื่อวิทยุและสื่อวิทยุชุมชน รวมทั้งสื่อโทรทัศน์ได้รับความนิยมนจากผู้สูงอายุ นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า เนื้อหาในสื่อยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวและผู้สูงอายุด้านจิตใจ

ทั้งนี้งานวิจัยพบว่า บทบาทของสื่อมวลชนต่อการเผยแพร่ประเด็นผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ ต่อสาธารณะยังมีน้อย บางส่วนที่มีใช้การสอดแทรกร่วมกับรายการทั่วไป ที่มีกลุ่มเป้าหมายครอบครัว

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดการชี้แนะประเด็นในสื่อ (Media advocacy) พบว่า ประเด็นผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยองค์กรที่สามารถสื่อสารได้น่าสนใจ และมีบุคคลสำคัญทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะประเด็น เช่น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุระดับชาติ ตัวแทนองค์กรกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และอื่นๆ ต้องให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเด็นผู้สูงอายุ และจะต้องขยายการค้นพบพันธมิตรใหม่ๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยในฐานะตัวแทนสถาบันอุดมศึกษาได้สร้างพันธมิตรใหม่ร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาศักยภาพและกิจการเด็กเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาสสุวณิศา โดยผู้วิจัยได้นำเสนอความเห็นที่ได้จากงานวิจัย เสนอเพื่อประกอบการสรุปผลการเสวนา เพื่อพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุที่ได้เสวนาในประเด็นบทบาทสื่อโทรทัศน์ต่อการสร้างสังคมน่าอยู่ และเผยแพร่โดยการนำเสนอในงานวิจัย

สำหรับการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดการเข้าถึงสื่อพบว่า ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทางกายภาพคือ สายตา หู และเวลาการพักผ่อนที่แตกต่างกับกลุ่มผู้รับสื่อวัยอื่นๆ อยู่บ้าง ทำให้มีผลกระทบและเป็นข้อจำกัดในการรับสื่อ รวมทั้งช่องว่างทางภาษา ซึ่งผู้สูงอายุจะใช้ภาษาพื้นบ้านที่

คุ้นเคยมากกว่าภาษากลาง ดังนั้นในสื่อต่างๆ จึงควรคำนึงถึงสื่อภาษากลางและสื่อภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะวิทยุ และวิทยุชุมชน ปัจจุบันรายการโทรทัศน์ก็มีการใช้ภาษาพื้นเมืองเพิ่มขึ้น จากการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงสื่อ แต่สื่อยังขาดเนื้อหาที่จะทำให้ผู้สูงอายุใช้ประโยชน์ได้อย่างเพียงพอ และมีความดึงดูดใจ รวมทั้งยังไม่สามารถบูรณาการสื่อให้ประชาชนทุกเพศ วัย มีความเข้าใจผู้สูงอายุในมิติต่างๆ ให้ครบถ้วนได้ จึงทำให้การเข้าถึงสื่อโดยองค์กรรวมยังมีข้อจำกัด และยังคงขาดแคลนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

จากงานวิจัยพบว่า การเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุอยู่ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการผลิตสื่อ ควรนำผลที่ได้จากการวิจัยไปประกอบการผลิตสื่อให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์และกำหนดเป้าประสงค์ที่แน่นอน เช่น เป้าประสงค์เพื่อเผยแพร่ศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุ เผยแพร่ธรรมะเพื่อจรรโลงใจผู้สูงอายุ ให้ความรู้เกี่ยวกับโรค การป้องกัน และการรักษาแก่ครอบครัว และตนเอง รวมทั้งสังคม ความรู้ด้านสิทธิประโยชน์สวัสดิการของผู้สูงอายุ และอื่นๆ

จากงานวิจัยนี้ ในด้านการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คณะวิจัยได้ทดลองผลิตสื่อ ในลักษณะของสื่อ ซีดี เกี่ยวกับ การพัฒนาสื่อเพื่อผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมของผู้ใช้สื่อ และเป็นสื่อที่ผลิตจากข้อเสนอในการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมในด้านต่างๆ พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดเนื้อหาและความต้องการใช้ประโยชน์ของสื่อ ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความภูมิใจและเชื่อมั่นในศักยภาพตนเองเพิ่มขึ้น โดยมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศรีธรรม์ โรจนสุพจน์และคณะ (2551) เรื่อง การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับการผลิตสื่อในกระบวนการวิจัยเป็นการผลิตสื่อทางเลือก โดยใช้กระบวนการทัศน์ใหม่ที่ต้องการขยายโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาของสื่อ ความต้องการและประโยชน์ รวมทั้งตรวจสอบและประเมินสื่อด้วย โดยสื่อดังกล่าวไม่ได้แยกออกมาจากมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมชุมชน และมีได้มองว่าผู้สูงอายุเป็นเพียงผู้รับสารแต่ฝ่ายเดียว ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) และสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมในสื่อแบบประชาธิปไตยของ Denis McQuail ที่ส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนและแต่ละกลุ่มในสังคม มีสิทธิในการสื่อสาร มีสิทธิเข้าถึงสื่อ มีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากสื่อตามความต้องการของตนเอง สื่อตามทฤษฎีนี้ต้องมีความเป็นอิสระ สื่อดำรงอยู่และเป็นไปเพื่อประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีสื่อเป็นของตนเอง เป็นสื่อขนาดเล็ก สามารถมีส่วนร่วมได้ง่าย เป็นการสื่อสารสองทาง รวมทั้งลักษณะสำคัญของทฤษฎีคือ ประชาชนแต่ละคนและแต่ละกลุ่มในสังคม มีสิทธิในการสื่อสาร มีสิทธิเข้าถึงสื่อ มีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากสื่อตามความต้องการของตนเอง สื่อตามทฤษฎีนี้ต้องมีความเป็นอิสระ สื่อดำรงอยู่และเป็นไปเพื่อ

ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีสื่อเป็นของตนเอง เป็นสื่อขนาดเล็ก สามารถมีส่วนร่วมได้ง่าย เป็น การสื่อสารสองทาง เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อประเมินความเห็นจากการสังเกตการปรากฏและความถี่ในรายการวิทยุและวิทยุ ชุมชน ของผู้สูงอายุและตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ต่อรายการ โทรทัศน์ สรุปได้ว่า รายการสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุยังมีไม่มากนัก และ รายการที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่กระจายอยู่ในรายการที่มีกลุ่มเป้าหมายวัยอื่นๆ

นอกจากนี้ การเน้น (Emphasis) ซึ่งเป็นลักษณะการจัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็น แต่ละประเด็นในระบบข่าวสารร่วมของสังคม การเน้นประเด็นให้สงสารเห็นใจหรือผู้สูงอายุเป็น หือของครอบครัวและสังคมมากกว่าการเน้นสร้างความตระหนัก เชิงคุณค่า และศักยภาพของ ผู้สูงอายุ และเมื่อวิเคราะห์ผลของสื่อที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและผลต่อการปฏิบัติตาม ของเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ ผลวิจัยพบว่า ปัจจุบันทำได้เพียงให้ความรู้ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เปลี่ยนทัศนคติของสื่อและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสื่อเพื่อ ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

สำหรับผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องวิทยุชุมชนเทศบาลเด่นชัย ใช้ รูปแบบการจัดรายการที่มีความหลากหลายเช่นเดียวกับวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ และให้ความใกล้ชิดกับ ชุมชนมากเช่นกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การอภิปราย พูดคุยสลับการเปิดเพลง สนทนาข่าวสลับเพลง และสำหรับ วิทยุชุมชนเทศบาลตำบลเด่นชัย จังหวัดแพร่ ยังเปิดให้มีการสื่อสารแบบ 2 ทาง คือ ให้ผู้สูงอายุโทรศัพท์เข้ามาในรายการต่างๆ ด้วย

งานวิจัยพบว่า งานวิจัยนี้สามารถพัฒนาต่อยอดได้ว่า สถานีวิทยุชุมชนที่บริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วมของอสม.และชุมชน ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในที่นี่หมายถึง เทศบาลตำบลเด่นชัย ที่ประสบความสำเร็จ ควรมีรูปแบบการบริหารจัดการ ใดๆ

นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบผลวิจัยนี้ กับงานวิจัย เรื่องการศึกษาผลของการ ใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ในการใช้สื่อ วิทยุชุมชน พบว่ากลุ่มผู้อายุในพื้นที่วิจัยในจังหวัดแพร่ต้องการใช้ประโยชน์ ที่มีผลทั้งระยะสั้น และระยะยาว และในส่วนของกรุงเทพมหานครต้องการวิทยุชุมชนน้อยกว่าจังหวัดแพร่ โดย ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครต้องการใช้โทรทัศน์มากกว่า โดยทั้งสองจังหวัดในงานวิจัยนี้มี ความแตกต่างตรงที่ต้องการผลระยะยาวในการปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุทั้งต่อ ครอบครัว สื่อ ชุมชนและสังคม ทั้งในระยะสั้น และระยะยาวด้วย

ผลงานวิจัยนี้ในส่วนของกรุงเทพมหานคร พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิถีทัศน์ เรื่อง “การดูแลและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ” สำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ คนชราวาสนะเวศน์ฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สุมาลี สังข์ศรี, 2540 : 75) คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ต้องการความรู้ ข้อมูลข่าวสารในแต่ละด้านจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาเป็นสื่อบุคคลหรือสื่อสิ่งพิมพ์สลับกันและวิทยุ ตามลำดับ และพบว่าในปัจจุบันรายการโทรทัศน์สำหรับกลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะมีอยู่น้อยมาก โดยเฉพาะรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุโดยตรง อีกทั้งผู้ชมรายการโทรทัศน์ก็ไม่สามารถกำหนดเวลาที่จะรับชมรายการได้เองตามความสะดวก และยังพบว่าสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีค่าใช้จ่ายสูง ราคาแพง ในงานวิจัยนี้มีข้อเสนอให้ใช้สื่อซีดี และวีดิทัศน์ซึ่งเป็นสื่อเล็กที่มีค่าใช้จ่ายราคาถูกลง มาเสริม ซึ่งสามารถชมซ้ำได้

ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภูมิ โชคเหมาะและคณะ (2552) เรื่อง กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย ในส่วนที่ผู้สูงอายุมีความต้องการให้รัฐส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้ดีขึ้น และมีความต้องการความรู้ด้านกฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่จะมีในอนาคตเช่นเดียวกัน โดยงานวิจัยด้านกฎหมายฯ เน้นต้องการให้มีกฎหมายส่วนงานวิจัยนี้เน้นการต้องการใช้ประโยชน์ และเผยแพร่กฎหมายในสื่อ

อนึ่งผลงานวิจัยนี้ยังเป็นการสนับสนุนข้อเสนอแก่งานวิจัยดังกล่าว ในส่วนของความต้องการของผู้สูงอายุด้าน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเช่น เสนอให้เพิ่มเบี้ยยังชีพให้เพียงพอมากขึ้น และสมำเสมอ รวมทั้งการรักษาพยาบาลฟรี เนื่องจากงานวิจัยนี้พบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่เมื่อป่วย ค่าใช้จ่ายครอบครัวต้องรับผิดชอบเองเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ คำจร หลุยยะพงศ์ (2554) เรื่อง การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย คือ ผู้สูงอายุและผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่พยายามปฏิเสธวิถีชีวิตที่มองว่าผู้สูงอายุอ่อนแอ และพึ่งพิงผู้อื่น มาเป็นการสร้างเนื้อหาเชิงบวก มุ่งสื่อสารศักยภาพของผู้สูงอายุ และภูมิปัญญาไปยังสังคมวงกว้าง และคนทั่วไป และเห็นว่าผู้สูงอายุจะต้องสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยร่วมกับองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน เพื่อให้ได้รับการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร และสามารถกำหนดทิศทางอัตลักษณ์และเนื้อหาในการสื่อสารที่เหมาะสมกับตน โดยไม่ถูกกำหนดโดยสังคมและสถาบันอื่นๆ ที่มีอำนาจเหนือกว่าแต่ฝ่ายเดียว

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อนโยบายรัฐ

1) รัฐควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมรายการสื่อวิทยุ สื่อวิทยุชุมชนและสื่อโทรทัศน์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในด้านต่างๆให้ชัดเจนเพิ่มขึ้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่สื่อ ควรกระจายสื่อให้เข้าถึงผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น รวมทั้งเผยแพร่สื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะเพิ่มขึ้น

2) รัฐควรกำหนดแนวทางในการผลักดันสื่อเพื่อผู้สูงอายุในทุกระดับ โดยสร้างความตระหนักแก่สังคม และบูรณาการหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และชุมชนเพราะคนในชุมชนเข้าใจสภาพการณ์และความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนดีโดยผ่านการจัดรายการวิทยุชุมชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) รัฐควรเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม ในการสื่อสารกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุ ทั้งนี้เพราะสื่อโทรทัศน์ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถรับรู้ข้อมูลได้จากการฟังและการมองเห็น คนไม่มีความรู้ก็สามารถเข้าถึงได้ สำหรับสื่ออินเทอร์เน็ต เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในชุมชนไม่มีความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ทำให้ไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตได้ด้วยตนเอง รวมทั้งพัฒนาสื่อวิทยุชุมชนให้มีความชัดเจนของการกระจายเสียง ไม่มีคลื่นแทรก

4) รัฐควรบูรณาการการผลิตสื่อเพื่อผู้สูงอายุ โดยบูรณาการให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ ทำหน้าที่ผลิตเนื้อหาที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในการเผยแพร่ ข้อมูลสารสนเทศในภาพรวม งานวิจัย และอื่นๆ ให้แก่หน่วยงานต่างๆ

5) รัฐจัดสรรเวลาในสถานีและคลื่นความถี่ต่างๆ ให้จัดทำรายการเพื่อผู้สูงอายุ อย่างชัดเจน โดยกำหนดเป็นสัดส่วนเวลาของแต่ละสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ทั้งนี้เพราะหากปล่อยให้มีการกำหนดเองโดยเสรี สถานีก็จะถูกครอบงำด้วยภาคธุรกิจเอกชน ทำให้ผู้สูงอายุ ซึ่งไม่ถือเป็นผู้บริโภคหลักของสถานีวิทยุโทรทัศน์ ไม่สามารถได้รับการให้ความสำคัญที่จะต้องผลิตรายการจากกลุ่มเป้าหมายนี้ และควรให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุได้รับข่าวสารเท่าเทียมกัน ทั้งถึงกัน

6) รัฐควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว สามารถผลิตสื่อเล็กๆ โดยกลุ่มและชุมชน ควบคู่กับการใช้สื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมวลชนต้องใช้งบประมาณสูงมาก แต่สื่อเล็ก เช่น ซีดี หรือสื่อวีดิทัศน์ สามารถผลิตได้อย่างหลากหลาย และกว้างขวาง ถึงแม้ว่าสื่อ CD, VCD หรือสื่อวีดิทัศน์จะสามารถกระจายได้ในขอบเขตจำกัด แต่หากทำได้อย่างหลากหลาย

และมีการกระจายตัวอย่างกว้างขวาง ก็จะทำให้การกระจายสื่อและผลิตสื่อประสบความสำเร็จ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อผู้ผลิตสื่อ

- 1) ผู้ผลิตควรเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และให้การสนับสนุนรายการที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุ
- 2) ผู้ผลิตควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในรายการต่างๆ อาจจะมีการนำแขกรับเชิญบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมาให้แง่คิดในการดำเนินชีวิต รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ควรส่งเสริมให้รายการวิทยุ วิทยุชุมชนและโทรทัศน์ในปัจจุบัน มีเนื้อหาในเรื่องของธรรมะมากยิ่งขึ้น ลดความรุนแรงของเนื้อหาสื่อ เช่น ภาพการทำร้ายทารุณเด็ก หรือผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 4) ผู้ผลิตสื่อควรมีจรรยาบรรณ มีความเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

5.3.3 ข้อเสนอแนะงานวิจัยที่จะดำเนินการต่อไป

- 1) ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาสื่อ โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและครอบครัวเพื่อการสร้างสื่อทางเลือกให้เป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น
- 2) ศึกษาประสิทธิผลของรายการสื่อที่สร้างสรรค์ที่มีต่อการพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้องของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ เพื่อถอดบทเรียนและขยายผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5.3.4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

- 1) รัฐควรให้ความช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเรื่องของรายได้เบี้ยยังชีพต่อเดือนให้มากขึ้นกว่าเดิม จัดหารายได้ให้กับผู้สูงอายุให้มีรายได้เพียงพอ

ควรศึกษากรณี มาเก๊า ที่ให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เดือนละ 30,000 บาทต่อเดือน ประเทศในยุโรป ให้เดือนละ 50,000 บาทต่อเดือน ประเทศไทยได้น้อยมาก ควรให้อย่างน้อย 3,000 บาทต่อเดือน

- 2) รัฐควรส่งเสริมด้านอาชีพ โดยการสนับสนุนงบประมาณในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ อาทิกรรวมกลุ่มกันทำจักสาน หรือหัตถกรรมอื่นๆ ให้ผู้สูงอายุมีรายได้ช่วยเหลือตนเองอยากให้มีโครงการให้ผู้สูงอายุทำจริงจัง เพื่อเพิ่มรายได้แก่ตัวเอง และเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับครอบครัวเวลาป่วย หรือ จำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างอื่น และต้องการให้มีทุนหมุนเวียนให้กับผู้ที่ต้องการจริงๆ และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

- 3) รัฐบาลควรช่วยเหลือในเรื่อง การจัดทำสถานที่ออกกำลังกายให้กับประชาชนในระดับตำบล และสนับสนุนให้มีงบประมาณในการทำกิจกรรมต่างๆของผู้สูงอายุ

4) รัฐควรมีนโยบายให้บริการแก่ผู้สูงอายุมากกว่านี้ เช่น โครงการสร้างบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุได้ทดลองใช้ชีวิตที่แปลกใหม่บ้าง เช่น ให้มีโอกาสนั่งเครื่องบิน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2545). การสื่อสารชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ศาลาแดงจำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพ กำจร หลุยยะพงศ์ รุจิรา สุภายา วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2543). สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ, สมสุข หินวิมาน. (2551). เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ ศรีธรรม์ โรจนสุพจน์ และคณะ วราพร ศรีสุพรรณ และคณะ สิทธิชัย เทวธีระรัตน์ และคณะ จำนงค์ บัวเนียว และคณะ. (2549). สื่อสารเพื่อโลกสวย : บทเรียนจากการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน. กรุงเทพฯ : บริษัท เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพ สุภางค์ นันตา และคณะ อัจฉริยา เนตรเขยและคณะ อรุณีวรรณ นาศรีและคณะ โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์และคณะ. (2549, น.78-79). แต่การสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนในอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพ ชาคริต สุดสายเนตร และคณะ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ และคณะ วีระวรรณ ยังกิจการ และคณะ ชาลีสา มากแผ่นทอง. (2549). วิทชุมชน : คลื่นหนุนการสร้างพลังให้ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เขมิกา ขามะรัต. (2527). ความพึงพอใจในชีวิตของคนชรา.
- จำเรียง กูระมะสุวรรณ. (2532). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสถานภาพส่วนบุคคล ความสามารถในการดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ.
- นภาพร ชโยวรรณ. (2535). (อ้างใน วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2547:16).
- พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์. (2549). การพัฒนาวิทัศน์ เรื่อง “การดูแลและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ.
- พรดี สะสมบัติ ปรีชาต สถาปิตานนท์. (2549). กระบวนการสื่อสารในการณรงค์เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาของกลุ่มนมแม่. วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยด้านการรับการศึกษา ความรู้ข่าวสารข้อมูล.
- สิริลักษณ์ ปรีรัมย์ ปรีชาต สถาปิตานนท์. (2549). การสื่อสารกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนความรู้ข่าวสารข้อมูล.

เสกสรร พรหมพิทักษ์. (2549). แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร. (2542-2552). สถิติประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.